

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNİN KÖY TOPLUMSAL
YAPISINA ETKİLERİ: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
YERLEŞKESİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN HAZIRLAYAN
Dr. Öğr. Üyesi C. Emek İNAN Berrin YOLCU

MALATYA, 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNİN KÖY TOPLUMSAL YAPISINA
ETKİLERİ: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ ÖRNEĞİNDE BİR
İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Berrin YOLCU

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Canan Emek İNAN

MALATYA, 2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNİN KÖY
TOPLUMSAL YAPISINA ETKİLERİ:
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ
ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi C. Emek İNAN

HAZIRLAYAN

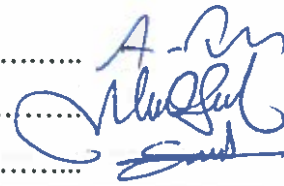
Berrin YOLCU

Jürimiz tarafından 19.08.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezi (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı

imzası

1. Dr. Öğr. Üyesi: Ahmet TUNG
2. Dr. Öğr. Üyesi: Murat SEZİK
3. Dr. Öğr. Üyesi: C. Emek İNAN



İNönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNİN KÖY TOPLUMSAL YAPISINA ETKİLERİ: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek herhangi bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlanmış olduğum bütün yapıtların hem metin içerisinde hem de kaynakçada yöntemine uygun bir şekilde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

...../...../2019

Berrin YOLCU

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Türkiye köylerinde yaşanan toplumsal değişim ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda çalışma, üniversite yerleşkelerine yakın mesafede bulunan köylerin değişen toplumsal yapıları üzerinde üniversitelerin etkilerini incelenme amacı taşımaktadır.

Bu tez çalışması pek çok kişinin kıymetli katkıları ve destekleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Öncelikle bu çalışmanın planlanması, oluşturulması ve yönetilmesi sürecinde ilgisini ve alakasını her zaman hissettiğim, tez yazım süreci boyunca karşılaştığım zorluklarda her daim sabırla yardımcı ve yol gösterici olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Canan Emek İNAN'a çabalarından ve desteğinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini ve ilgisini her zaman yanımda hissettiğim, tez yazım sürecinde kütüphanesinden faydalanma olanağını sunan değerli hocam Prof. Dr. Mihriban ŞENGÜL'e, çalışma süreci boyunca deneyimlerinden faydalandığım kıymetli arkadaşım Ayşegül ARSLAN'a teşekkür ederim.

Bu çalışma benim için uzun, yorucu ve bir o kadar da pek çok açıdan deneyim kazandırdığım bir yolculuk oldu. Bu süreç içerisinde ihtiyaç duyduğum anlarda, bana yardımlarını esirgemeyen Fırıncı Köyü sakinlerine teşekkürü bir borç bilirim. Kapılarını bana açmaları, hikâyelerini ve yaşam deneyimlerini benimle içtenlikle paylaşmaları en büyük şansım oldu.

Son olarak, hayatım boyunca verdiğim bütün kararlarda arkamda duran ve destekçilerim olan başta annem Hatice YOLCU'ya, babam İzzet YOLCU'ya ve kardeşlerime sonsuz teşekkürler. Manevi destekleri ile her daim yanımda olmaları dileğiyle...

Berrin YOLCU
Malatya, 2019

ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNİN KÖY TOPLUMSAL YAPISINA ETKİLERİ: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME

(Yüksek Lisans Tezi)

İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2019

Berrin YOLCU

ÖZET

Dinamik bir yapıya sahip olan köy toplumsal yapıları, içinde bulunan dönemin koşullarına bağlı olarak değişip dönüşmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar Türkiye'deki köylerin toplumsal yapısını etkileyen birtakım politik ve iktisadi dönüm noktaları mevcuttur. Söz konusu değişim köylerde meydana gelirken, köy toplumsal yapılarını etkileyen birtakım çevresel faktörler de olabilmektedir. Bu çevresel faktörlerden biri, yakın mesafede bulunan köylerin toplumsal yapılarını birçok açıdan etkileyen üniversite yerleşkeleridir.

Köy yerleşimlerine yakın mesafede bulunan üniversite yerleşkelerinin köylüler üzerinde ekonomik, sosyal, kültürel vb gibi pek çok etkisi söz konusudur. Köylerin üniversite yerleşkeleri ile kurduğu ilişki ve bu ilişkinin yoğunluğu toplumsal yapılarına yansımaktadır. Bu çalışmada, Fırıncı Köyü'nün değişen ve dönüşen toplumsal yapısı ele alınırken köye yakın mesafede bulunan İnönü Üniversitesi'nin değişen bu yapı üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köy, Köylü, Toplumsal Yapı, Üretim İlişkileri, İnönü Üniversitesi.

**THE EFFECTS ON VILLAGE SOCIAL STRUCTURE OF UNIVERSITY
CAMPUSES: A RESEARCH IN THE EXAMPLE OF INONU UNIVERSITY
CAMPUS**

(Mater's Thesis)

Inönü University, Institute of Social Science, July 2019

Berrin YOLCU

ABSTRACT

The village social structures, which have a dynamic structure, have been transforming and changing depending on the conditions of the current period. From the foundation of the Republic to the present day are available a number of political and economic turning points affecting the social structure of villages in Turkey. While respective alternation occurs in villages, there may also be a number of environmental factors affecting village social structures. One of these environmental factors is the university campuses which affects in many respects the social structures of villages that located close to.

University campuses located close to the village settlements have many effects on the peasants, such as economic, social, cultural etc. The relationship that got in with the university campus of the villages and the intensity of this relationship have been reflecting in their social structures. In this study, whereas the changing and transforming social structure of Fırıncı Village was dealt with, the effects of Inönü University located close to the village on this changing structure were analyzed.

Key Words: Village, Peasant, Social Structure, Production Relations, Inönü University.

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	iii
ONUR SÖZÜ	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xii
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, DENENCELERİ VE YÖNTEMİ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Yöntemi	4
1.3. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları	6
1.4. Kavram Tanımları	8
1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası	10
2. KÖY TOPLUMSAL YAPISI VE TEORİK YAKLAŞIMLAR	11
2.1. Köy Toplumsal Yapısı.....	11
2.2. Köy Toplumsal Yapısına İlişkin Teoriler	23
3. TÜRKİYE’DE KÖY TOPLUMSAL YAPISININ DÖNÜŞÜMÜ	33
3.1. Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Köyleri: 1923-1950 Dönemi.....	34
3.2. Kırsal Çözülmenin Ayak Sesleri: 1950-1980 Dönemi	42
3.3. Köylerde Yaşanan Değişim ve Dönüşüm: 1980-2000 Dönemi	55
3.4. 2000 Sonrası Türkiye Köyleri	59
4. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ’NİN FIRINCI KÖYÜ’NÜN TOPLUMSAL YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	66
4.1. Saha Araştırmasının Uygulaması Hakkında	66
4.2. Fırıncı Köyü’nün Toplumsal Yapısı ve Tarihsel Dönüşümü	70
4.2.1. Köyün Coğrafi Konumu ve Köyün Kısa Tarihi	77
4.2.2. 1975 Öncesinde Köyün Toplumsal ve Ekonomik Yapısı	80
4.2.2.1. Köyün Toplumsal Yapısı.....	81

4.2.2.2. Köyün Ekonomik Yapısı	85
4.2.2.3. Köyde Mekânsal Yapı	89
4.3. İnönü Üniversitesi'nin Kuruluş ve Gelişme Süreci.....	93
4.3.1. Üniversite'nin Kuruluş Süreci.....	93
4.3.1.1. Yer Seçimi ve Mekânsal Yapılanma	94
4.3.1.2. Eğitimin Başlaması ve Büyüme	95
4.3.2. Bilimsel, Ekonomik, Toplumsal ve Mekânsal Bir Aktör Olarak Üniversite'nin Analizi.....	97
4.4. 1975'ten Günümüze Fırıncı Köyü'nün Toplumsal Yapısının Dönüşümü Bağlamında İnönü Üniversitesi Yerleşkesi ile İlişkisinin İncelenmesi.....	99
4.4.1. Geleneksel Üretim Biçimlerine Etkisi Bağlamında İncelenmesi.....	100
4.4.2. İstihdama Açılan Pencere: İnönü Üniversitesi	106
4.4.3. Eğitim ve Sosyal İlişkiler Bağlamında İnönü Üniversitesi'nin Rolü	110
5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA.....	122
EKLER	130

TABLolar DİZİNİ

Tablo 3.1. 1938 Yılında Büyük Toprak Sahibi ve Küçük Toprak Sahibi Köylülerin Sayısı ve Toplam Toprak Miktarları.....	38
Tablo 3.2. Türkiye’de Yıllara Göre Kırsal Alanlardaki Traktör ve Biçerdöver Sayıları	45
Tablo 3.3. Türkiye’de Yıllara Göre Kentsel ve Kırsal Nüfus Yüzdeleri	57
Tablo 4.1. Tarım ve Hayvancılıkla Uğraşanların Elde Ettikleri Gelirin Fazlalığı	73
Tablo 4.2. Tarım ve Hayvancılık Dışında Gelir Getirici Farklı Bir İşte Çalışanların Bulunduğu Hane Sayısı.....	74
Tablo 4.3. Köydeki Temel Uğraşı (Hane İçinde).....	104
Tablo 4.4. Elde Edilen Gelirin Geçimlik İhtiyaçtan Fazlasını Kazandırması.....	105
Tablo 4.5. Toprağı Ekmekten Vazgeçip Boş Bırakan Haneler	106
Tablo 4.6. Fırıncı Köyü’nde Yaşayıp İnönü Üniversitesi’nde Çalışan Birey Sayısı ve Cinsiyeti	109
Tablo 4.7. Üniversite Eğitiminde Mesafenin Önemi	113
Tablo 4.8. Fırıncı Köyü’nde Yaşayanların Eğitim/İş Dışında İnönü Üniversitesi’ni Kullanma Amaçları	116

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Türkiye Kırsalında Yaşanan Toplumsal Dönüşüm ve Kırsal Toplumsal Yapıdaki İlişki Biçimlerinin Değişimi	52
--	----

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 4.1. Fırıncı Köyü'nde Bulunan Su Çeşmesi.....	80
Fotoğraf 4.2. Yıkık Kerpiç Ev	91

ÜNİVERSİTE YERLEŞKELERİNİN KÖY TOPLUMSAL YAPISINA ETKİLERİ: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ ÖRNEĞİNDE BİR İNCELEME

Berrin YOLCU

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, DENENCCELERİ VE YÖNTEMİ

Kırsaldaki mevcut olan toplumsal yapı, temel unsurları ve mevcut üretim biçimleri ile bir bütün oluşturmaktadır. Söz konusu yapılar zaman içerisinde çevresel faktörlerin de etkisi ile değişime uğramaktadır. Bu kapsamda köylerde bulunan toplumların üniversite yerleşkeleri ile etkileşimi, mevcut toplumsal yapılarının değişim ve dönüşümüne de etki etmektedir. Ortaya çıkan mevcut etki, toplumların bu yapılar ile etkileşim düzeyi ve aralarındaki ilişkiler oranında varlık göstermektedir.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalışılan bağlamlara dayanarak bu tez çalışmasında, süreç içerisinde değişen köy toplumsal yapısı ve bu yapı içerisindeki temel unsurlar bir bütün olarak ele alınmış olup köy yerleşimlerine yakın mesafede bulunan üniversite yerleşkelerinin bu yapıya etkileri incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın konusu, amacı, hipotezleri, araştırmanın hazırlanmasında izlenen yöntem, bilgi derleme işleme teknikleri ile araştırmada sıklıkla kullanılan kavram tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

İnsanlar toplu halde bir arada yaşarlar ve sürdürdükleri yaşam bir düzen içerisinde devam eder. İnsanlara ve bir arada oluşturdukları yaşam düzenine toplum denilmektedir. Burada önemli olan toplumun ne olduğu değil, ne tür özellikler taşıyor olduğudur. Bir yerde toplu halde yaşayan insanlar varsa orada aynı zamanda bir yerleşme düzeni, nüfus yapısı, sosyal örgütlenme, doğayı işleme tarzı ve değerler aynı anda ortaya çıkıp bir bütünü oluşturur. Burada önemli olan husus, toplum yapılarının durağan olmadığı ve sürekli olarak değişime açık olduğudur (Kıray, 2006: 312). Kısacası toplum yapıları hem bir bütünü oluşturmakta, hem de bu yapılar sürekli olarak

değişime uğramaktadırlar. Bu çalışma kapsamında ele alınan konu, köylerde bir arada yaşayan insanların oluşturdukları toplumsal yapı ve bu yapının yaşadığı değişim ve dönüşümünde köy yerleşimlerine yakın mesafede bulunan üniversite yerleşkelerinin etkileridir.

Türkiye köyleri 1950’li yıllardan itibaren hızlı bir değişim ve dönüşüm yoluna girmişlerdir. Hatta Kıray’a (2006: 317) göre Türkiye köylerinde meydana gelen ilk değişimler bu yıllara dayanır. Çünkü yaklaşık olarak on iki bin yıllık süregelen düzenin temel özelliklerinin bu yıllarda değiştiğine tanık olunur. Özellikle tarımda geleneksel üretim ve emek ilişkilerinde ortaya çıkan dönüşüm büyük toprak sahiplerinin ve geçimlik üretim yapan küçük köylünün birer meta üreticisi olarak kapitalist üretim ilişkileri ile bütünleşme sürecine girmelerine sebep olmuştur. Türkiye kırsalında yaşanan dönüşümü ülkenin her bölgesi, üretim ve yeniden üretim sürecinde egemen olan toplumsal yapılarına göre farklı zamanlarda olmak üzere kısa, orta ve uzun vadede deneyimlemiştir (Akşit, 1999; Keyder ve Yenal, 2015).

Türkiye tarımında kapitalist üretim ilişkilerinin hızlı bir gelişme sürecine girmesi, kırsaldaki mevcut toplumsal yapının da bu bağlamda değişimine yol açmıştır. Çünkü az gelişmiş ülkelerin kapitalist üretim ilişkilerine dâhil olmasıyla hız kazanan toplumsal yapı değişiklikleri, ülkelerin kırsalında da dikkat çekici boyutta olabilmektedir. Basit teknoloji ile üretimin yapıldığı, kısıtlı artı ürüne ve onun dolaysız denetimine dayanan bir yapıdan başka bir yapıya hızlı bir geçiş söz konusudur. Bu geçiş ile *kendi kendine yeten kapalı köy toplumlarını* temelinden değiştirmeye başlayan tarımsal yapı değişikliği köylere yerleşmiştir. Bu değişiklik kimi küçük köylünün çeşitli mekanizmalarla hızla topraktan koparak tarım dışı faaliyetlere yönelmesine yol açarken kimi köylülerin de tarımsal üretimde metalaşarak birer küçük meta üreticisine dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Kıray’ın (2006) ifadesiyle topraktan kopmayıp kırsal alanda üretim yapmaya devam edenler ise artık “köylü” değil, ortaya çıkan yeni toprak-insan ilişkileri içerisinde ya tarım işçisi ya da kapitalist üretim içerisinde pazar ekonomisi için üretim yapan çiftçilerden oluşan tarımsal nüfus kesimini meydana getirmektedirler. Küçük meta üreticisi köylü ise pazar ekonomisi için üretim yapmakta ve elde ettiği kazanç ile bu kendisini besleyen bu sistemi devamlı olarak sürdürmektedir.

Tarımsal üretimin biçimlerini de içine alan köy toplumsal yapıları, buldukları dönemin koşullarından ve çevresel faktörlerden etkilenmektedirler. Ercan (2018: 165) toplumsal yapılarda meydana gelen değişimi maddi yaşam ve bu yaşam ile örtüşen anlamlandırma sistemlerinin değişimi şeklinde açıklar. Toplumsal yapılardaki değişim, o toplumun içinde bulunduğu ve etkileşim halinde olduğu doğal ve sosyal çevredeki değişimlerden etkilenmektedir. Aynı şekilde köy toplumsal yapılarındaki değişim de doğal ve sosyal çevresindeki unsurlardan ve değişimlerden etkilenmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde köylerde yaşayan nüfusun oranı TÜİK verilerine göre %7,7'dir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, 2012 yılının Aralık ayında çıkarılan 6360 Sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile büyükşehir kapsamına alınan şehirlerde bulunan köylerin bu oranın dışında tutulduğudur. Söz konusu kanun sonrası büyükşehir kapsamına alınan şehirlerde bulunan köyler, bağlı buldukları ilçe belediyelerinin birer "mahallesi" dönüşmüşlerdir (mad. 1). Bu durum köy niteliği taşımakta olan alanların mahalle olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur.

6360 Sayılı Yasa ile büyükşehir kapsamına alınan 29 şehirden biri de Malatya'dır (mad. 1). Bu tez çalışmasının nesnesini oluşturan Fırıncı Köyü, bugün Malatya'nın Battalgazi İlçesi'ne bağlı bulunan bir mahalle olarak adlandırmaktadır. Fırıncı Mahallesi olarak isimlendirilen bu yerleşim alanında yaşayan insanlar, yaşadıkları yeri "köy", kendilerini de "köylü" olarak nitelendirmektedirler. Onlara göre, 2012 yılında çıkarılan yasa ile yaşadıkları yerin mahalle olarak adlandırılması sonrasında ne yaşadıkları yer köy olmaktan çıkmış ne de kendileri köylülük özelliklerini kaybetmişlerdi. Bu çalışmada da araştırma nesnesi olan bu yer, burada yaşayanların da söylemleriyle "Fırıncı Köyü" olarak isimlendirilmiştir.

Dinamik bir yapıya sahip olan köy toplumsal yapılarında meydana gelen değişim ve dönüşüm, farklı zamanlarda ve farklı sürelerde gerçekleşmektedir. Toplumsal yapıdaki değişimin gerçekleştiği süreçte önemli olan husus, bu yapının bütün öğelerinde meydana gelen değişimin aynı anda ve aynı hızda gerçekleşmemesidir. Hiç şüphesiz bu öğelerin değişiminde etkili olan pek çok faktör söz konusudur. Toplumsal yapının öğelerinde meydana gelen değişim her ne kadar farklı zaman ve sürelerde gerçekleşse

de söz konusu değişim nihayetinde bütünü etkilemektedir (Kıray'dan akt. Ercan, 2008: 46).

Çalışmanın nesnesini oluşturan Fırıncı Köyü'nün toplumsal yapısının dönüşümüne etkide bulunan en önemli faktörlerden biri kendisine yakın mesafede bulunan İnönü Üniversitesi yerleşkesidir. Bu yerleşkenin hem köyün geleneksel üretim biçimine hem de toplumsal yapısını oluşturan unsurlara etkisi söz konusudur. Kıray'ın (2006: 313) da belirttiği gibi toplumlar bir bütündür ve bu bütün değişirken kendisini yeniden düzenleyip tekrar bir bütün oluşturur. Bu bütünün herhangi bir parçasında meydana gelen değişim *bütünü* değiştirir. Günümüzde yaşanan değişimin geldiği noktada, pazara dönük üretim yapan, üretimde modern teknoloji aletlerini kullanan, kendi gereksinimlerini de pazardan sağlayan köylüler için artık klasik anlamdaki "köylüler" olarak bahsetmemiz pek mümkün görünmemektedir. Kısacası günümüzde yaşamı değiştiren *her şey* değişirken, köylülüğe ait yapı ve unsurların değişmemesi olası değildir.

Bu tez çalışması kapitalizmin köylere girişı ile hız kazanan üretim ilişkilerinde meydana gelen değişim ve dönüşümün de etkisiyle köy toplumsal yapılarında ortaya çıkan değişimi incelemektedir. Çalışma, köy toplumsal yapılarında meydana gelen değişimi bu değişimin hızına etki eden tarım dışı yapılardan olan üniversite yerleşkesi ile ilişkilerini ve bu ilişkilerin köy toplumsal yapısına etkilerini ele almaktadır.

1.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Yöntemi

Köy toplumsal yapılarının zaman içerisinde değişim ve dönüşüme uğraması kaçınılmaz görünmektedir. Bu yapıların yaşadığı değişimin hızı bölgeden bölgeye farklılık gösterebildiği gibi yapının unsurlarını etkileyen birtakım dışsal faktörler de olabilmektedir. Dışsal faktörler ile kurulan ilişkiler, yapının bütün unsurlarını etkileyerek bir bütün oluşturur. Çünkü her toplumsal yapı, bütünleşmiş kurumları, etkileşim kalıpları ve değerleri ile bir bütün oluşturmaktadır (Kıray, 2006: 298). Bu açıdan bakıldığında köylerin "dışarı" ile kurduğu ilişkiler sonucunda toplumsal yapılarının tamamı zaman içerisinde değişim yaşamaktadır.

Değişme insan hayatının ve dolayısıyla toplumların önemli bir parçası olarak düşünülebilir. Toplumsal yapılarda görülen değişme, toplumun kendisini tanımlayan temel özelliklerinin zaman içerisinde nicelik ve niteliğinde görülen farklılaşma

sonucunda gerçekleşmektedir. Bu farklılaşma, toplumsal yapıları oluşturan bileşenlerin her birinde ortaya çıkan değişim oranında süre ve değişim zamanı açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Hiç şüphesiz köy toplumsal yapıları, kendisini oluşturan bileşenlerin değişimi ile bir bütün olarak değişmektedir. İçinde bulunduğu zamanın ve etkileşimde bulunduğu çevresel faktörlerin de etkisiyle yapının temel unsurlarında meydana gelen değişimlerin toplumsal yapı üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamlardan yola çıkarak araştırma konusunun dayandığı hipotezlerden biri aşağıda belirtilmiştir:

Birinci hipoteze göre *köy yerleşmelerine yakın mesafede bulunan üniversite yerleşkeleri, köy toplumsal yapısını aralarındaki ilişkiler oranında etkiler.*

Köylülerin tarımsal üretim dışında farklı yapılar ile kurduğu ilişki biçimleri, toplumsal yapıyı oluşturmada önem arz etmektedir. Bu ilişki biçimlerinde ve ilişki biçimlerinin somut belirlenimlerinde ortaya çıkacak olan farklılaşmalar toplumsal olanı etkileyerek bütün toplumsal ilişkilerin değişmesine de etkide bulunmaktadır. Köylerin yakın mesafesinde bulunan üniversite yerleşkeleri ile oluşturduğu ilişki biçimleri, toplumsal yapılarında meydana gelen değişime etkide bulunmaktadır.

Köy topluluklarına baktığımızda köylülerin dar bir saha içinde devamlı ilişkilerde bulduklarına, aralarındaki sosyal ilişkileri oluşturan bireylerin küçük gruplar teşkil ettiğini ve bu grupların genel itibariyle homojen yapıda oldukları söylenebilir. Söz konusu köylüler, toplumsal yapıyı oluştururken, mevcut kapalı yapılarından sıyrılıp “dışarıya” çok fazla açılmamaktadır. Bu durum da aslında köylülerin, çevrelerini oluşturan alan dışına çok fazla çıkamadıklarını ve ilişkilerinin belirli bir alanda yoğunlaştığını göstermektedir (Kurtkan’dan akt. Ercan, 2008: 49). Hiç kuşkusuz mevcut toplumsal ilişkiler, köylülerin yaşadıkları alan dışında çok fazla yoğunlaşmamaktadır. Köylülerin kendileri dışındaki diğer kesimler ile ilişkilerinin düzeyi de buradan anlaşılabilir.

Araştırmanın ikinci hipotezine göre *köyler ile üniversite yerleşkeleri arasındaki ilişkilerin yoğunluğu, aralarındaki mesafenin yakınlığına bağlı olarak artar.*

Yukarıda sunulan hipotezlerden hareketle bu tez çalışmasına konu olan Malatya kent merkezinin doğusunda bulunan ve sakinlerinin günümüzde hâlâ geleneksel kırsal üretim yaptığı Fırıncı Köyü’nde yaşayanlar, kendilerine yakın mesafede bulunan ve

toplumsal yapı bağlamında birçok açıdan etkilendiği İnönü Üniversitesi ile yoğun ilişkilerde bulunmaya devam etmektedir. Söz konusu ilişkiler köyde yaşayanların eğitim hayatlarını, iş hayatlarını, sosyo-kültürel ilişkilerini vb. pek çok yönden etkilemektedir. Zaman içerisinde değişimi kaçınılmaz olan *köy toplumsal yapıları* hiç kuşkusuz yakın çevresinde bulunan üniversite yerleşkeleri ile etkileşimde bulunarak değişime devam etmektedir. Köyün üniversite yerleşkesi ile oluşturduğu ilişki biçimlerinin pek çok açıdan toplumsal yapılarına yansımaları söz konusudur.

1.3. Bilgi Derleme ve İşleme Araçları

Bu tez çalışması kapsamında, ilk olarak basılı yayınlardan ve elektronik ortamda literatür taraması yoluyla bilgi toplanmıştır. Bu çerçevede ulaşılan bilimsel makaleler, tezler, kitaplar, yasal ve kurumsal belgeler ile diğer yazılı kaynaklar incelenmiştir. Literatür taraması ve alan araştırması sonucunda elde edilen bilgi ve bulgular niceliksel ve niteliksel çözümleme teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir.

Çalışmanın saha kısmını oluşturan Malatya'nın Battalgazi ilçesine bağlı bulunan Fırıncı Köyü'nde 2019 yılı Mart ve Nisan aylarında saha araştırması yapılmıştır. Bu çalışmanın saha araştırması köy sınırlarını kapsayan kırsal alanda yapılmış olup, köyün kuruluş tarihi ve tarihsel süreç içerisindeki toplumsal yapısı ile ilgili bilgiler ikincil bilgiler yoluyla elde edilip değerlendirilmiştir. Fırıncı Köyü'nde saha araştırmasının yapıldığı tarihler, köye mevsimlik olarak yerleşmeye gelenlerin gelmeye başladığı tarihler olup¹, köyde bulunan her haneye ve bu hanelerde yaşayanlara ulaşılmak amacıyla bilinçli olarak seçilmiştir.

Saha araştırması kapsamında Fırıncı Köyü'nde ilk olarak toplamda 37 kişiye yarı yapılandırılmış görüşme soruları yöneltilmiştir. Yapılan görüşmelerde nitel araştırma yaklaşımına dayanarak ağırlıklı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmışsa da görüşmelerin gidişatına göre derinlemesine ve odak grup görüşme tekniği de kullanılmıştır. Yapılan görüşmelerde genel itibarıyla rastgele seçilen kişiler ile görüşmeler yapılmaya başlanmış olup, kimi zaman görüşme yapılan ilk kişiler bir sonraki görüşmelere de aracılık etmiştir. Saha araştırmasının yapıldığı köyde görüşme

¹ Köyde tarım üretimi yapanların (özellikle bahçe tarımı) toprakla uğraşmaya başlamaları bahar aylarından itibaren olur. Köye mevsimlik olarak gelip yerleşen haneler bu aylarda haftanın belli günlerinde (genellikle hafta sonu) köye gelmeye başlarlar.

yapılan ve görüşmeler için aracılık yapan bütün kişilere bu tez çalışmasının amacı ve konusu hakkında gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Ayrıca görüşme yapanların isteğine göre, köy ile bağlantıları ve yaşları dışındaki diğer bilgilerini açıklama beyanında bulunup bulunmayacakları kendi tercihlerine bırakılmıştır.

Görüşmeler yapılırken katılımcıların rahat olabilmeleri, sorulan sorulara sağlıklı ve açıklayıcı cevaplar verebilmeleri adına görüşme yeri ve mekânı katılımcıların isteğine göre seçilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin kendilerinin “sorgulanıyormuş” hissine kapılmadan rahat olabilmeleri adına görüşmeler kimi zaman sohbet havasında ilerlemiştir. Bunun yanında köyde eski dönemlere ait bilgileri ve toplumsal yapıyı biliyor olmaları sebebiyle belli yaş grubundaki kişiler ile görüşmelere ağırlık verilmiştir. Ayrıca köyün genel bilgilerine ulaşmak adına köy muhtarı ile de görüşmelerin başladığı tarihten itibaren sürekli irtibat halinde olunmuştur.

Bunun yanında tez araştırmasının konusu itibariyle bugün İnönü Üniversitesi kampüsünün sınırlarını oluşturan alanda, üniversite kurulmadan önce toprağı bulunan ve bu toprakları işleyen toprak sahipleri ve toprak kullanıcıları ile de görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler referans yolu ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde kimi katılımcılar özellikle İnönü Üniversitesi ile alakalı sorulara çekinerek cevap vermiş kimileri ise cevaplamaktan kaçınmışlardır. Bunun sebebi olarak, haneleri içerisinde bu kurumda okuyan veya çalışan bireylerin bulunuyor olması gösterilebilir. Onlara göre, haneleri içerisinde İnönü Üniversitesi’nde okuyan veya çalışanların olması sebebiyle üniversite ile alakalı soruları cevaplamak (olumlu veya olumsuz) *sakıncalı* olabilirdi. Bu sonuç kişiler ile yapılan görüşmelerden çıkarılmıştır. Bu şekilde düşünenlerin sayısının az olmasına rağmen, çalışmanın konusu itibariyle sorulara cevap vermekten kaçınanlar ile görüşmelerden vazgeçilmiştir. Fakat genel itibariyle yapılan görüşmelerde katılımcılara sorulan sorulara açıklayıcı cevaplar alınmış olup, sağlıklı görüşmeler yapılmıştır.

Bu tez çalışması kapsamında ayrıca nicel araştırma yaklaşımına dayanarak köy hane anketi uygulaması yapılmıştır. Uygulama ilk etapta 15 haneyi kapsayan pilot anket uygulaması ile başlamıştır. Yapılan pilot anket uygulaması sonrasında ankete bazı yeni sorular eklenmiş, kimi sorularda da değişiklikler yapılmıştır. Anketler, her hanede yaşayan bir kişi ile yapılmak üzere köyde bulunan 145 hanenin 140’ında uygulanmıştır.

Uygulamanın dışında kalan 5 hane ise, çalışmanın yapıldığı dönemde farklı şehirlerde (1 hane yurt dışında) ikamet ettikleri için ve sadece yılın belli dönemlerinde (bazıları birkaç yıl arayla) köyde bulduklarından kendilerine anket uygulaması yapılamamıştır. Çalışmanın kapsamında ihtiyaç duyulan net sayısal verileri elde etmek için uygulanan hane anketinde cinsiyet ve yaş (18 yaş üstü olması koşuluyla) niteliği aranmamıştır. Elde edilen bulgular sonuçlandırılarak, çalışma için gereken sonuçlar ortaya konmuştur.

“Üniversite Yerleşkelerinin Köy Toplumsal Yapısına Etkileri: İnönü Üniversitesi Yerleşkesi Örneğinde Bir İnceleme” adlı bu tez çalışmasında köylerin değişen ve dönüşen toplumsal yapılarında köylere yakın mesafede bulunan üniversitelerin, köy toplumsal yapıları üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Öte yandan bu çalışmada, köyde mevcut olan toplumsal yapı üretim ilişkileri ile ilişkilendirerek geleneksel kırsal üretimde meydana gelen değişim ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.4. Kavram Tanımları

Bu araştırma kapsamında sıklıkla kullanılan ve araştırmanın konusu açısından önem taşıyan kavramlar ve tanımları aşağıda sunulmuştur.

Köy: İş bölümünün gelişmediği, ekonomisi genel olarak tarıma dayalı olan, yüz yüze insan ilişkilerinin yoğun olduğu ve bunun da sonucu olarak komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açılarından kent topluluklarından ayrılan toplulukların yaşadığı kırsal yerleşim alanlarıdır (Geray, 1974: 59). Fakat köyler birbirlerinden iktisadi temel, nüfus adedi, mekânda oldukları şekil, sosyal ilişkileri ve hayat standartları bakımından farklılık göstermektedirler (Boran, 1992: 29).

Köylü: Basit yeniden üretim yapan ve özellikle kendi “asgari geçimlik” yiyecek ihtiyacını sağlayan hane halkı çiftçiliğini gösterir. Değişik toplumlardaki ve farklı zamanlardaki çiftçi hane halkları, büyüklükleri, bileşimleri, sosyal ilişkileri (özellikle cinsiyetler arası ilişkiler) ve kırsal toplum içerisindeki diğer hane halkları ile ilişkileri açısından büyük farklılıklar gösterebilmektedir (Bernstein, 2014: 12-13). Köylü, iktisadi anlamda bir girişimci gibi davranmayıp hane temelli çalışır. Yani ekonomik anlamda çalışmamakta, hane halkını idare etmek için çalışmaktadır (Wolf, 2000: 16).

Küçük Köylü: Emek kompozisyonu içerisinde ayakta kalmayı başarmış, emeğin üretim ve yeniden üretiminin örgütlendiği köy hane birimleridir (Özguçlulu,

2013: 92). Küçük köylülükte, köylülerin sadece geçinebilecek kadar toprak üzerinde tasarruf hakkı bulunmaktadır. Ürettiği ürün üzerinde tam olarak söz sahibi olamayıp bu ürünün kendi tüketimi dışında kalan miktarını “denetleyenlere” aktardığı ve dolayısıyla eşitsiz bir durum içinde olduğu söylenebilir. Ayrıca doğayı işlerken *basit* denilebilecek, yüksek düzeyli teknoloji ürünü olmayan aletlerden faydalanmaktadır (Ercan, 2008: 52). Küçük köylülüğü dirençli kılan ve içinde bulunduğu iktisadi sistem içerisinde ayakta durmasını sağlayan iki temel olanak vardır. Bunlar; toprak varlığı ve toprağın biriciliği temelinde üretim faaliyetini kısmen metalaşmamış alanlara kaydırabilme olanağına sahip olması ve yeniden üretimin örgütlendiği “hane birimi” temelinde sahip olduğu emek kompozisyonu ile *çok çalışıp az tüketme*² yeteneğine sahip olmasıdır (Özügürlü, 2013: 83-85).

Toplumsal Yapı: “makro sosyolojik nitelikte bütünü kapsayan bir toplumsal olgunun içerdiği hiyerarşiler arasında durmaksızın yeniden oluşan ve bütünü kapsayan olayların yalnızca bir görünümü, kesitini yansıtabilen eğreti, eksik ve kararsız dengedir” (Gurvitch’den akt. Ercan, 2018: 165). Birimleri ile ilişki içinde ve dinamik bir yapı olmasıyla birlikte toplumsal yapılar *tamamlanmış* ve *sabitlenmiş* ilişkiler değildir. Yapıyı oluşturan birimler arasındaki ilişkiler genel itibariyle birbirini üzerinde etkide bulunarak öz ve biçim olarak dönüşmesine ve dinamik bir yapıda olmasına sebep olmaktadır (Ercan, 2018: 167).

Üretim İlişkileri: Üretim süreci içerisinde, bu süreç devam ettiği müddetçe insanlar arasında oluşan birtakım ilişkilerdir. Üretim süreci boyunca insanlar ve nesnelere arasında tarih boyunca farklılık gösteren ilişkiler, birtakım mülkiyet ve egemenlik ilişkileri meydana getirir. Üretim araçları üzerinde değişen egemenlik biçimleri üretim süreci içinde insanlar arasında oluşan *üretim ilişkileri* dediğimiz ilişkileri belirler. Üretim ilişkileri, üretim süreci boyunca insanlar arasında ortaya çıkan bütün ilişkileri kapsamaz. Sadece, üretim süreci içerisinde insanlar arasında oluşan ilişkiler arasında *artığa el koymanın özel biçimleri* ile *mekanizmaları* meydana getiren bağlantılar üretim ilişkileri kapsamında ele alınmaktadır (Boratav, 2004: 20-21).

² Kautsky’in “küçük köylülerin en iyi bildiği şey aç kalma sanatıdır” sözü ile küçük köylülerin ekonomi-politik terimlerle emeğini değersizleştirme sanatı şeklinde belirtir. Bu da küçük köylünün emeğini değersizleştirmek suretiyle sermayeye *rağmen* özgürlüğünü koruyabilmiş bir kategori olduğunu gösterir (Özügürlü, 2013: 85).

1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası

Bu tez çalışması beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın “ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, HİPOTEZLERİ VE YÖNTEMİ” başlıklı birinci bölümünde, araştırmanın konusu, amacı, hipotezleri ve yöntemi ile bilgi işleme teknikleri, kavram tanımları ve araştırmanın sunuş sırası verilmektedir.

Araştırmanın “KÖY TOPLUMSAL YAPISI VE TEORİK YAKLAŞIMLAR” başlıklı ikinci bölümde, köy toplumsal yapısı ve bu yapıyı meydana getiren unsurlar genel bir çerçevede sunulmaya çalışılmıştır. Bu konudaki tartışmalar incelenmiş ve teorik çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın “TÜRKİYE’DE KÖY TOPLUMSAL YAPISININ DÖNÜŞÜMÜ” başlığını taşıyan üçüncü bölümünde, Türkiye köylerindeki değişim ve dönüşüm tarihsel perspektifte incelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda tarihsel süreç içerisinde köylerde meydana gelen dönüşüm, bu konuda ele alınan saha araştırmaları ile örneklendirilerek ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın “İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ’NİN FIRINCI KÖYÜ’NÜN TOPLUMSAL YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ” başlığını oluşturan dördüncü bölümde ilk olarak Fırıncı Köyü’nün toplumsal yapısı ve köyün genel tanıtımı bağlamında araştırma sahasının tasarımı ve uygulama süreci ele alınmıştır. Araştırmanın saha kısmını oluşturan Fırıncı Köyü’nün toplumsal yapısının net olarak anlaşılabilmesi adına konu tarihsel perspektifte ele alınmış olup İnönü Üniversitesi’nin köyün toplumsal yapısına etkileri bu süreçte ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın “GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ” başlığını taşıyan beşinci bölümünde ise Fırıncı Köyü’nde yürütülen saha araştırması neticesinde elde edilen bilgi ve bulgular ile köyün değişen toplumsal yapısı üzerinde İnönü Üniversitesi’nin etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2. KÖY TOPLUMSAL YAPISI VE TEORİK YAKLAŞIMLAR

Çalışmanın bu bölümünde kırsaldaki toplumsal yapı, bu yapıyı oluşturan unsurlarla birlikte ele alınmıştır. Kırsalda var olan yapıyı anlamak için özellikle üretim ilişkilerinin getirdiği karşılıklı ilişkiler çözümlenerek ele alınmıştır. Bu kapsamda konuyla alakalı olan teorik yapı ve tartışmalar irdelenmeye çalışılmıştır.

2.1. Köy Toplumsal Yapısı

Köy ve köylülük kavramları, bir coğrafya tanımı bir yaşam biçimi, bir yer ve o yerin sakinlerinin toplumsal ve siyasi tarzıdır. Bu iki kavram oldukça güçlü bir temele sahip olup birçok olgunun kaynağı, birçok alanda yaşanan deneyimlerin bir temsil biçimidir. Genel olarak köy, nüfus açısından küçük, farklılaşmanın pek görülmediği, toplumsal denetimin yüksek düzeyde olduğu, yüz yüze ilişkilerin geçerli olduğu ve biz duygusunun hâkim olduğu bir toplumu ifade eder. Köyler toplumsal, ekonomik, coğrafi ve nüfus özellikleri bakımından kent mekânından ayrılan, düşük nüfus yoğunluğuna sahip, ekonomisi tarıma dayalı ve iş bölümünün gelişmediği yerleşimlerdir. Mahalli idare teşkilatının en küçük yerleşim birimi olduğunu da söyleyebiliriz (Özensel, 2015: 16-21). Geray (1974: 59) “köy” yerleşmelerini şu şekilde tanımlar: “iş bölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayalı, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmelerdir”.

Köy olarak nitelendirilen yerleşim yerleri, bu yerleşim yerimde yaşayan insanların buldukları yerlerde geçimlerini sağlamak amacıyla sürdürdükleri temel uğraşları, köylülerinin birbirlerine ve çevrelerine karşı gösterdikleri ekonomik ve toplumsal ilişkilerinin nitelikleri, birbiri içinde ele alındığında bir anlam ifade etmektedir. Köy yerleşim yerlerine ayırt edici toplumsal ve ekonomik özellikleri kazandıran ilişkiler içirişindeki nüfus kümesini oluşturan insan topluluklarına da “köylüler” denilmektedir. Köylü, temel geçim kaynağının tarım olduğu yerleşim alanlarını kuran ve genellikle bu aranda yaşamını sürdüren, birbirleri ve yaşadıkları çevre ile çeşitli ilişkiler içinde bulunan, farklı toplumsal sınıf ve katmanlardan oluşmuş topluluklardır (Çağlar, 1986: 22-29). Köymen (2008: 13) ise “köylü” kavramını şu şekilde tanımlar “çok belirli tarihsel-iktisadi koşullar bağlamında, teknik olarak ilkel teknolojiyle, temel olarak kendi

geçimini sağlamak için üretim yapan, belli bir homojenliği olan özgür, küçük toprak sahibidir”.

Tarihsel olarak bakıldığında insanlar, daha en başından itibaren bir dizi ihtiyaçlarını gidermek için doğa ile ilişki kurmak zorunda kalmışlardır. Kendisi de doğanın bir parçası olan insan, kendi varlık koşullarını yeniden üretmek için doğaya karşı mücadele içine girmiştir. İnsanın doğadan kendini farklılaştırarak insanlaşmasında üretim etkinliğinin özel bir yeri vardır. Üretim her zaman için toplumsal gelişiminin belirli bir aşamasını ifade etmektedir. Zaman içerisinde, insan ihtiyaçlarının farklı biçimlerde yerine getirilmesi anlamında üretim faaliyetlerinde bulunmak insanı diğer canlılardan ayıran önemli bir eylem olmuştur. İnsanın biyolojik gelişimine paralel olarak gelişen üretim etkinliği aynı zamanda toplumsal bir etkinliktir (Ercan, 2018: 43-44).

Üretimin ilk ve genel tanımını Bernstein (2014: 23-24) şu şekilde yapar “insanın yaşam koşullarını tatmin edici hale getirmek amacıyla doğayı değiştirmek üzere uygulanan işgücü sürecidir”. Burada amaçlar, bilgi ve becerilerle birlikte üreticilerin enerjisi gibi birtakım faaliyetler varsayılır. Doğal çevrede çalışan üreticiler aynı zamanda içinde yaşadıkları ekosistemi değiştirirler ve onun bir parçası halindedirler. Üretimle insanın yaşam koşullarının tatmin edici hale gelmesi beraberinde üretkenlik kavramını getirir. Değişik üretkenlik kavramları, işleri bir biçim ve şekilde yapmanın diğerlerine göre sonuçlarını belirler. Tarımda üretkenliğin bir ölçüsü belirli bir birim topraktan elde edilen ürün veya verimdir. Bir diğer ölçü de kişinin ortalama olarak hesaplanan çalışma süreci içinde üretebildiği ürün miktarıdır. İşgücü verimliliği büyük ölçüde üreticilerin kullandıkları alet veya teknoloji ile paralel olarak artmaktadır.

Üretim süreci içerisinde, insanlar ve üretim araçları dediğimiz nesnelere arasında tarihsel süreç içinde değişen ilişkiler, beraberinde belirli mülkiyet ve egemenlik ilişkileri de meydana getirmektedir. Meydana gelen bu ilişkiler (üretim araçları üzerindeki egemenliğin değişme biçimleri) süreç içerisinde, insanlar arasında meydana gelen *üretim ilişkilerini* de şekillendirmektedir. Yani üretim araçları üzerindeki egemenlik biçimleri, üretim ilişkilerinin de temel belirleyicileri olmaktadır (Boratav, 2004: 20).

Dünyada, sadece köylülüğün eşiğinde ilkeller ve tam gelişmiş köylü toplumları olmakla birlikte, köylülüğün toplumsal servetin baş üreticisi olduğu toplumlarla, köylülüğün ikinci plana itildiği toplumlar da mevcuttur. Dünyada nüfusun hâlâ büyük bir kesimini oluşturan köylülüğün sadece geleneksel üretim vasıtaları ile toprağı işleyip ürün üretmekle kalmayıp aynı zamanda toplumsal yapının tümünü destekleyen kira ve kâr fonlarını ürettiği geniş alanlar da mevcuttur. Bu gibi toplumlarda, diğer bütün toplumsal grupların yiyecek tüketimi ve kendilerine gelebilecek gelir için köylüden yararlanmaktadırlar. Fakat sanayi devriminin köylüden bağımsız şekilde mal üreten oldukça büyük makine kompleksleri yarattığı toplumlar da mevcuttur (Wolf, 2000: 30).

Wolf'a (2000: 32-36) göre köylü hem iktisadi eylemde bulunan bir birey, hem de bir hane halkının revidir. Köylünün işletmesi, *hem bir iktisadi birim hem de bir yuvadır*. Bu sebeple köylünün birimi sadece tarlalarda çalışmaya hazır birçok "el"den oluşan bir üretim birimi değil, aynı zamanda işçi sayısı kadar doyurulması gereken boğaza sahip olan bir tüketim birimidir. Bununla birlikte bir toprak parçası, bir ev köylü için sadece üretim faktörü değil aynı zamanda manevi değerlerle de yüklüdür. Ailenin elinde bulunan mücevherat, topraklar sadece dondurulmuş bir nakit biçimi değil, çoğunlukla ailenin atalarından devraldığı ve duygu yüklü manevi bir mirastır.

Burada da görüldüğü gibi köylü hane halkları, aslında kendilerine özgü üretim amaçlarına sahiplerdir. Bu amaçlar sadece iktisadi kazançlar etrafında şekillenmemektedir. Kapitalist üretim biçiminde olduğu gibi, ürettikleri üründen kazanç sağlamanın dışında, manevi değerlerin de ağırlıkta olduğu görülür. Genel itibari ile köylü hane halkları yaptıkları üretimde, kendileri için önem taşıyan bu manevi değerleri de göz önünde bulundurmaktadırlar.

Köylünün temel sorunu, dış dünyanın talepleri karşısında kendi hane halklarının geçim ihtiyaçlarının dengelenmesinden oluşur. Köylüler bu temel sorunlarının çözüm yoluna giderlerken birbirine zıt iki strateji izleyebilirler. Bu yollardan ilki üretimi arttırmak, ikincisi de tüketimi kısımdır. Köylü eğer üretimini artırma yolunu izlerse, üretkenliğini yükseltmek ve bu yolla pazara götüreceği ürün miktarını arttırmak için işletmesindeki emek çıtasını arttırması gerekir. Bu da köylünün kendi ekonomik gayretine (tasarruflar, kredi, toprak, emek, sermaye gibi elde bulunan imkânlarla) ve pazarın genel durumuna bağlıdır. Fakat çoğu köylü için de elde bulunanı kendi hane

halkının geçimini temin etmekten bağımsız bir ekonomik çerçevede düşünmek de zordur. Diğer alternatif strateji tüketimi kısımdır. Az tüketmek veya ihtiyaç duyulanın altında tüketim yapmak, köylülerin neden geleneksel yaşan biçimlerine sıkı bir şekilde bağlı olduklarını ve yeni olandan neden uzak durduklarını açıklamaktadır. Onlar için herhangi bir yenilik içinde buldukları hassas dengeyi bozabilir. Bu açıdan bakıldığında köylüler geleneksel toplumsal ilişkilerin sürdürülmesini ve sürdürülmesi için gereken fonların harcanmasını destekleyecektirler (Wolf, 2000: 36-38).

Çağlar'a göre (1986: 30) köylerin toplumsal ve kültürel açıdan ele alınıp irdelenmesi için yukarıda da bahsedilen, köylerdeki üretim ilişkilerinin çözülmesi gerekmektedir. Boratav (2004: 29-30) üretim ilişkilerini çözümleme yoluna gidilirken tabandan başlanmasını, yani temel üretken birimin hareket noktası seçilmesi gerektiğini belirtir. Tarımda, temel üretken birim *tarımsal işletmedir*. Az gelişmiş bir tarımsal yapı ele alındığında, işletmenin bünyesinde ve çevresinde yer alan mülk sahibi, işletmeci, üretici (emekçi), pazarlayan ve fon sağlayan bütün unsurlar arasında, bizim işletme biçimleri olarak da nitelendirebileceğimiz bağlantılar son derece çeşitlidir. Kendi aralarında oluşturdukları ilişkiler, aslında üretim ilişkilerinin somut ve yaşayan çevresini, diğer bir ifadeyle, artığa el koyma mekanizmalarının araç ve unsurlarını oluştururlar.

Bernstein'e (2014: 42) göre, kapitalizm öncesi dönemde tarımda çeşitli toprak kiralama biçimleri vardır. Günümüze gelindiğinde bu durum Üçüncü Dünya ülkelerinin bazı bölgelerinde özellikle Asya'da hâlâ oldukça yaygındır. Bu tür kiracılar genellikle küçük çiftçilerdir. Fakat sanayisi gelişmiş ülkelere bakıldığında, tarımsal kapitalizmde göze çarpan en önemli özellik, tarımsal sermayeyi temsil eden grubu kiracı çiftçiler oluşturmaktadır. Yani tarım için topraklarını ticari amaç için kiralamışlardır. Kısacası meta üretimine yatırım yapmaktadırlar ve bunlar üretken sermayeyi temsil etmektedirler.

Az gelişmiş ekonomilerin bugünkü tarım yapılarına baktığımızda, ülkeler arasında büyük farklılıklar olmasının yanında *ortakçılık* ve *kiracılık* terimleriyle ifade edilen işletme biçimlerinin oldukça yaygın bir yer kapladığı söylenebilir. Ortakçı veya kiracı durumunda olan küçük köylülerin, işledikleri toprağın rantını toprak sahibine ürün veya

ürünün fiyatı olarak ödediği bilinir (Erdost, 1988: 33). Boratav (2004: 31-32) bu iki işletme biçimini birbirinden ayıran nitelikleri ise kısaca şu şekilde açıklar:

Ortakçılık, ürünün, kaldırıldıktan sonra toprak sahibi ile ortakçı (yarıcı, maraba vb.) arasında önceden belirlenmiş bir oranda ve aynı olarak paylaşılmasını öngören bir işletme biçimidir. Üretimin toprak ve (ortakçının sağlaması gereken) emek dışındaki girdileri ise toprak sahibi ile ortakçı arasında örf adete göre veya anlaşma ile paylaşılır. Kiracılık ise ürün miktarına bağlı olmaksızın, üretim giderlerine katılmayan toprak sahibine götürü bir kira bedeli ödenmesine dayalı bir işletme biçimidir. Kiracılığın belirleyici özelliği, kiranın nakdi olması değil, ürüne bağlı olmadan, götürü olarak ödenmesidir. Ürünle tanımlanan sabit bir kiranın, bu nedenle ortaklıktan çok kiracılığa yakın olduğu söylenebilir³.

Köylülük olgusuna karşılık gelen toplumsal ve ekonomik yapı içinde tek çeşit üretim ilişkisi olmayabilir. Kiracılık, ortakçılık, işletme biçimlerinde toprak sahibi ile toprağı işleyen işletmeci arasındaki çeşitli yönlerden birbirlerine göre durumları farklı üretim ilişkileri ortaya çıkarabilir. Bu durum toprak sahibi ve toprağı işleyenler arasında büyük, küçük, güçlü, zayıf, eğmen, bağımlı olma durumlarının olası farklı bileşimlerinin ortaya çıkardığı üretim ilişkilerinden kaynaklanır. Bu ilişkiler içinde gözlenen bir başka toplumsal gerçeklik de *ücretlilik*dir. Bilindiği gibi ücretli işçi-sermaye birlikteliği genel olarak kapitalist üretim biçiminin belirleyici olgularıdır. Fakat az gelişmiş bir tarımsal yapıda ücretli işgücünün varlığı tek başına kapitalist üretim ilişkilerinin kapsamı içinde sayılmamalıdır. Küçük üreticilik, tarımda; sermaye, artı değer ve kâr ilişkileri göz önünde bulundurulmadan işçi kullanılan bir ekonomik kategori olarak algılanmalıdır. Özellikle az gelişmiş ülkelerde, geçimlik üretimin yanı sıra piyasa için üretim de söz konusu ise ortaya çıkan üretim ilişkisi *küçük meta üretimidir* (Boratav, 2004: 35-38). Friedmann küçük meta üretimini, meta ilişkilerinin tamamen yaygınlaştığı bir iktisadi ortamda, aile emeği ile işletilen bir işletmenin faaliyet göstermesi ile ortaya çıktığını belirtir. Aile emeğine dayalı olan bu işletmede iş bölümü ise aile içindeki cinsiyet ve yaş yapısına bağlıdır (Friedmann'dan akt. Keyder, 2016: 346). Burada söz konusu olan aile ise toprağın temerküz etmemiş olduğu durumlarda genellikle *çekirdek ailedir*. Çünkü söz konusu olan küçük meta üretimi

³ Boratav (2004) kiracılığın genel olarak parasal, ortakçılığın ise aynı bir kira ilişkisine dayanması ve genelde kiracı işletmenin, ortaklıktan daha etkin üretim gerçekleştirdiğine ilişkin yaygın kanı, kiracılığın ortaklığa göre daha ileri bir işletme biçimi olarak yorumlanmasına sebep olduğunu belirtir. Hatta bunlar göz önünde bulundurulduğunda ortakçılığın feodal üretim ilişkisinin çağdaş uzantısı ve kalıntısı olarak gösterilmesine sebep olduğunu ifade eder.

geliştikçe *tarımın teknolojisi ve iktisadi muhasebenin mantığı*, üretim yapan ailenin çekirdek aile boyutunda kalmasını rasyonel kılar (Keyder, 2016: 346).

Diğer yandan köylülük içinde görülen küçük meta üretiminde ele alınması gereken bir başka gerçeklik *ticaret ve tefeciliktir*. Hangi yollarla olursa olsun, tarihsel olarak bakıldığında, üretime geçişle birlikte ticaret ve tefecilik ilişkileri üretim sürecinin zorunlu tamamlayıcıları olmuşlardır (Çağlar, 1986: 34). Kapitalist ve küçük meta üretimi ilişkileri yönünden bakıldığında ticaret ve tefecilik olgularının farklı işlevlerine değinmek gerekir. Kapitalist üretim ilişkisinde, üretim süreci içinde kapitalist tarafından el konulan artık⁴, malın pazarlanması işlevini üstlenen ticari sermayeye de daha sonra ve kısmen intikal eder. Böylece üretken sermayenin bir uzantısı işlevini gören ticari sermaye, artığı paylaşmış olur. Buna karşılık, küçük meta üretiminde tüccar, doğrudan olarak artığa el koyan ana unsurdur. Benzer durum tefecilik için de geçerlidir. Kapitalist üretim biçiminde faiz, üretim süreci içerisinde elde edilen artıktan kapitalistin finansman ihtiyacını karşılayan nakdi sermayenin aldığı payı gösteren bir bölüşüm kategorisidir. Buna karşılık küçük meta üretim sistemi içinde üretim yapan küçük üreticiler dünyasında, tefeci, tüccar gibi piyasaya açılmanın zorunlu rekabetçisi olarak artığa doğrudan el koyacaklardır (Boratav, 2004: 42-44).

Köylü-tüccar ilişkisinin temel ve en önemli unsuru aralarındaki alışveriş ve bu alışverişten doğan kredi mekanizmasıdır. Aralarındaki bu ilişkinin yanında bu mekanizmayı ayakta tutmaya çalışan başka bağımlılık unsurları da vardır. Köylü hasat mevsimi dışındaki bazı zamanlarda da paraya ihtiyaç duyabilir. İhtiyaç duyduğu paraya ulaşmak için tüccara gider. İlerleyen zamanda tüccar, çok yüksek faizler ile bu parayı geri alacak olsa da köylülere istediği zaman ve istediği miktardaki parayı verir. Bu köylüler için hayati önem taşır. Tüccar ve köylüler arasındaki bu bağlantılar, modern kentsel kalıbın ticari anonim ilişkilerinden oldukça bağımsızdır. Çünkü tüccar ve köylüler yüz yüze ilişkiler içerisindedirler. Tüccar burada, dostluk ve kişisel temellere

⁴ Tarımsal sınıflı toplumlarda, üretici olmayan egemen sınıfları ayakta tutabilmek için üreticilerin tüketim, yenileme ve törensel ihtiyaçlarının ötesinde bir “artık ürün” üretmesi gerekir (Bernstein, 2014: 34). Toplumlar da gerekli olanın dışında kalan miktar ekonomik ve toplumsal gelişmenin en önemli belirleyicisidir. “Toplumsal artı yalnızca gelişmenin motoru değil, aynı zamanda ekonomik, toplumsal, düşünsel ve ideolojik yapıların farklılaşmasını sağlayıp aralarında etkileşimi yürüten ve bu yapıları birbirine dönüştüren işlevleriyle, toplumsal değişimin, toplumsal gelişmenin bir transformatörüdür” (Şenel, 1982: 281).

dayanan sigorta işlevini yerine getirmektedir⁵. Kısacası tüccar ve tefeci, piyasaya açılan küçük üreticiliğin zorunlu tamamlayıcıları ve bu üretim ilişkisi içinde artığa el koyan ana kategorilerdir⁶ (Kıray, 2006: 109-110).

Keyder, (2016: 346) küçük meta üretim biçiminde, işletmenin içindeki iş bölümünün aile içindeki cinsiyet ve yaş yapısına bağlı olduğunu söyler. Söz konusu olan aile, toprağını temerküz etmemiş olduğu durumlarda, çekirdek ailedir. Çünkü küçük meta üretimi tarımın teknolojisi ve iktisadi muhasebesinin mantığı, küçük üretim yapan ailenin çekirdek aile boyutunda kalmasını rasyonel kılar.

Söz konusu köylü aileler genel itibariyle ihtiyaç duydukları üretimi basit aletler ile karşılamaktadırlar. Buradaki aile çiftçiliği köylü mülkiyetinin temelini oluşturmaktadır. Toprak köylü aileler için üretim, tüketim ve yaşam alanı olma özelliği taşımaktadır. Ailenin her ferdi de bu üretim çemberi içerisinde bir parça oluşturmaktadır (Shanin, 1966: 238-239).

Küçük meta üretiminin önemli olan diğer bir boyutu vardır. Bu küçük meta üretimini köylü üretiminden açık bir şekilde ayrılmaktadır. Bu boyutu, hukuki fakat aynı zamanda toplumsal bir kategori olan mülkiyet hakları olarak özetleyebiliriz. Küçük meta üreticileri, tanımı gereği, toprak dahil kullandıkları bütün üretim araçlarının sahipleridir. Bu mülkiyetin hukuki görünümünün nasıl gerçekleştiği, hane içinde egemen olan aile tipine, ataerkil ilişkilere vs. bağlıdır. Köylü mülkiyeti genellikle kullanım hakkıdır. Fakat küçük meta üretiminde mülkiyet hem toplumsal hem de şekilsel olarak resmen tanınmış bir haktır (Keyder, 2016: 349).

Kırsal alanlarda genel olarak geçerli olduğu varsayılan toplumsal ve ekonomik yapının birtakım belirgin özelliklerini Çağlar (1986: 17-18) şu şekilde özetler:

⁵ Kıray (2006), tüccarların yerine getirdiği bu işlevleri, feodal düzende büyük toprak sahiplerinin gerçekleştirdiği işlemlere benzetir. Fakat buna rağmen tüccarın feodal sistemin parçası sayılamayacağını ifade eder. Çünkü tüccarların eğilimi, düşünce biçimi ve kişiliği büyük kent tüccarları ile aynıdır. Temel amaçları, profesyonel alışveriş yoluyla kâr elde etmek ve işlerini büyütmeğidir.

⁶ Günümüz az gelişmiş ülkelerinde küçük üreticilerin ürettiği ürünlerin pazarlanmasında sadece tüccarın ve tarımsal kredi pazarlamasında sadece tefecinin söz konusu olmadığını belirtmek gerekir. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren biçim ve kapsamlarda, pazarlamada devletin ve kooperatiflerin; kredi sağlamada yine kooperatiflerin ve modern mali sermayenin, yani bankalar sisteminin ihmal edilmeyecek yer kapladığını söylemek gerekir (Boratav, 2004: 45).

- i. Başta toprak olmak üzere üretim araçlarının özel mülkiyeti geneldir ve bu korunan bir *haktır*. Toplum genel itibariyle bu haktan doğan çeşitli toplumsal sınıf ve katmanlardan oluşmaktadır.
- ii. Üretimin niteliği (üretim konu olan ürünün çeşidi, gerektirdiği teknik olanakların nitelik ve niceliği) işletmenin çeşitli özellikleri (mülkiyeti, büyüklüğü, aile işgücünün nitelik ve niceliği) ve geleneklerin izin verdiği veya gerekli gördüğü oranda ücretli işgücü kullanılmaktadır. İşgücü, pazarda serbestçe satılıp alınabilmektedir.
- iii. Üreticilerin üzerinde ekonomi faktörü dışında baskıya dayalı yükümlülükler yok denilebilecek kadar az veya yaygın değildir.
- iv. Üretim genel olarak değişim veya pazarda satmak amacıyla yapılır. Doğrudan üreticinin *artı ürününe* el konulması, üreticilerin içinde buldukları ürün piyasaları içinde gerçekleşmektedir.
- v. Küçük üreticiler genel olarak işletmelerin çoğunluğunu oluşturmaktadırlar ve *küçük meta üretimi* şeklinde üretim yapmaktadırlar.

Böylesi bir ekonomik ve toplumsal yapılanmanın olduğu varsayıldığında, *köy ve köylülük* olgularının kapsamaları da bu yapının çeşitli kategorileri ve bu kategoriler arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir.

Köylülük olgusunu çeşitli üretim ilişkilerini içerdii göz önünde bulundurulduğunda, köylülüğün bir toplumsal sınıf ve katmandan oluşmadığını söyleyebiliriz. Fakat üretim ve bölüşüm ilişkileri yönünden ortaya çıkan karmaşıklık, köylülük içinde değerlendirilen çeşitli katman ve sınıfların kesin çizgilerle birbirinden ayrılmasını güçleştirir. Bu güçlüğe rağmen köylülüğü oluşturan toplumsal sınıf ve katmanların birbirine göre durumlarını ortaya koyan genel düzeyde bir sınıflandırılma yapılmaktadır. Kısacası, üretim ve bölüşüm ilişkilerine dayalı, belirlenecek olan toplumsal sınıf ve katmanların birbirine göre konumlarını, kendi aralarındaki ve dış çevre ile aralarındaki bağlantıyı da açıklıkla ortaya koyabilecek bir sınıflandırmanın yapılması gerekmektedir (Çağlar, 1986: 36-38).

Az gelişmiş tarım toplumlarında toplumsal sınıf ve tabakaların tanımlanması, tarım ve köylülüğün önem taşıdığı toplumlarda kırsal toplumsal yapıyı anlamak açısından önem taşır. Toplumsal tabakalaşma şeması, bir yandan üretim ilişkilerine

dayanan, diğer yandan bu ilişkilerle bağlantılı bölüşüm kategorilerini kullanan bir çerçeveden ele alınır. Genel olarak *artığa el koyma biçimleri* ile tanımlanan üretim ilişkileri ve bunun sonucu olan bölüşüm ilişkileri, ulusal ekonominin genelini kapsamına aldığı için sadece tarımla sınırlamak doğru olmayacaktır. Fakat kırsal alanda en yaygın tabakalaşma şeması şu şekilde oluşur (Boratav, 2004: 85-87):

- I. Büyük Toprak Sahipleri
 - A. Toprak Ağası
 - B. Kapitalist Çiftçi
- II. Zengin Köylü
- III. Orta Köylü
- IV. Yoksul Köylü
- V. Tarım İşçisi

Bu sınıflandırma şeması asıl olarak işlenen alan gibi nicel büyüklüklerden çok sosyal üretim ilişkileri üzerine inşa edilme iddiasındadır. *Büyük toprak sahipleri*, genel olarak toprağa sahip olan grupları ifade eder. Büyük toprak sahiplerini diğerlerinden ayıran temel ölçüt, üretken emek harcamayan, tamamen artılla yaşayan bit grup olmasıdır. *Zengin toprak sahiplerini* ise büyük toprak sahiplerinden ayıran temel fark “emektir”. Yani bu toplumsal grubun farkı, üretken emek harcayan, toprakla uğraşan kısaca “köylü” olan gruptur. Kendi altında bulunan gruplardan da ayrılan yanı, esas olarak artık elde eden bir grup olmasıdır. *Orta köylü* grubunda olanlar, sadece kendi toprağını, sadece kendi aile emeği ile işleyen kişilerden oluşan gruptur. Fakat toprak kiralamak ve ücretli işçi kullanmak da bu grupta olanlar için geçerlidir. Temel belirleyici özelliği, iş aletlerinin yeterliliği ve aile emeğinin iş gücü piyasasına sunulmayışıdır. *Yoksul köylü* grubunun sahip olduğu iş aletleri ve toprak, yeniden üretim için yeterli değildir. Bu sebeple bu grupta yer alanlar toprak kiralayarak veya işgücünü satarak varlığını devam ettirirler (Boratav, 2004: 88-89). *Tarım işçisi* ise genel olarak kapitalist ilişkileri temsil eden gruptur. Meta işçiliğinin köylü ekonomileri üzerinde yarattığı mülksüzleşme baskısı ve bunun yanında büyük toprak sahipliğinin yaygınlaşması kırsalda topraksızlaşmayı ve toprak işçiliğini de beraberinde getirir. Yani tarımda metalaşmanın hızlandığı ve buna paralel olarak büyük çiftliklerin oluştuğu bölgelerde, bir yandan geniş bir toprağı olmayan gruplar topluluğu ortaya çıkarken diğer taraftan tarımsal üretimin çeşitli aşamalarında çalıştırılmak üzere ücretli işçi

ihtiyacı doğmaktadır. Bu da tarım işçisi grubunun oluşmasına yol açmaktadır (Yıldırım, 2015: 69-70).

Öte yandan, köylülük olarak nitelendirilen toplumsal ve ekonomik yapının çeşitli üretim ilişkilerini ve bu yapının birbirleriyle çeşitli nitelikte ilişkiler kuran birden fazla toplumsal katman ya da sınıfı içerdiği göz ardı etmeyen başka yaklaşımlar da söz konusudur. Kazgan'ın (2013: 9-10) "pazara farklı derecelerde bağlılığın doğurduğu iktisadi sorunları incelerken bir soyutlamayla" yaptığını vurguladığı sınıflandırma bunlardan biridir. Bu sınıflandırmada "kısmen veya tamamen kendi öz tüketimi için üreten, ücretli işçi değil de aile işgücü ile çalışan ve gelir düzeyi kapital birikim için gerekli tasarrufu yaratmaya olanak vermeyen" tarım üreticilerini, *geçimlik kesim* ya da *köylü aile işletmeleri* veya *küçük üreticiler* olarak tanımlamaktadır. "Kâr amacıyla veya salt piyasa ekonomisi için üreten, ücretli işçi kullanan (kullanmasa da aile işgücünün alternatif maliyeti en az tarımdakine eşit veya daha yüksek olan) kapital birikim olanaklarına sahip olan kesimi de *ticari kesim* olarak nitelendirmektedir. Fakat Çağlar'a (1986: 41) göre böylesi bir sınıflandırma, ağırlıkta ekonomik bir öz taşımakta olan ancak köylülük olgusunun kapsadığı üretim ilişkilerinin niteliklerini dolayısıyla da köylülüğü oluşturan toplumsal katmanları açıklıkla ve kesin olarak ortaya koyamamaktadır.

Köyleri toplumsal yönden ele alırken öncelikle köylünün içinde yaşadığı en küçük ve dar birim olan aileyi ele almak gerekmektedir. Köylü ailesini veya ailelerini anlamaya çalışırken çeşitli türden aile yapısı olduğunu bilmek gerekir. Esas itibarıyla köylü aile yapısı, evli bir çift ve bunların çocuklarından oluşan çekirdek aile veya birden fazla çekirdek aileyi bir araya getiren geniş aileler olmak üzere ikiye ayrılabilir.

Wolf'a (2000: 109-110) göre, köylüler arasında aile çeşitlerinin farklı dağılımının altında yatan birtakım etkenler vardır. Bunlardan ilki, yiyecek miktarının durumudur. Pek çok ilkel halk arasında olduğu gibi, yiyecek miktarının kıt olduğu yerlerde çekirdek aile yapılanmasının daha fazla olduğu söylenebilir. Çünkü kıt yiyecek miktarının olduğu yerlerde geniş aile biçiminin sürekli olarak bir arada bulunması oldukça güçtür. Aileyi kuşatan kültürel bağlam da son derece önemli bir diğer etkidir. Bu iki açıdan önem arz eder. İlki, ekim ve zanaat üretim teknikleri dahil, üretim teknikleri daimi işçilerin sayısına yapılan eklemelerden yararlanabilecek halde olmalıdır. İkincisi, hane içindeki

şartlar böyle bir daimi, emek gücünün biriktirilmesi için uygun olmalıdır. Pek çok toprak işletme türü ilave işçiden yararlanabilir. Örneğin ürün hasadı zamanında kısa süreliğine işçilerden yararlanılabilir. Fakat bu durum ücretlerini aldıktan sonra çalışmak üzere başka yere giden mevsimlik işçi kiralarak veya belli kritik durumlarda birbirine yardım eden komşuların imece halinde çalışmaları suretiyle de kaldırılabilir. Bu durum hane içinde kalıcı olarak kalmalarına engeldir. Kıray'a (1982: 23) göre, hane halkı işletmeciliğinde üretimi maksimize edebilmek aktif yaş grubundaki hane halkı üyelerinin çoğunlukta olmasına bağlıdır. Yani hane içerisindeki nüfusun ne kadar fazla olması o kadar ürün demek oluyordu.

Buradan yola çıkarak, bir aile içerisinde çocuk sayısının (oğul) çok oluşu aynı zamanda zenginlik göstergesi demektir. Aile içindeki otorite ilişkileri, iş bölümü düzeni gibi yönlerden bu yapı yalnız üretim biçimine göre gelişmemiş aynı zamanda sosyal değerleri de kendisine uydurmuştur. Altı yaşına gelmiş olan çocuklar yavaş yavaş ailenin üretimine katılmaya başlarlar. Daha sonraları özel bir zaman ve para sarfi gerekmeksizin büyüklerinin yanında temel üretimi öğrenirler. Böylece altı yaşından sonra çocuklar, demografların bağımlılık dedikleri ilişkiden kurtulmuş olurlar (Kıray, 1982: 23-24).

Burada ayrıca *hane* tabiri ile karşılaşmaktayız. Hane, nüfusun geçim birliği bakımından tahlilidir, nüfusun ayrıldığı geçim birlikleridir. Geçimi bir olan fertlerden oluşan grup haneyi oluşturur. Eğer tek bir fert kendi geçimini kendisi temin ediyor ve ayrı yaşıyorsa, tek başına bir hane oluşturur. Burada mühim olan grup vasfı, akrabalık, evlilik vasıfları değil, geçim birliği ve ayrılığı halidir. Bunun için tek bir fert bile kazanç ve geçim birliğini sağlıyorsa köy defterine hane olarak geçmektedir. Aynı aileleri teşkil eden evli çiftlerin bir arada oturduğu geniş aileler ayrı hane olmalarına rağmen bunların arasındaki münasebetler ayrı evlerde oturan akraba ailelerine nazaran daha sıkı olduğu da söylenebilir (Boran, 1992: 194-195).

Köylü aileleri kendi iç dayanışmasını devam ettirirken sadece belli bir zaman kesiti içinde geçimini sağlama gereği ile yetinmez. Varlığını zaman ekseninde de devam ettirmesi gerekir. Genel olarak hane reisinin yaşadığı sürece denetimi altındaki kaynaklar üzerinde söz hakkı kendisindedir ve oğullar bu kaynaklar üzerinde söz hakkına sahip değildirler. Kaynakların eski nesilden yeni nesle geçmesini sağlayan

miras intikalidir ve belli kurallar taşır. Esas itibariyle iki miras sistemi varlığından söz edilebilir. Bunlardan ilki, kaynakların tümünün tek bir mirasçıda toplanması şeklinde olan *bölünmez miras sistemidir*. Bunun da değişik sistemleri vardır. Bütün toprak ve müstemilat ya ilk doğan erkek evlada ya son doğan erkek evlada veya hane halkı reisince belirlenen bunların dışındaki başka bir evlada geçebilir. Miras sisteminden ikincisi de birden fazla mirasçı içeren *bölünebilir miras sistemidir*. Birinci sistem ailenin mülkünü olduğu gibi koruma avantajına sahiptir. Sadece erkeklere mirasçı olma hakkı tanıyan sistemler çocukların hepsine mirasçı olma hakkı tanıyan sistemlerden çok daha yaygındır. Kız çocukları genellikle çeyiz ya da parasal ödeme şeklinde tazminat alırlar (Wolf, 2000: 121-122).

Boran'a (1992: 51) göre, toplulukların en hızlı ve hassas bir surette değişen özelliği nüfus miktarlarıdır. Nüfusun iktisadi ilişkiler seviyesi ne kadar fazla olursa nüfus miktarı da ona paralel şekilde artar. Kırsal alanda artan nüfus ve geçim şartlarında meydana gelen değişiklikler çok önemli olmakla birlikte belirli bir noktadan itibaren yeterli olmamaktadır. Bu noktadan sonra artı nüfus ve artı emek artık gizli işsiz ve parçalanmış, yardımlaşan aile birimleri halinde bile kırsal bölgelerde kalamayıp köyü terk etmektedir. Göç nüfusun aile değişikliklerinden sonraki en önemli uyum mekanizması olmuştur. Göçlerin çoğu genel olarak toprak mülkiyeti kutuplaşması ile topraksız kalıp geçim sıkıntısına düşen veya aile toprağının çok küçük parçalara bölünmesi sonucunda geçinemeyen köylüler tarafından yapılmaktadır. Fakat köylülükten çıkan ve topraktan kopan köylüler kentlere göçtüğünde kentlere uyum sağlaması ve buralara has sosyal organizasyon ve kurumlarla bütünleşmesi kolay olmamaktadır (Kıray, 1982: 25).

Bir de köylü koalisyonlarından (dayanışma biçimleri) bahsedilebilir. Wolf, (2000: 133-134) köylü koalisyonlarını birbirinden ayırt etmek için üç ölçütten bahsetmektedir. Bunlardan ilki, dayanışma içinde olan köylülerin tek bir amaç için mi yoksa birden çok amaç için mi bir araya geldiklerini anlamak için oluşturulan ölçüttür. Bu tür koalisyonlar da *çok katlı* ve *tek katlı* olarak ayrılmaktadır. Çok katlı da, biri diğerini ima eden birçok bağın örülmesi ile oluşur. Buradaki iktisadi bağlar akrabalık, arkadaşlık ya da komşuluğu ifade eder. Aralarındaki bu ilişkileri yöneten toplumsal yaptırımların var olduğunu belirtir. Bu toplumsal yatırımlar, başka ilişkileri temsil eden sembollerin varlığını ortaya koymaktadır. Aralarındaki bu çeşitli ilişkilerin meydana getirdiği

koalisyonlar, insanlara birçok bağlamda güven verir. Köylü koalisyonlarını ayırt eden ikinci ölçüt, bu koalisyonlara katılan insan sayısıdır. Bunlar ikili olabildiği gibi birçok kişi ya da grubu da içerebilir. Üçüncü ölçüt ise toplumsal düzen içinde koalisyonları oluşturanların, aynı hayat şartlarına sahip kişiler tarafından mı yoksa toplumsal düzen içinde farklı konumları işgal eden kişiler tarafından mı oluşturulduğudur.

Bu şartlardan her biri veya hepsi altında köylülerin kendilerini farklı toplumsal bağlamlar içinde bulmaları, farklı amaçlara yönelmiş faaliyetler ve farklı kişilerle temas halinde olmaları muhtemeldir. Fakat köylülerin artı ürün elde etmekten çok, kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretim yapmaları; iş bölümünün hane içinde sınırlı kalıp hane dışında zayıf olduğu; pazar sisteminin toplumsal olarak merkezi olmaktan çok çevresel (ikincil) bir konuma sahip olduğu yerlerde köylülük, sayısız çok katlı ilişkiler ağıyla sarılmış olarak kalacaktır (Wolf, 2000: 135-136).

2.2. Köy Toplumsal Yapısına İlişkin Teoriler

Köy ve köylü kavramlarına içine alan kırsal toplumsal yapı kapsamında, tarım çalışmalarının sınıflandırılmasında kuramsal yaklaşım farklılıklarını da içerecek şekilde bu konuya yaklaşım tarzı ölçütünde yaklaşılabilecektir. Çünkü Özüğürlü'ya göre (2013: 59) “tarımsal yapıların bilgisini üretenler, belli bir epistemik toplum içinde, belli bir dünya görüşüyle, belli bir tarzda bilgi üretmektedirler”. Sadece kullanılan kavramsal araçların ve yöntemsel tekniklerin değil, aynı zamanda inceleme nesnesine yaklaşım tarzı da etkili olmaktadır. Burada, yaklaşım tarzı ölçütünde *köylü-köylücü yaklaşım tarzı* ve *tarihselci yaklaşım tarzı* ele alınacaktır.

Köycü/Köylücü Yaklaşım tarzına göre inceleme nesnesi olan *köylü* kendine özgü bir yapıya sahiptir ve eşsizdir. Dış dünya ile (kent, sanayi, kapitalist işletme vb.) olan bağı dışsaldır. Kendi içerisinde dış ilişkilerden bağımsız olarak varlığını sürdürebilir ve köylülük kendi içinde homojen bir yapıya sahipken, köylü hanesi de kendi içinde homojen bir birim olarak karşımıza çıkmaktadır (Özüğürlü, 2013: 61-62).

Köylülüğün kendine özgü bir yapıya sahip olduğunu ele alan bu yaklaşım, 20. yüzyılın başlarında Rusya'da gelişim göstermiştir. A.V Chayanov'un da içinde bulunduğu “Organizasyon ve Üretim Okulu'nun” öncülüğünü yaptığı ve Narodnig

akımının⁷ da beslediği köycü/köylücü yaklaşım tarzında köylülük kavramı, gerçekliği anlamak açısından ayırt edici bir kategoridir. Köylülük, kendi iç işleyişinde homojen bir kategori oluşturur ve klasik, neo-klasik iktisat yaklaşımları kendine has yapısı olan köylü ekonomisini çözümleyen araçlar sunar. Chayanov, 19. yüzyılın son dönemleri ve 20. yüzyılın başlarında Rusya'daki köylü hane işletmelerine ilişkin ekonomik bir model üzerinde çalışmış ve geliştirmiştir. Bu modelde yer alan varsayımlara göre köylü, köylü homojen bir kategoridir ve ekonomik sistem içerisinde kendince çelişkili bir yapısı yoktur. Değişim ve dönüşüm konusunda üzerinde baskı kurabilecek etkenler ancak dışarıdan gelir ve bu baskı karşısında köylü hane işletmesi, içinde bulunduğu köylü ekonomisinde kendi karakteristiklerini korumaya çalışır (Levin ve Neocosmos'dan akt. Saka, 2010: 14-15).

Özügurlu, (2010: 4-5) Chayanov'gil köylücü yaklaşımın, köylülüğün alelade bir üretici kategori olmadığı, yerleşik uygarlığın özensel bir parçası olduğu görüşündedir. Varlığına, her yeni koşulda idame edip sürdüreceğini, kendine has yapısıyla bunu yapabileceğini vurgular. Bu yaklaşım tarzında, köylülüğün çeşitlenme ve kendi içerisinde farklılaşma dinamikleri esas olarak demografik bir çeşitlenme ve farklılaşmadır. Her köylü hanesi, yaşamının belli zamanlarında küçük toprak sahibi veya büyük toprak sahibi vasfına sahip olabilmektedir. Bu köylü hanelerinin demografik çevrim içerisinde çeşitlenme yaşayan homojen bir yapı olarak görülmesini ifade eder.

Kapitalist bir işletmeden farklı olan köylü işletmeleri, hem üretici hem de tüketici bir birimdir. Hem bir işletme hem de bir ailedir. Bu, bir taraftan, bir sonraki alt kesimde ele alınacak davranışsal özellikler üretirken, bir taraftan da demografik etkilere karşı köylü işletmelerini duyarlı kılan bir olgudur. Chayanovcu yaklaşımın köylülerin yaptığı tarımsal üretim ve örgütlenmesi temelinde köylü ekonomisinin kendine has özelliğine ilişkin varsayımı bizlere köylülüğün çeşitlenme ve farklılaşma ilişkin olguları da göz önünde bulundurmayı gerektirir. Bu yaklaşım tarzında köylülüğün kendi içerisinde

⁷ Rusya'da 1870'li yıllardan itibaren demokratik hareketin devamı niteliğinde olan "Narodniçestvo" (halkçılık) akımı başlamış ve 19. yüzyılın sonlarına kadar (1870-1890 yılları arasında) devam etmiştir. Ele aldığı konular genel itibariyle toplumsal sorunlar ve aydınlardır. Bu akım realizmin içinden doğmuş ve 1868-1869 yıllarında *Nedelya (Haftalık)* gazetesinde P. L. Lavrov'un "İstoriçeşkiya Pisma" (Tarihi Mektuplar) adı altında bir makale dizisi yayınlamıştır. Genel olarak Narodniçestvo terimi incelendiğinde, dar ve geniş anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Geniş anlamda, halk özgürlük hareketi (1840'lardan 1890'lara kadar) olarak tanımlanmaktadır. Dar anlamda ise halk ideolojisinin gelişmesine bağlı olarak, köylü çıkarları olarak açıklanmaktadır (Saçak, 2016:1011).

farklılaşması ve çeşitlenmesi ancak hanenin yaşam döngüsü içerisinde belli bir zamanda meydana gelmektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi demografik çevrim sürecinin herhangi farklı zamanlarında aynı hane birimi hem küçük işletme hem de büyük işletme (küçük toprak sahibi, büyük toprak sahibi) olabilmektedir (Boratav, 2004: 124-126)

Bu yaklaşım tarzında görüldüğü gibi, köylülüğün çeşitlenmesi ve farklılaşması esas itibarıyla demografik bir çeşitlenme ve farklılaşma olayıdır. Her köylü hanesinin, yaşam döngüsü içinde bazı zamanlarda küçük toprak sahibi, bazı zamanlarda da büyük toprak sahibi olması olasıdır. Boratav (2004: 126-127) bu modelin biçimsel zayıflığını ise şöyle açıklar:

Bu türden bir modelin biçimsel zayıflığı, demografik çevrimin sonunu boşlukta ve karanlıkta bırakmasıdır. Zira, mülkiyet ilişkilerinin değişmesi ve çatışması; miras, yeni aile kurulması, yeni mülk edinme ve buna bağlı mülksüzleşme gibi olaylar sonucunda bu dönemde, yani demografik çevrimin bitiminde meydana gelir. Farklı bir ifadeyle, bir köylü ailesinin hayatı boyunca birikerek ve yığılarak süregelen ekonomik farklılaşma etkenleri, sonuçlarını, eski ailenin sonu gelince gösterir. Veya bu ifadeyi tersine çevirirsek, bu ekonomik etkenler mülkiyet ilişkilerini değiştirecek derecede güçlenip sonuçlarını gösterince, eski ailenin sonu gelmiş olur.

Chayanov'gil köylücü yaklaşım tarzı, 1960'lı yılların ortalarında kısmen gevşemiş ve 1970'lerin tarım tartışmalarına ve kır sosyolojisinin iç hesaplaşmalarına taşınmıştır. Bunda Eric Wolf'un ünlü kitabı olan *Köylüler*'in (1966) etkisi de yadsınamaz bir gerçektir. Bu çalışmanın önemi, köylü-köylücü yaklaşım tarzı ile tarihselci yaklaşım tarzının kesiştiği yerde, tarihselci yaklaşım tarzına daha uygun düşmesi ile alakalıdır (Özüğurlu, 2013, 62).

Tarihselci Yaklaşım Tarzı içerisinde tarımsal yapılara yönelik araştırma konusu tek bir köylülük kategorisi üzerinden ilerlemez. Köylülük kavramı, zaman içerisinde ve o zamanın hakim üretim tarzı içerisinde ele alınır. Burada da öncelik, köylülüğün ve köylülük içerisinde bulunan grupların hakim üretim tarzı içindeki konumlarına göre, üretim araçlarının mülkiyeti ve üretimde elde edilen artığa el koyma biçimlerine verilir. Özüğurlu'ya (2013: 63) göre bu yaklaşım tarzı, Shanin'in sorduğu; “*köylülük*, (1) sosyal gerçekliğin kendine özgü ve ayırt edici bir olgusu mudur ve (2) gerçekliğin bilgisine erişmek bakımından ayırt edici nitelikte analitik bir kategori midir?” sorularına kategorik olarak yanıt vermez. Ona göre, tarihsel olarak belli bir olgu niteliğinde olan

köylülük kavramı, toplumsal gerçekliğin ayır edici bir olgusu hem olabilir, hem de olamayabilir. Bu yaklaşım tarzı, Kautsky ve Lenin için maddi üretim ilişkilerinin yapısına öncelik vermek ve *köylü ekonomisini* ancak ve ancak tarihsel bütünlük içerisinde ilişkisel yeri itibariyle kavramak gerekmektedir.

Wolf'un 1966 yılında yayınlanan *Köylüler* adlı çalışmasının, tarihselci yaklaşım lehine konumlanmış olduğunu daha önce söylemiştik. Wolf'un köylüler için yapmış olduğu analizi, iktisadi, sosyal ve kültürel boyutları ile tarihsel bir derinlik içerisinde irdelenmiştir. Ona göre köylü bir iktisadi girişimci gibi çalışmaz. Genellikle hane temelli çalışır. Köylünün yapmış olduğu üretim hanenin büyüklüğüne (hanede yaşayan kişi sayısı ile doğru orantılı olarak) ve iş bölümüne göre önem arz etmektedir. Köylülerin ellerinde bulunan üretim aletlerinin değişmesi ve yenilenmesi sadece teknik açıdan değil, kültürel anlamda bir yenilenme olarak da görülmelidir. Bunun yanında köylüler sadece kendi sistemi içerisinde değil, aralarında oluşturmuş oldukları köylü koalisyonları ile geniş toplumsal bağlamın bir parçası olarak varlardır (Wolf, 2000).

Özügurlu'ya (2013: 65) göre, Wolf'un yapmış olduğu köylü analizindeki önemli nokta, köylü ve dış dünya arasında çelişkili bir ilişkinin olmasıdır. Köylüler burada ya üretimini arttırarak ya da tüketimini kısırarak bu çelişkiyi dengelemeye çalışmaktadır. Wolf'u ayırt edici kılan da toplumsal gerçekliğin her düzeyinde köylüden yani tarımsal hane biriminden başladığı analizinin genel toplumsal yapının hem yatay hem de dikey boyutları ile ilişkilendirilmesidir. Asıl olarak Marksist çözümlemenin içerisinde yer alan bu yaklaşım Wolf'un çalışması aracılığıyla akademiye sağlam bir şekilde taşınmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru, kırsal alanda yaşanan dönüşüm, Marksist yaklaşım içinde kapitalizmin gelişmesiyle beraber kapitalist üretim ilişkilerinin egemenliği altında yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır. Tarihselci yaklaşıma göre, kapitalist üretim ilişkilerinin egemen olduğu alanda, köylülüğün yok olmayıp devam etmesi, onun üretim koşulları altında değişim ve dönüşüm yaşamadığı anlamına gelmemektedir. Burada köylülüğün yok oluşunu engelleyen, onun direngenliği ile açıklanabilir. Hiç şüphesiz hakim üretim ilişkisi ile köylü ekonomisi birbirinden bağımsız şekilde iki ayrı dışsal ilişki durumu mümkün görünmemektedir. Kapitalist üretim ilişkilerinin hakim olduğu yerde köylülük sadece kapitalist belirleme ilişkisi içinde kavranabilir. Yani burada üzerinde durulan asıl konu, kapitalist üretim ilişkilerinin hakim olduğu yerde,

pazar için üretim yapan köylü hane işletmelerinin yoğun olduğu kırsal yapılarda, bu sisteme uyum sağlamayı gerektiren dinamiklerdir (Saka, 2010: 20).

Kısacası, tarihselci yaklaşım tarzı, tarihsel süreç içerisinde kapitalizmin belirlemesine tabi bir üretim faaliyeti olarak tarımı inceler. Bu üretim yapısının dönüşümüne odaklanır ve bu sebeple tarımsal üretimin kendine özgü özelliklerini kavramaya çalışır.

2.3. Köy Toplumsal Yapısının Çözülmesine İlişkin Tartışma

Genel olarak kırsaldaki dönüşümü, özelde ise köylülüğün dönüşümünü ele alıp, bu konuda ilk teorik çalışmayı yapan isim Dia Agrarfrage (Tarım Sorunu) adlı eseri ile Karl Kautsky olmuştur. Kautsky, köylülerin sanayileşmeden önce de sonra da varlıklarını sürdürecek sebeplerinin olduğunu ileri sürerek, kapitalist tarım işletmelerinin varlığının bile bir anlamda köylü tipi üretime bağlı olduğunu vurgulamaktadır (Lenin, 1996).

Kapitalizm, meta ilişkileri aracılığıyla kırsal alandaki üretime, tüketime ve dolaşım ilişkilerine nüfuz etmektedir. Bu olurken aynı zamanda köylü işletmeleri ve büyük toprak sahipleri işgücü mülkiyet ve üretim açısından büyük bir dönüşüme uğrar. Elinde çeşitli büyüklükte toprak bulunduran köylülüğün çeşitli kesimleri, uygun piyasa koşullarında imkânlarının el verdiği kadarıyla kapitalizmle bütünleşebilmekte ve küçük, orta, büyük ölçekli üretim yapan işletmelere dönüşebilmektedir. Kapitalizmin sonucu olarak tarımdaki metalaşma ve mülksüzleşme gibi süreçlerin eşzamanlı olarak işleyişi, kırdaki farklı sınıflar arasındaki ilişkileri de farklılaştırmaktadır (Yıldırım, 2015: 46).

Kautsky, tarımda büyük ve küçük ölçekli üretim sorununa değinmektedir. “Büyük ölçekli üretimin teknik açıdan üstünlüğünü” ele almaktadır. Büyük ölçekli üretimi kesin olarak daha yararlı görmekte ve tarımsal ilişkilerdeki sayısal çeşitliliği görmezden gelen soyut bir formül üretmek yerine kesin olarak pratiğin incelenmesinde teorik yasanın uygulamalarında bu çeşitliliğin göz önüne alınmasının zorunluluğunu belirtir. Kapitalizmin gelişme düzeyi ile büyük ölçekli tarımın üstünlüğü kuralının genel uygulanabilirlik derecesi arasındaki açık bağlantıya dikkat çekmektedir. “Tarım ne kadar kapitalistleşirse, büyük ve küçük ölçekli üretim teknikleri arasındaki nitelik farkı da o denli büyür”. Büyük ölçekli üretimin teknik üstünlüğünü ortaya koyarken bir yandan da küçük ölçekli üretimin neleri sağlayabileceğine de değinmektedir. Küçük

ölçekli üretim yapan küçük köylülüğün de birtakım avantaj ve üstünlüklerinin olduğunu belirtir. Örneğin ücretli işçilerden farklı olarak kendi hesaplarına daha geniş bir alanda ve daha fazla çalışan bu köylülerin gereksinimleri, tarım işçilerinin düşük düzeydeki gereksinimlerinden çok daha azdır. Böylece Kautsky, küçük ölçekli üretim yapan küçük köylünün “aşırı çalışma ve yetersiz tüketimi” konusunda kuşkuya yer bırakmamıştır (Kautsky'den akt. Lenin, 1996: 18-19).

Kautsky, “genelleşmiş meta ekonomisi koşullarında bütün tarımsal üretim, kapitalist üretimdir” der. Günümüzde de tartışılmakta olan, *büyük ölçekli çiftçi ile küçük ölçekli köylü arasındaki kim kimden üstündür* tartışmasını yürütür. Ona göre, küçük köylülüğün iki temel avantajından ilki aç kalma sanatını bilmesi, ikincisi ise aşırı çalışmaya seferber edeceği hane emek rezervine sahip olmasıdır (Özügurlu, 2013: 68-69). Kapitalist toplumlarda büyük ölçekli üretim ve küçük ölçekli üretimi karşılaştırır. Bu aşamada köylünün emeğini hesaba katmamasının kendisi için yalnızca bir anlamı vardır. O da gücü bitene kadar çalışmak ve sürekli olarak tüketimini kısmak. Örnek olarak, köylülerin baraka evlerinin değerinin, ürünün değerinin kapsamına nasıl olup da girmediğine değinir. Yalnızca köylü kullandığı kerestenin değerini ya da baraka evinin yapımında ve onarımında harcadığı emeği “hesaba katmadığını” belirtir. Kapitalizmin toplumsal koşullarında emeğin “hesaplanmaması” emeği bedava olarak vermektir; emek gücünün eksik bir ücreti karşılığında çalışmaktır; gereksinimlerin düzeyini normalin altına çekmektir. Görüldüğü üzere Kautsky küçük üretim yapan küçük köylünün bu ayırt edici özelliğini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Çeşitli toplumsal ve ekonomik ilişki sistemleri arasında kesin bir ayırım yaparak şöyle söyler (Kautsky'den akt. Lenin, 1996: 23-24):

Küçük köylünün tarımsal üretimi, meta üretimi sınırları içine alınmazsa, yalnızca ev ekonomisinin bir bölümü olarak kalırsa, aynı zamanda modern üretim biçiminin merkezileşme eğilimlerinin de dışında kalır. Bu işlerin parça parça bölünmesi ne denli irrasyonel olursa olsun, ne denli boş yere çaba harcanmasına neden olursa olsun, köylü ona dört elle sarılır, tıpkı karısının, büyük bir ölçüde emek-gücü harcanmasına karşılık sonuçları son derece yoksulluk olan, ama başkalarının iradesinden bağımsız ve tüm sömürden özgür tek bir alanı temsil eden yoksul evinin işlerine sarılması gibi.

Kautsky çalışmalarında tarımın kendisine özgü yapısı nedeniyle kapitalizm ile bütünleşen küçük köylülüğün tasfiyesinin yavaş hızda gerçekleştiğini, ayrıca tarımda toprak kutuplaşmasının sınırlı kalabileceğini ve köylülüğün kendisini yeniden üretebileceğini savunur. Köylülüğün tasfiyesini yavaşlatan bir takım etkenlerden bahseder. Bunlar; toprağın miras hukuku sebebiyle kolayca bölünmesi, toprak kutuplaşmasının birtakım fiziksel ve toplumsal engellere sahip olması, köylünün yeteri kadar kazanç sağlamasa bile elindeki toprağı işlemeye devam etmesi, köylü tarımının piyasa ilişkilerine uyum gösterme yeteneği gibi unsurlar öne sürer (Kautsky'den akt. Yıldırım, 2015: 60). Bununla birlikte tarımda kapitalistleşme süreci düşünüldüğü gibi yaygın sermaye ve toprak kutuplaşmasına yol açmamaktadır. Hane içerisindeki yeni kuşağın, mevcut sınırlı topraklar üzerindeki baskıları sebebiyle meta üretimine giren köylü işletmeleri kendi içlerinde sürekli olarak parçalanmaktadır. Hane tüketim kalıplarında meydana gelen değişim ile nakit paraya olan ihtiyacın artış göstermesi sonucu, mevcutta var olan topraklar yeni doğan kuşaklar için gerekli geçimi sağlayamamaktadır. Bu sebeple köylü haneleri diğer kırsal ve kentsel alanlardaki ücretli iş olanaklarını değerlendirme yoluna girmektedirler. Bu durum da doğal olarak, yeni doğan kuşakların içinde buldukları haneleri terk ederek yeni haneler kurma eğilimini arttırmaktadır (Yıldırım, 2015: 60-61).

Toprakta kiracılık ve ortakçılık konusuna değinen Kautsky, “büyük toprak mülkiyetinin egemen olduğu ülkelerde toprakta kiracılık sisteminin de gelişmiş olduğu savını ortaya atar. Burada özel toprak mülkiyetin ortadan kalkmasını kolaylaştıran koşulları öne sürmektedir. Genel olarak kiralanan çiftliklerin sayısındaki ve kiralanan toprakların yüzölçümündeki artışın, toprak mülkiyetinin yoğunlaşması ile beraber ilerlediğini kabul eder. Toprakta kiracılık sisteminin gelişim gösterdiği bölgeler aynı zamanda büyük toprak mülkiyetinin egemen olduğu ülkelerdir (Lenin, 1996: 17).

Tarımda kapitalizmin gelişmesiyle beraber köylülüğün de kendi içinde sınıfsal olarak hızlı bir şekilde farklılaştığını söyleyen Lenin, (1988: 159-160) orta ve zengin köylülerin, giderek toprakların daha büyük bir kısmını ellerinde tutmaya çalıştıklarını ve böylelikle geliştiğini, bir kısım köylülerin de bu süreçte topraklarını kaybederek ücretli işçiler haline geldiğini belirtir. Köylü kesimini belli bir miktar toprak sahibi olsa dahi, ücretli işlerde çalışmadıkları sürece hayatlarını sürdüremeyeceklerini savunur. Tarımda meta ekonomisinin gelişmesi, beraberinde köylülüğün belirli kesimlerinin yeni topraklar

satın almalarına, tarımda kullandıkları alet ve makinelerini geliştirerek çiftliklerini iyileştirmelerini sağlamaktadır. Pazarın da gelişmesi ile topraklarını genişletmeye çalışan, genişletmeye çalışırken de hane içinde var olan işgücünden fazlasına ihtiyaç duymaktadırlar. Bunu da topraklarını kaybeden köylülerden sağlamaktadırlar. Yani ücretli köylülerin oluşması, zengin köylülüğün oluşması için zorunlu hale gelmiştir.

Lenin (1988: 66) kırsaldaki zengin köylünün elindeki sermayeyi yalnızca ticari girişimlerine yatırmakla kalmadığını ifade eder. Bu aynı zamanda toprak satın alan veya kiralayan, tarım aletleri almaya çalışan işçi kiralamaya başlayan üretken sermayenin kırsal sosyal ve toplumsal yapısında da farklılaşmaya neden olduğunu da belirtmektedir. Çünkü pazar ekonomisinin gelişmesiyle birlikte, kendi toprağında aile emeği ile üretim yapan köylülük çözülmeye başlar. Bunun yanında zengin köylü topraklarında ücretli olarak çalışan bir köylü sınıfı da doğar. Gelişen iç pazara paralel olarak artan meta üretimi ile yavaş ve çeşitli biçimler altında kırdaki sosyal yapı da büyük bir değişime uğramaktadır.

Teodor Shanin, Lenin ve Kautsky’i sınıflandırıcı iki soru temelinde, iki farklı bölmeye yerleştirir. Shanin’e göre Lenin için köylülük, hem olgu olarak hem de analitik olarak ayırt edici değildir. Fakat Kautsky, toplumsal gerçekliğin bilgisine erişmekte her ne kadar köylülüğe analitik bir değer atfetmişse de olgu olarak onun ayırt edici özellikleri olduğunu savunur. Kautsky’in *Tarım Sorunu* isimli çalışması ile Lenin’in *Rusya’da Kapitalizmin Gelişmesi* isimli çalışması başta olmak üzere diğer yazılarına da bakıldığında, Shanin’in öne sürdüğü yargıyı destekleyecek bulgulara ulaşmak mümkün. Fakat Kautsky ve Lenin’in tarım sorunlarını ele alma gerekçeleri ortaktır. Her ikisi de bunu *ittifaklar sorunu* olarak ele alır. Aradaki fark şöyledir: Kautsky için bu sorun parlamenter seçim ittifakı, Lenin için ise bir devrim ittifakı sorunudur (Özügürlü, 2013: 67).

Kapitalizmde küçük meta üretiminde, sınıfsal açıdan hem sermayenin hem de emeğin “konumları” birleşmiştir. Tarımda işgücü hane halkından sağlanırken, sermaye, toprak, araçlar, tohum, gübre ve diğer kimyasallardan oluşur. Fakat bazı sebeplerden dolayı bu sınıfsal konum çelişkili bir birliktir. Bu çelişkilerden ilki, tarımsal hane halklarının içinde bulunduğu konumların eşit olmamasıdır. Mülkiyet, emek, gelir ve harcama bakımından cinsiyetçi ayrımlar vardır. İkinci olarak, üretimde kullanılan

araçlarının yeniden üretimi ile üreticinin yani işgücünün yeniden üretimi arasında çelişki söz konusudur. Üçüncü olarak da sınıfsal konumların çelişkili birliği, küçük meta işletmelerinin arasındaki farklılaşmanın kaynağıdır (Bernstein, 2014: 131).

Çağdaş Marksist kuramcılardan olan Bernstein'e göre (2014: 131-132) çiftçi hane halkları bir kez kapitalist meta ilişkilerine dâhil olduktan sonra, metalaşmanın dinamiklerine ve zorunluluklarına tabi olurlar. Bu durumu hem pratiklerinde hem de ilişkilerinde içselleştirirler. Sadece hane tüketimi için üretim yapılıyorsa başka yollarla meta ilişkilerine dâhil olurlar. Bu da genellikle işgüçlerini satarak olur. Bu gibi durumlarda, yaptıkları geçimlik tarım ücretle desteklenir. Geçimlik tarımın hane halkının ihtiyaçlarını karşılamadığı durumlarda da ister düzenli, ister kötü hasat zamanlarında olsun, yine ücretlerle yiyecek satın alınır. Küçük çiftçilerin tüketim gereksinimlerini ne ölçüde kendi üretimlerinden sağladıkları, meta ilişkileriyle bütünleşme yollarınca biçimlenir.

Bernstein'a göre (2014) yoksul köylüler, hane geçimini sağlayabilmek için yeterli toprağa ve iş aletine sahip değillerdir. Bu sebeple ücretli işlerden elde ettikleri kazanç yoksul köylülerin hanelerinin yeniden üretiminde vazgeçilmezdir. Meta ilişkilerinin sebep olduğu finansal sıkıntılar yüzünden basit yeniden üretim düzeyinin altına inen köylüler, büyük toprak sahipleri tarafından topraksız bırakılabilirler. Topraktaki nüfus baskısının yoğun olduğu bölgelerde yaşayanlar ve birtakım sebeplerden dolayı buraları terk etmek zorunda kalanlar tarımda veya tarım dışı alanlarda ücretli olarak çalışan bireyler haline gelmektedirler (Yıldırım, 2015: 47-48).

Bernstein, küçük köylü üretiminin sermaye birikim döngüsünün bir parçası haline gelişini ve bu durumun köylülüğü nasıl ele geçirdiğini *basit yeniden üretimin sıkışması* kavramı ile ele alır (Bernstein'den akt. Yıldırım, 2015: 64). Bernstein bu kavramı, köylülerin pazarda ürettikleri ürünü satarken fiyatların düşük olması, üretim ve tüketimde kullanılan girdi fiyatlarının ise artmasının köylülüğün basit yeniden üretimi üzerindeki iktisadi baskı oluşması şeklinde belirtir. Kapitalist emek sermaye süreçleri içinde hane emeğine dayalı olarak yapılan üretim ile emeğin yeniden üretimi için meta üretiminin gerekli olması oranında köylünün üretimi ile sermaye arasında bağımlılık ilişkisi gelişir. Mevcut ticaret hadlerinin köylünün aleyhine geliştiği durumlarda köylüler hanedeki yaşam standartlarını ve tüketimini düşürebilir, toprağı haddinden

fazla kullanarak meta üretimini yoğunlaştırıp hane emeğinin yeniden üretimini sağlayabilir (Bernstein'den akt. Şengül, 2017: 6). Bernstein sıkışma kavramını, pazar için üretilen ürünlerin fiyatları düşerken, girdi fiyatlarındaki artışın meta üreticisi köylülüğün bu basit yeniden üretimi üzerinde yarattığı iktisadi baskı olarak ele almaktadır. Üretimin maliyetinde meydana gelen artış ve pazar için üretilen ürünlerin fiyatlarındaki düşüş hanenin eline geçen kârı azaltmaktadır. Topraktaki verimliliği arttırmak için elde edilen girdiler belirli bir dönemden sonra topraktaki verimliliği azaltır. Bu durumda köylüler çözüm için daha geniş arazileri ekmeye veya sahip oldukları iş gücünü daha yoğun şekilde kullanmaya yönelirler. Bu durumda süreç, üretim için alınan girdi fiyatlarının artması ve köylülerim emeklerini daha yoğun şekilde kullanmaları ile devam eder (Yıldırım, 2015: 64).

Üretim ve tüketim sürecinde metaların payının artması köylüleri üretim ve tüketim sürecinde çeşitli önlemler almaya zorlar. Bu önlemlerden biri, hanelerde bulunan ücretsiz işgücünün, özellikle kadın emeğinin daha fazla kullanılarak hanelerin metalara olan bağımlılığını azaltmaya yöneliktir. Metalaşmanın yol açtığı zorunluluğa tabi olan küçük tarım işletmelerinin ayakta kalmalarının bir diğer yolu da yılın belirli zamanlarında emeklerini satarak meta ilişkilerine girmekten vazgeçmektir (Bernstein, 2014: 134-135).

Köy ve köylü tartışmaları ülkemizde de yankılarını göstermiştir. Kapitalizmin köylere girişi ile bu sürecin nasıl yaşandığını ve yansımalarını anlatan monografik çalışmalar Mübeccel Kıray, Bahattin Akşit, Çağlar Keyder, Cavit Orhan Tütengil gibi sosyal bilimciler tarafından yapılmıştır. Türkiye'de yaşanan kırsal dönüşümle ilgili tartışmalar genellikle Marksist yazarlar tarafından ele alınmıştır. Fakat bu araştırmacılar kendi aralarında da fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Boratav ve Erdost'un *Yeni Ülke* dergisinde başlayan, kapitalizmle birlikte köylülüğün varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği konusu işe ilgili tartışmaları, Boratav'ın *Türkiye'de Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm* ve Erdost'un *Kapitalizm ve Tarım* kitabı ile sonlanmıştır. Özellikle Behice Boran ve Mübeccel Kıray'ın yapı çalışmaları (bu kapsam altında özellikle toplumsal yapı) metodolojik değeri olan çalışmalardır. Yaptıkları yapısal çözümler özellikle fonksiyonalist ve Marksist kuramsal yaklaşımlar içinde makro boyutta olmuştur (Akşit, 1967; Boran, 1992; Boratav, 2004; Erdost, 1988; Keyder, 2016; Keyder ve Yenal, 2015; Kıray, 1982; Tütengil, 1977).

3. TÜRKİYE’DE KÖY TOPLUMSAL YAPISININ DÖNÜŞÜMÜ

*Köylüleri Niçin Öldürmeliyiz?
Çünkü onlar ağırkanlı adamlardır
Değişen bir dünyaya karşı
Kerpiç duvarlar gibi katı
Çakırdikenleri gibi susuz
Kayıtsızca direnerek yaşarlar.*

...
*Mülk düşkünüdürler amansız derecede
Bir ülkenin geleceği
Küçücük topraklarının ipoteği altındadır.*

...
Şükrü ERBAŞ

Köylü kalesi⁸ olarak nitelendirilen Türkiye köylerinin toplumsal yapıları, dönemsel olarak değişiklik göstermiş ve göstermeye devam etmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye köylerinin yapısındaki bu değişim ve dönüşümün altında yatan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenler arasında dönüm noktaları olarak gösterilen ve hiç kuşkusuz en belirleyici olan, ekonomik buhran dönemleridir. Büyük oranda ekonomik faktör ve politiklardan kaynaklı bu dönüm noktaları kırsal alandaki üretim ilişkilerinin çözülmesine, buna bağlı olarak toplumsal yapının değişimine sebebiyet vermektedir. Boran’ın (1968: 4) da ifade ettiği gibi üretim güçleri ile üretim ilişkilerinin belirlediği üretim biçimi toplumsal yapının temelini oluşturmaktadır. Olayları toplum yapısı açısından görebilmek için onlara üretim güçleri ve ilişkileri açısından bakmak gerekmektedir.

Ülkemizde yaşanan hızlı sosyo-ekonomik ve siyasal değişimler köylere de yansımış ve köylerde daha önce görülmemiş biçimde ve oranda büyük değişimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de tarihsel olarak meydana gelen kırsal dönüşüm içerisinde, köylerin toplumsal yapıları ve bu yapıların değişim sürecinde etkili olan etmenler irdelenmiştir. Buradan hareketle kırsal alandaki toplumsal dönüşüm süreci üzerinde belirleyici olan dönüm noktaları analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Türkiye’de kırsal toplumsal alanda tarihsel olarak dönüşüm sürecinin dinamiklerini doğuran dönüm noktaları ‘‘1923-1950 Dönemi, 1950-1980 Dönemi, 1980- 2000 Dönemi ve 2000 Sonrası Dönem’’ olarak belirlenmiş olan zaman aralıklarında incelenmeye çalışılmıştır.

⁸Hobsbawm, Türkiye’yi bir ‘‘köylü kalesi’’ olarak nitelendirir (Köymen, 2008).

3.1. Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Köyleri: 1923-1950 Dönemi

Türkiye'nin kırk bin köyünden biridir Karataş. Dört yanı dağlarla çevrilidir. Kırk bin köyün içinde güzellikte, yoksullukta, geçimsizlikte birinci... Uzaak! Gözlerin görmediği, gönüllerin varmadığı, yok gibi bir köydür. Kışları sis içinde, yazları sıcaktan kanı iliği uçan... (Baykurt, 2018).

Köy adı verilen topluluklar, öteki topluluklardan ayrı coğrafya, ekoloji alanlarında yerleşmiş, kendisine özgü bir işgücü, toplumsal örgütü, kültürü, özel bir adı, geçmişini bulunan, kentten daha az nüfuslu toplum birimleridir (Geray, 2011: 103-104). Köy kavramı Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte sadece bir mekân olarak değil, aynı zamanda sosyo-kültürel, ekonomik ve gelişim düzeyi açısından geliştirilmeye çalışılan bir yapı olarak düşünülmüştür (Özensel, 2015: 21). Baydar'ın (1999: 1) da belirttiği üzere, 1920'lerin ünlü özdeyişi olan "Köylü milletin efendisidir" sözü hiç kuşkusuz bir söylem ve ülke nüfusunun %80'lik kısmı oluşturan köylüye bir selamdan çok daha fazlasıydı. Bu dönemde köylerde var olan ve de dönüşen sosyal-toplumsal yapıyı anlayabilmek için köyleri farklı açılardan ele almak gerekmektedir. Bu dönemde köylerde var olan üretim biçimleri bu üretim biçimlerine bağlı olarak ortaya çıkan gelir kaynakları, köylerin eğitim durumu, köyleri geliştirmeye yönelik yapılan çalışma ve politikalar bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmelidir.

Cumhuriyetin ilanını takiben köylülere yönelik atılan önemli adımlardan biri 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan İzmir İktisat Kongresi'dir. Kongre'de, köylünün sorunları tarımsal gelişme konularıyla beraber ele alınmıştır. Kongreye katılan büyük toprak sahipleri aşarın kaldırılması, tarımsal eğitimin sağlanması, köylerde dirliğin gerçekleştirilmesi, tarımın makineleştirilmesi gibi taleplerde bulunmuşlardır. Kongre'de bulunan çiftçi temsilciler eğitimin üzerinde oldukça durmuşlardır. Ayrıca köyün sağlık sorunlarına da önemle değinilmiştir. Tarımın köylü üretimi olduğuna, ticaret için üretim yapılmadığına, tarımsal üretimin düzenlenmesi gerektiğine değinilmiş, kooperatifleşmeye gidilmesi önerilmiştir (Geray, 2011: 29-30). Yapılan görüşmeler ve önerilerin değerlendirilmesi ile bataklıkların kurutulması, ormanların korunması ve geliştirilmesi, elverişli alanlarda sulama yapılması, köylülere hayvan yetiştirme ve hastalıklarıyla mücadele etme bilgilerinin verilmesi, tarım odalarının açılması, harmanların köy bitişiğinde yapılması, köy evlerinin pencere ve sağlığa

uygun şekilde yeniden yapılması, su kaynaklarının temizlenmesi, köylere doktor götürülmesi gibi kararlar alınmıştır. Bu kararların bir bölümü sonraki dönemlerde uygulama şansı bulurken bir kısmı ise çeşitli imkânsızlıklar nedeniyle faaliyete geçirilememiştir (Bakırcı, 2007: 59-61).

Cumhuriyet döneminde köylüye yönelik atılan adımlardan bir diğeri de 18 Mart 1924 günlü, 442 Sayılı Köy Kanunu'nun çıkarılmasıdır. Bu kanun ile köy toplulukları, tüzel kişiliği olan bir yerinden yönetim birimi durumuna getirilmiştir. Kanunda köy biriminin görevleri ve organları köylülerin de anlayabileceği bir dille sıralanmaktadır. Aslında bu kanun, küçük yerleşme birimleri için çıkarılmış bir belediye yasası niteliğindedir (Keleş, 2006: 189).

Çok katı olmasa da 442 Sayılı Köy Kanununda, geniş bir görev dizisi arasında zorunlu ve isteğe bağlı görev ayrımı yapılır. Bu esneklik, köy ölçüsünde duyulan gereksinmelere yönelme açısından önem teşkil eder. Gelenek hukukumuzda uygulanagelen imeceyi, işgücüyle ödenen köy geliri durumuna getirir. Sonradan çıkarılan yasalarla köylere has olan imecenin uygulama alanı da genişletilir. Fakat zamanla, köylünün gelir ve sağlık durumunun, çalışma mevsiminin dikkate alınmamış olması, yiyecek ve yatacak sağlanmadan çalışmaya zorlanması imecenin yozlaşması sonucunu doğurur. Bunun neticesinde köylü, yerel olanaklarla yapılabilecek işleri bile devletin yapmasını bekler duruma gelmektedir. Bu köy kanununun öngördüğü görevlerin ne ölçüde gerçekleştiği bilinmemektedir fakat türlü sebeplerle köylere bırakılan görevlerin istenilen ölçüde yerine getirilmediği söylenebilir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra köylerin yol, okul, su vb. hizmetleri Devlet tarafından ele alınmıştır (Geray, 2011: 27-28).

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren çıkarılan genel ve özel yasalar, toprakta özel mülkiyeti pekiştirici nitelikte olmuştur. 1925 yılında çıkarılan Kadastro Yasası toprakta özel mülkiyeti sağlamlaştırmayı hedeflerken, 1926'da çıkarılan Medeni Kanun ile kişilerin kullanımında bulunan topraklara tam mülkiyet hakkı tanınarak, bunların satışı kolaylaştırılmış oldu. Aynı zamanda topraksız ya da az toprağı olanlar için sınırlı önlemler alındı. Yine bu dönemde, köylülere toprak dağıtım politikaları gündeme gelmiştir. Köylüyü topraklandırma ile ilgili çalışmalar 1930'ların ikinci yarısında yoğunlaşmış olup 1945'te kanun biçimini aldı (Köymen, 2008: 112). Her ne kadar bu

politikalar gündeme gelmiş olsa da uygulamalar kısıtlı oldu. 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi uygulaması genel olarak azınlık tüccara yönelik bir cezalandırma aracına dönüştü. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu da mecliste bulunan büyük toprak sahiplerinin tepkisiyle karşılaştı ve 1950 (çok partili hayata geçiş yılları) yılından önce hiçbir özel mülkiyetin kamulaştırılamayacağı belirtildi (Köymen, 1999: 12-13). Bu dönem boyunca, köylülere toprak dağıtılmasına yönelik öneri ve tartışmalar devam etti. Genel olarak özel mülkiyete dokunulmaması garanti altına alındı ve kısmi düzenlemeler ile sınırlı kaldı. Kanununun 17. maddesinde, büyük toprak sahiplerinin topraklarına gerekli hallerde el konulabilmesine imkân tanınsa da pratiğe dökülmedi (Çavuşoğlu, 2014: 142-143).

Bu dönem ayrıca köylere yönelik sosyal ve kültürel yönden gelişme yöntemlerinin arandığı bir dönem oldu. Bu çabalardan biri olan ve 1930'lu yılların başında kurulan Halkevleri, bütün topluma yönelik olmakla beraber köylü nüfusu da yakından ilgilendiren bir toplumsal bilinçlenme hareketidir. 19 Şubat 1932'de Atatürk'ün direktifiyle açılan halkevleri, 1950 yılına kadar Türkiye'nin sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkı sağladı. Eğitim görmüş, kültürlü bireylerin halkı bilinçlendirmesi ilkesine dayanan halkevleri hareketi çalışmaları sırasında, nüfusun çoğunluğunu barındıran kırsal yerleşmelere daha fazla önem verildi ve bu doğrultuda çalışmalar gerçekleştirildi (Bakırcı, 2007: 77).

Türkiye köylerinde, Osmanlı Devleti'nden devralınan mirasın etkileri sürmüştür. 1923 yıllarında köyler, Osmanlıdaki yapıyı devam ettirirler. Devam eden bu yapıdaki kırılma, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra kendisini pek hissettirmese de özellikle İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda görülür.

Cumhuriyet'in kurulduğu sırada Türkiye'nin toplam nüfusu 13,6 milyonda ve bunun 10,3 milyonu köylerde yaşamaktadır. Ülke nüfusunun %80'a yakın kısmının kırdaki yaşamasına rağmen bunların %22'sinin iş hayatı yoktur. Üstelik tarım alanlarının yalnızca %5-10 arasındaki alanı ekilmektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulunca köylerde nispi bir gelir kaynağının varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir (Köymen, 1999: 1-3). 1920'lerde Türkiye tarımını Köymen'in aktarmasıyla (1999: 4) Ravndal, şöyle özetler:

Tarımın iki ana düşmanı, çoğu kez aynı kişide birleşen, tefeci ve kasaba eşrafıdır... Köylü çoğunlukla bütün yıl kendine yetecek kadar hububat üretmez... Kötü hasat durumunda, açlıktan ölmek için maddi yardıma gereksinme duyar. Adeta hiç şaşmaz bir biçimde her ekim mevsiminin başında gerekli tohum ve aletlerden yoksundur. Her defasında toprağını veya genellikle yüzde 35, yüzde 40 arasında fahiş faizle gelecek hasadını ipotek ettirdiği civar eşrafa başvurur. Sonuçta, borçlarını nadiren ödeyebilecek durumda olduğundan tüm bağımsız görünümünü kaybederek zengin komşusunun toprağında işçi olur. Böylece eğilim 'bağımsız' köylünün kaybolması yönündedir.

Toprak mülkiyetinin devlette, kullanım hakkının köylüde olduğu, iktisadi ve siyasi yapının köylü kesimine dayandığı Osmanlı toprak düzeninin çözülmeye başlamasından itibaren köylülüğün mülksüzleşme koşulları da oluşmaya başlamıştı. Kırdan henüz yeni yeni gelişmeye başlayan tüccar ve tefeci kesimler, köylü toprakları üzerinde baskı kurmaktaydılar. Fakat yerelde kapitalizme özgü sınıfsal yapının gelişmesi için uygun ortamın oluşmasına rağmen kırdan yaygın bir mülksüzleşme ortaya çıkmamıştır. Küçük köylü mülkiyeti, tarımsal yapı içinde ağırlığını sürdürmeye devam etmiştir (Yıldırım, 2015: 111).

Dönemim Türkiye'sinde, köylerdeki tarım temel olarak küçük köylü işletmelerine dayanmaktadır. Genel olarak aile emeği ile üretim yapılan bu işletmeler geçimlik işletme tipine sahip yerlerdir. Kıyı bölgeleri dışındaki bölgelerde kapalı bir köy ekonomisinin egemen olduğu bir ortamda, büyük toprak mülkiyeti ise küçük köylü ekonomisinden bağımsız ve adeta arazi bir unsurmuş gibi değerlendirilir (Silier'den akt. Bakırcı, 2007: 56). 1923-1938 arası dönemde köylülüğün en alt basamağı olarak tanımlanabilecek küçük köylülerin, köylülüğün büyük bir kısmını oluşturduğunu fakat bunların sahip olduğu toprakların kendi geçimlerine yetmediğini görülür. Bu nedenle asgari geçimini bile sağlayamayan küçük köylülüğün önemli bir kısmı büyük toprak sahiplerinin yardımcısı veya kiracısı durumundadır. Ayrıca 1926'da Türkiye'de başlayan ekonomik buhran 1929 dünya bunalımı ile doruk noktasına ulaşır. Bu buhran dönemleri köyleri de oldukça etkiler. Bu yıllarda, özellikle Orta Anadolu'da erkek nüfus, vergisini ödemek ve ailesinin geçimini sağlamak amacıyla köy dışında iş aradığı için, erkekleri boşalmış köyler yaygınlaşır. Böylece küçük üretici köylünün bir kısmı kente göç ederek sanayileşmeye ucuz iş gücü sağlamış olur(Köymen, 1999: 4-11). Bu yıllarda küçük köylülüğün yoğun olduğunu şu çizelgede gösterebiliriz:

Tablo 3.1. 1938 Yılında Büyük Toprak Sahibi ve Küçük Toprak Sahibi Köylülerin Sayısı ve Toplam Toprak Miktarları

	Tarımdaki aile sayısı	Mülk sahiplerinin yüzdesi	Toplam toprak miktarı (hektar)	Toprakların yüzdesi
550 dönümden büyük mülkler	6.182	%0,25	2.600.000	% 14
550 dönümden küçük mülkler	2.492.000	%99.75	16.500.000	%86

Kaynakça: Cem, 2007: 392.

Küçük köylülüğün yanı sıra İkinci Dünya Savaşının sonlarına kadar Anadolu'da büyük toprak sahipliğinin hâkim olduğu çevreler de artmıştır. Büyük toprak sahipliliğinin ve ortakçı, yarıcılığın sahip olduğu bölgelerde tarımın modernleşmesi, makineli, sulamalı, suni gübreli üretime geçiş İkinci Dünya Savaşından sonra meydana geldi. Büyük toprak sahiplerinin yeni üretim teknolojilerine geçmeleri, işgal ettikleri kontrol mevkilerinden dolayı kolay olmuş ve çiftliklerini modern, büyük işletmeler haline getirmişlerdir. Kendi kendine yeten küçük toprak sahipleri de modern teknoloji ile piyasaya arz edilen ürün yetiştirme oluşumunun dışında kalmadılar. Çok küçük bir artık ürün ile çağdaşlaşmaya giden küçük toprak sahibi köylünün de bütün toplumsal ilişkileri değişmektedir. Çok sınırlı artık üretim ile modernleşmeye giden küçük köylü borçlanma (kredi-faiz) mekanizması sonucunda belirli bir zaman sonra topraklarını kaybetmekte ve büyük gruplar halinde tekrar mülksüz, emeğini satarak geçinmek zorunda kalan işçilere dönüşmektedirler (Kıray, 2006: 125-126).

Bu dönemde, köylere yönelik eğitim faaliyetleri de karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet döneminde, eğitim alanında en sistemli yaklaşım Köy Enstitüleri hareketiyle olmuştur. Türkiye nüfusunun %80'inin köylerde yaşamamaktaydı ve ülke nüfusunun yarıdan çoğunu barındıran 32 bin küçük köyün her birinin nüfusu 400'ün altındaydı. Durum böyle olunca eğitimi düzenlerken küçük köyler göz ardı edilemezdi (Çetin, 1999:228-229).

1935 yıllarına gelindiğinde, köylerde bulunan çok az sayıdaki köy okullarına gönderilen az sayıdaki öğretmen de köylerde tutunamamakta ve başarı gösterememektedir. Yine bu yıllarda, Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nın olumsuz sonuçlarını yaşamaya devam eden köylüler, henüz demokrasiyi yaşatacak cumhuriyet

yurttaşı niteliğine kavuşmamıştır. Önemli bir diğer nokta da, 1935-1940 yılları arasında köylere hizmet götürmek sanıldığından daha zor olmuştur. Köylere hizmet çabaları, beklentileri karşılayamadığı ve etkin bir şekilde uygulanamadığı için başarı gösterememiştir. Olumlu sonuçlar alabilmek için köylünün, dilinden anlayan, yeni bir aydın tipine gereksinim vardır. Bu da köylünün kendi içinden çıkabilecekti (Aysal, 2005: 270).

Bütün bunlar göz önüne alındığında yeni yöntem ve politikalar ile çalışmak gerekmektedir. Köye yönelik eğitim konusunda Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren birtakım çalışmalar yapılmıştır. Fakat asıl ilköğretim seferberliği 1935 yılından sonra gerçekleşmiştir. Köy halkının hem cumhuriyetin değerlerine sahip çıkabilmesi hem de tarımdaki teknik ve bilgi anlamında cehaletinden kurtulabilmesini sağlamak ve köy çocuklarına ilkokul eğitimini vermek için açılan köy enstitülerinin temelleri 1935 yılında açılan köy okulları ile atıldı (Çetin, 1999: 228-229).

Köy okulları, köylüye temel bilgileri öğretmeyi amaçlarken bir yandan da buralarda yetişecek olan başarılı öğrencilerin, köylerde eksik olan eğitim kadrolarında yer almalarını sağlayacaktır. Köy enstitüleri ise daha gelişkin bir eğitim sistemi oturtmak ve bu eğitimi şehir merkezinden çıkarıp, köylünün ayağına götürmek için tasarlanmış ve 1940 yılında Köy Enstitüleri Kanunu çıkarılmıştır (Bakırcı, 2007: 82-84). Köy Enstitüleri 1940 yılından itibaren faaliyet göstermeye başlamış, faaliyetleri 1946 yılına kadar devam etmiştir. Enstitülerde, köylü çocuklar ailelerinden alınarak yatılı okullara gönderilmişlerdir (İlgaz'dan akt. Aytaç, 2017: 310). Böylece ailelerinden uzaklaştırılan köylü çocukları, kırsal alanda aile tarafından aktarılan geleneksel değerlerin sürekliliğinden de bir nebze uzak kalmış oluyorlardı. Böylelikle yeni neslin Cumhuriyet'in ideallerine uygun bir şekilde yeniden yetişmeleri ve enstitülerde eğitim gören bu çocuklar aracılığıyla modern hayat tarzı ve ideallerin köy hayatına nüfuz etmesi planlanıyordu (Aytaç, 2017: 310).

Dünya çapında bir eğitim denemesi olarak Köy Enstitüsü girişiminden önemli sonuçlar elde edilmiştir. Enstitüler köy çocukları için fırsat eşitliği sağlarken, ekonomik açıdan iyi durumda olmayan köylü için eğitimin yüksek maliyetini düşürdü. Önemli bir sonuç olarak, köyün kalkınması için gerekli yerel önderlik, bunun için yararlı becerileri kazanmış olan köylü gençlere geçti. Bulunduğu çevreye önderlik edecek ekonomik

girişimleri yine enstitüler sağladı (Geray, 2011: 37-38). Kısacası Köy Enstitüleri, köylülerin bilimin aydınlığında, bilinçli bir liderlikle kendi yazgısını değiştirmeye yönelik bir hareket oldu. Ayrıca Enstitüler, çalışmalarıyla kuruluş amaçlarının üzerinde bir başarı göstermiş, köyün ve köylülerin sorunlarını ortaya koyan ilerici bir kuşağın da yetişmesini sağlamıştır. Köy Enstitülerinde yetişen düşünürler ve yazarlar, Türk insanına ufuk açan bir rol oynamıştır. Bütün olumlu gelişmelere rağmen, amaçlanan eğitim-öğretimin verilmesi ve köy okullarının yaptırılmasında karşılaşılan güçlükler, kimi eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Ne yazık ki bu eleştiriler zamanla suçlamalara dönüşmüştür. 1946 yılında çok partili hayata geçişle birlikte enstitülere yöneltilen eleştiri ve suçlamalar artış göstermiştir. Köy enstitüleri uygulaması 1948 yılında sınıf bilincini yarattığı düşüncesiyle kapatılmıştır (Aysal, 2005: 273-279).

Köy toplumlarında yüz yüze ilişkiler, kentlerde yaşayan insanlara oranla daha yoğundur. Bu ilişkiler çıkar temeline dayalı olmaktan daha çok samimi bir temele dayanır. Ayrıca bu ilişkilerin temelinde hukuki zorlamadan çok gelenek ve görenekler büyük oranda etkilidir (Özensel, 2015: 49). 1940’larda Türkiye’de yapılan köy araştırmalarına bakıldığında, gerek toplumsal birim olarak köy cemaatinin gerekse ekonomik birimler olarak hanelerin büyük oranda “geleneksel” bir yapıya sahip oldukları görülür. Köylüler için köy genellikle tek yaşam alanıdır ve tüm ulusal, dünyevi konular köy yapısının süzgecinden geçirilirdi. Pazar ilişkileri az ve nadirdi. Elde edilen ürünün çoğu hanenin kendi tüketimi veya yerel değişim için kullanılmaktaydı. Hane dışından mal ve işgücü sağlanmasında büyük oranda karşılıklılık esası işlenmekteydi. Bunun yanında sadece birkaç bölgede, geçici göçle beslenen bir işgücü pazarı vardı. Fakat bu durum Anadolu’nun tüm bölgelerindeki köylerin aynı ölçüde kapalı ve pazardan soyutlanmış olduğu anlamına gelmezdi (Keyder, 1999: 163).

Köylerin bir kısmı kapalılık özelliği taşıırken başka bir kısmı nispeten değişime daha açık, pazarla ilişkisi daha yoğundur. Boran (1992: 29-30) köyleri genel olarak iki büyük sınıfa ayırır. Bunlar dağ köyleri ve ova köyledir. Bu iki köy tipi birbirinden çok farklı vasıflar gösterirler. Bu köyler iktisadi temel, nüfus adedi, mekânda aldıkları şekil, sosyal ilişkiler ve hayat seviyesi itibarıyla birbirlerinden ayrılırlar. Ova köylerinin, özellikle kent merkezlerine yakın olanların, pazarla ilişkileri gelişmeye elverişli ve kapalılık özelliğini kırmaya daha elverişli olduğu söylenebilir. Bu köyler arasında, kent

merkezin yakın olanlar ve ulaşım açısından avantajlı olan köylerin, kent merkezleri ve kasabalarla münasebetlerinin gelişmiş olduğu görülür. Fakat dağ köyleri bunlara nazaran daha fazla kendi içlerine kapanmış topluluklardır. Bunlar ovalardan geçen geniş münasebetlerin dışındadırlar. İktisadi temelleri de çok daha zayıftır denilebilir. Genel olarak küçük ziraat ve hayvancılık ile geçinen bu köyler, az miktarda ekin yetiştirebilmektedirler. Doğal olarak bu ürün miktarı pazar için üretimin miktarının çok altında kalmaktadır.

Köylerin konumları (kent merkezine yakın oluşu, ulaşımın rahat sağlanması vb.) ekonomik refah ve kültürel açıdan birbirlerinden farklılık göstermelerinde etkili olmaktadır. Boran'ın (1992: 30) da belirttiği üzere, konumları itibariyle birbirlerinden ayrılan ova ve dağ köyleri arasında köylülerin hayat seviyeleri, ekonomik zenginlikleri, dışarı ile münasebetleri büyük farklılık göstermektedir. Bu durum köylerin iki zıt kutup şeklinde birbirlerinden ayrıldığını gösterir.

Boran (1999: 141-150), 1943-1945 yılları arasında Manisa'nın 8 ova köyü ile 5 dağ köyünün karşılaştırmalı araştırmasını yapmıştır. Araştırmalardaki amaç, toplulukların açıklık-kapalılık derecelerine göre sosyal yapılarında ne gibi farklılıkların görüldüğünü ortaya koymaktır. Bu fark doğal olarak köyler arasındaki iktisadi farkı da ortaya koymaktadır. Çünkü toplumların açıklık-kapalılık hali, iktisadi temele ve dışarı ile olan bağlarına ve bu bağların tabiatına göre değişir. Seçilen ova ve dağ köyleri arasında bu bakımdan önemli farklar görülmüştür. Dağ köyleri ova köyelerine oranla daha kapalı bir yapıya sahiptir. Bu Batı Anadolu bölgesinde kendi içine kapalı olarak nitelendirilebilecek köy toplulukları günümüzde mevcut değildir. Manisa'nın ova köyelerinde zamanla meydana gelen değişme, kendisinin de etkileşim halinde olduğu kasabada görülen değişimle paralel olarak ilerler. Köyler, değişen kasabaya ayak uydurdukları ölçüde etkilenip, çok az da olsa "modern şehir" kültür vasıflarını da benimsemiş olurlar. Örneğin, karyola, radyo, fötr şapka, gelinlerin kullandığı beyaz duvak gibi. Bunun yanında ulaşım açısından rahat olan ova köyelerinin verimli olan arazileri iktisadi açıdan kıymetlenirken dağ köyelerinde aynı iktisadi kıymetten söz edilememektedir. Diğer bir fark olarak, ova köyelerinin nüfusu dağ köyelerinin nüfusundan çok daha fazladır. Yine sosyal hayat şartlarını ifade etmek bakımından köylerdeki ev şekilleri de dikkate değer şekilde farklılıklar göstermektedir. Ova köyelerinde evler, çok fakir ailelerin evleri dışında, mutfak ve oda olarak iç plan

itibariyle ayrılırken, dağ köylerinde bu ayrım yoktur. Diğer bir fark olarak ova köylerinde evler yüksek duvarlarla çevrili avlular içine yapılmıştır. Dağ köylerinde ise birkaç zengin ev dışında, avluların sokaktan pek farkı yoktur.

Köy toplumsal yapısının en temel faktörlerinden birini aile yapısı oluşturur. Yine toplumsal dönüşümler açısından ailenin önemi yadsınamayacak derecededir. Türkiye’de geleneksel kırsal aile, geniş ataerkil aile dediğimiz baba, anne, bir veya daha fazla evlenmemiş oğullar, bu oğulların eşleri ve çocukları ile evlenmemiş kız ve erkek çocuklardan oluşan aile türü kendi kendine yeten küçük toprak işleyen ailelerin çevrelerin aile yapılarıdır. Bu saban ve öküzle tarımda üretimi maksimize etmeye en uygun aile şeklidir. Aile içindeki otorite ilişkileri iş bölümü düzeni gibi yönlerde bu aile yapısı sadece üretim biçimine göre gelişmemiş sosyal değerleri de kendisine uydurmuştur. Durum böyle olunca dönemin anlayışına göre çok oğul zenginlik belirtisi olarak algılanmaktaydı (Kıray, 2006: 158-159).

Köylerde aileler arası karşılıklı yardımlaşma ihtiyacı belirtilmesi gereken önemli bir husustur. Kötü hasat, bir ineğin ölmesi, bir hastalık, özel bir vergi vb. kimi zor durumlarla karşılaşılabilirdi. Bu gibi durumlarda köy topluluğu veya akrabalık birimi devreye girer ve sıkıntı aşılmaya kadar yardımda bulunabilirlerdi. Köylüler arasındaki bu yardımlaşma ve dayanışma ilişkileri, ayakta kalmalarının etkenlerinden birini oluşturmaktadır (Keyder, 1999: 166).

Genel olarak bakıldığında köyler ve köylerle alakalı konular ve sorunlara ilişkin çalışmalar 1950’li yıllardan sonra yoğunluk kazanır. Geray’a (2011: 38) göre, Cumhuriyet’ten sonra yapılan köy ve köylülere yönelik çalışmalar birbirinden kopuk ve dağınık olarak sürdürülmüştür. Ayrıca bu dönemde uygulanan politika ve çalışmalar, köylerin toplumsal yapısını değiştirecek nitelikte olmamıştır.

3.2. Kırsal Çözülmenin Ayak Sesleri: 1950-1980 Dönemi

Köylü, on kuruş kazanacağını umduğu bir işten on günlük emeğini esirgemez. En uzak yolları göze alır bu uğurda. Daha fazla kâr edeceğine aklı yattı mı, birkaç il aşırı gitmekten çekinmez. Uzaktaki davulun sesi ona da hoş gelir (Makal, 2012).

Bu dönem, Türk toplumunda, yüzyılların basit saban ve öküz gibi araçları ile kısıtlı artı ürününe ve onun dolaysız denetimine dayanan bir temel yapıdan başka bir

temel yapıya hızlı bir geçişin başladığı dönemdir. Özellikle 1950'lerden sonra Türk tarımı kapitalist nitelikler kazanmaya başlamıştır. Boratav' ın (akt. Oral vd, 2015: 74) da belirttiği gibi, 1950'li yıllardan önce Türkiye'de köylerindeki küçük üreticiler genel olarak kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretim yapmaktadırlar. Fakat 1950 yılı itibariyle tarımdaki kapitalist ilişkilerin hızla gelişmesi kırsaldaki küçük üreticiyi de pazara bağımlı hale getirmiştir. Ayrıca bu yıllarda yoğunlaşan topraktaki makineleşme ve buna paralel olarak verimde yaşanan artış, geçimlik üretimden daha çok pazar için üretimin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur.

1950'li yıllar Türkiye Cumhuriyeti'nde hem siyasal açıdan hem de kalkınma yaklaşımları açısından farklı özelliklerin ortaya çıktığı bir dönemdir. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra bu yıllarda çok partili parlamenter sisteme geçilmiş oldu. 1930'lardan itibaren uygulanmakta olan devletçilik anlayışı yerini liberal nitelikli politikalara terk etti. Bu yıllarda serbest girişim, dış sermayeyi arttırmak hedeflendi ve iktisadi alanda tarım sektörü, ilk sıralara taşındı. Önceliğin tarıma verilmesine paralel olarak tarımsal ekim alanlarını ve üretimi arttırmaya gayret edildi. Tarımsal üretimi arttırmada makineleşme en büyük araç olarak görüldü ve hızla makineleşmeye geçildi (Bakırcı, 2007: 93).

1950'lere kadar Türkiye nüfusunun en büyük bölümünü halen köyler oluşturuyordu. Fakat bu dönemde kentlerde yaşayanların sayısı gittikçe artmaya başladı. Türkiye'de 1950'lerde kırsal alanlardan kentlere doğru yapılan göçler ile kent mekânında nüfus artışı yaşandı. 1935'de Türkiye nüfusunun %16.4'ü kentlerde yaşarken, 1950'lere gelindiğinde bu oran %18.5'e, 1960'da %25.1'e ve 1975'de %41.4'e kadar çıktı (Keleş, 2012: 61). Köylülüğün çözülmesi de 1950'lerde meydana gelen bu kırdan kente göçler ile başlar. Türkiye'de köylülerin ilk defa değişmesi, öküz ve sabanın kitlesel olarak yok olmaya başlaması bu yıllara dayanır. Çünkü yaklaşık olarak on iki bin yıldan beri süregelen düzenin temel özelliklerinin değişmesine tanık olundu. 1950'lerle birlikte insanların toprağı kullanma, ürünleri değerlendirme biçimi değişti, tarıma yeni teknolojiler, yeni işletme biçimleri ve yeni ürünler girmeye başladı (Kıray, 2006: 317).

Diğer yandan 1950'lerden itibaren ülke nüfusunda büyük bir artış görüldü. Doğurganlığın özellikle kırsal alanlarda yüksek olması ve kırsal alanda yaşanan nüfus

artışına rağmen verimli toprakların azlığı, nüfusu kıyın dışına iterek kırsal alandan kaçışları hızlandırdı. İlk etapta yaşanan kırdan kaçış, temelde topraksızlaşmanın itici unsur olmasından kaynaklanmaktaydı. (Berkay, 2009: 78-79). Fakat 1950'lerden sonra tarımda makineleşme ve diğer gelişmelerle birlikte, ekilebilir alanlar hızlı bir şekilde genişledi. Bu büyüme, nüfus artışı ile birlikte geleneksel toprak sisteminin dönüşümüne neden oldu ve büyük toprak sahipleri ile küçük toprak sahipleri ya da topraksız köylüler arasında kutuplaşmayı hızlandırdı. Tarımsal üretimini sürdüremeyen birçok köylü kentlere göç etmeye başladı⁹. Kıray'a (1982: 69) göre, köylerinden koparak kentlere gelen nüfus, burada tarımsal olmayan geleneksel yapı, tarımdaki yapı kadar hızlı değişmediğinden, yani modern sanayi ve karmaşık iş örgütleri gelişmemiş olduğundan işçi ya da memur olamamışlardır. Güvencesi olmayan, genellikle örgütsüz, verimsiz küçük iş girişimleri ile kentleşmişler ve çarpık bir gelişme olgusu ortaya çıkarmışlardır.

1950'lerden sonraki süreçte kırdaki toprakların dağılımında ve topraksız köylülüğün toplam çiftçi aileleri içindeki oranında büyük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yarı işçi yarı köylü kesimin varlığını sürdürmesinin yanında toprağını elden çıkararak mülksüzleşmiş ve başkalarının toprağında çalışmaktan başka geçim kaynağı olmayan köylülerin sayısında hızlı bir artış olmuştur (Yıldırım, 2015: 164).

1950'lerde ki hızlı denilebilecek makineleşme, tarımdaki verimi yükseltmekle beraber köylerde toprakların çoğunu elinde bulunduran ağaların "tüccar"laşmasına, pazar için üretimin artmasına yol açtı. Özellikle Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde köylerdeki köylü-ağa ilişkisi yeni biçimlere girdi. Köylü toprağının metalaşması ile pazar için yapılan üretim sonucunda, hem tefecilik hem de borcunu ödeyemeyen köylülerin sayısında artış olmuştur. Bunun sonucunda topraklarını elden çıkaran köylülerin sayısı da hızlanarak artmıştır. Bunun yanı sıra traktörlü ziraat yaygınlaşmakta, toprakların çoğunluğunu elinde bulunduran köy ağaları geniş toprakları zahmetsizce işleme olanağına kavuşmuşlardır. Bütün bunların sonucunda yoksul köylü topraklarını ağaya satmak durumunda kalmaktadırlar. Nitekim 1950 yılında 90.000 olan

⁹ Köylerden kentlere doğru yapılan göçün en somut göstergesi kentlerde "gecekondu" adında yeni bir hane tipinin ortaya çıkmasıydı. *Gecekondu, insanların sahibi olmadıkları bir arazi veya arsa üzerinde, izinsiz ve imar planlarına bağlı kalmadan inşa ettikleri yapılara verilen addır.* Gecekonduların sayılarında artış oldukça, genel olarak akrabaların aynı yerden gelen "hemşerilerin" toplandığı gecekondu mahalleleri büyük kentlerin ayrılmaz bir parçası olarak kendini göstermeye başlamıştır. Bahçeli evleri, dar ve çarpık sokakları ve barındırdıkları akrabalık şebekeleriyle, kendi özerk, sosyal kültürel dinamiklerini oluşturmuşlardır (Aytaç, 2017: 313).

topraksız köylü ailelerin sayısı 1963'e gelindiğinde 400.000'e yükselmiştir (Cem, 2007: 404-405).

Tablo 3.2. Türkiye'de Yıllara Göre Kırsal Alanlardaki Traktör ve Biçerdöver Sayıları

Yıllar	Traktör sayısı	Biçerdöver sayısı
1936	961	104
1940	1.066	157
1948	1.750	944
1952	31.415	3.222
1957	44.144	6.523
1962	43.747	6.072
1967	74.982	7.840
1972	130.000	9.100
1977	239.000	12.450

Kaynak: Cem, 2007: 405.

Makineleşmede görülen bu artış doğal olarak tarımdaki verimde de artışa sebep olmuştur. Ne var ki bu artış, Cem'e (2007: 405-408) göre emeğe olan ihtiyacı azaltarak, genel olarak büyük çiftçinin kârını çoğaltmıştır. Makineleşmeden faydalanan ailelerin sayısının 40 bin civarında olduğu ve toprakların da %50 kadarında traktör kullanıldığı tahmin edilmektedir. Modern makineleşmeyle birlikte topraksız köylülerin sayısında meydana gelen artış, işsizliğin yaygınlaşması, pazar için üretim ve yeni sömürü şekillerinin yaratılması, tarım kesimindeki ikilik gibi sonuçlar ortaya çıkarmış oldu.

Makineleşmeyle birlikte traktör sahibi olanların arazi kiralaması yaygınlaşıyor ve ortakçılık azalıyor. Traktörleşme öncesi çiftçilik yapmayanların %61.4'ü kasaba ve şehirlerde yaşıyor ve bu ailelerin yarısından fazlası esnaf ve tüccarken, en dikkat çekici gelişme Güneydoğu'da traktör aldıktan sonra köyde ikamet ederek çiftçiliğe başlayanların oranının %83'e ulaşması oluyor (Köymen, 2008: 133). Traktörleşme yüzünden işsiz kalan ortakçıların büyük çoğunluğu amele olarak ziraat işlerinde çalışmaya başlıyor. En büyük işsizleştirme Akdeniz ve Güneydoğu'da. Kasaba ve kentlere gidenlerin %73'ü Akdeniz'den, %21'i Güneydoğu'dan. En fazla Akdeniz bölgesinin kentleri göç almaktadır (Ibid'den akt. Köymen, 2008: 133).

Görülen odur ki tarımda makineleşmenin da etkisiyle, metalaşan üretim ilişkilerinde geçimlik üretim yapacak kadar toprak sahibi olmayan veya topraktan kopan

köylüleri ya kırdan kente göç etmekte ya da ücretli tarım işçisi olarak çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Kırsal alanlarda görülen dönüşüm, sermayenin kaynağı olan topraktaki egemen gücün de büyük toprak sahiplerinde yoğunlaştığını göstermektedir.

Diğer taraftan, bu dönemde ulaşım ve iletişim alanlarında sağlanan iyileşme de, kır insanının hareketliliğini arttırdı ve onları köylülükten uzaklaştırarak modern-kentsel toplumla tanıştırdı (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 269). Ulaşım imkânlarının gelişmesi, köylerin kentle olan ekonomik bütünleşmeyi etkilemesi açısından büyük önem arz eder. 1950'li yıllarda iktidarda olan Demokrat Parti'nin, liberal politikaların bir parçası olarak ulaşım imkânlarının gelişmesine gayret etmiş olması ve özellikle kara yollarının yapımına hız vermesi, ülkemizde köylünün pazarla bütünleşmesine yol açmış oldu. Hızlı iç göçler nedeniyle artan ürün talebine bağlı olarak, geçimlik üretim yapan ve büyük bir kısmı az elde toplanan arım topraklarında pazar için üretim yapmaya başlandı (Özensel, 2015: 50-51). Cem'e (2007: 406-407) göre tarımda görülen bu kapitalist gelişme özellikle sınai bitkiler ve dış satım ürünleri çerçevesinde olmaktadır. Bu aşanlardaki işletmelerin yanı sıra tefeciler de yeni şekillere bürünerek tekrar meydana çıkmaktadırlar. Ekonomik alanda meydana gelen bu gelişmeler, köy toplumlarında ciddi yapısal ve kültürel dönüşümlere de yol açmıştır.

Pazar için üretim yapılan fakat köylünün toprağın mülkiyetine sahip olabildiği bölgelerde, mutlu azınlığı kasaba tüccarı, tefeci, ihracatçı, temsilcileri ve büyük toprak sahipleri meydana getirmektedir. Köylünün ırgat durumuna düştüğü ve nispeten modern bir tarımın yapıldığı yerlerde ise ikilik kapitalist çiftçi ile tarım işçisi arasında belirlemektedir. Emek arzının çok yüksek olduğu ve işçinin örgütsüz, dayanıksız kaldığı bu çerçevede biçimlenen emek-sermaye ilişkisi, tabiatıyla, şehirdekiyle kıyaslanmayacak kadar insafsız bir sömürüye yol açmaktadır (Cem, 2007: 408).

1960'lara gelindiğinde kırdan kentlere yapılan göçler çok daha belirgin bir hale gelmeye başladı. Bu göçler ilk etapta, köyde bulunan ailelerin bütün fertlerini kapsamıyordu. Sadece ailedeki erkeklerin çalışmak maksadıyla yaptığı bir eylem niteliğindediydi. Bu durum da köylerde kadın ve çocuk nüfusunun yoğunlukta olduğunu ve köydeki üretimin de bu kapsamda şekillendiği anlamını taşıyordu. Çok partili hayata geçişin de etkisiyle köylerden kentlere çok rahat göç edilebiliyordu. Kent mekânına gelip yerleşen köylü, her ne kadar rahat ve sağlıklı koşullarda olmasa da, köylerin iticiliği ve kentlerin çekiciliği bu dönemde insanlar üzerinde etkili oldu (İçduygu ve

Sirkeci, 1999: 273-275). Bu yıllarda köyler üzerinde yapılan çalışmalarda tarımsal toprakların parçalanması ve yoğunlaşması gibi değişiklikler gözlemlendi. Kıray'a (2006: 317-318) göre, kentlere göçenler artık eski köylülerdir ve artık bunlara köylü denilemezdi. Bu aynı zamanda, öyle bir yapısal değişimdir ki artık bunlar geriye dönemez ve bunlar tekrar köylü yapılamazdı. Bu durum toplumun artık yeni bir yerlere gittiğini göstermekteydi.

1960'lar artık yaygın tarım teknolojilerinden, gübre, ilaç, iyi tohumluk ve sulamanın önem kazandığı yoğun tarım teknolojisine geçiş yıllarıdır. Birim topraktan elde edilen verim arttırılmaya çalışılıyor ve 1950'lerden farklı olarak, ülke ekonomisi ve tarım dış rekabete karşı korunur oldu. Gerek 1950'lerin traktörleşme ve tarım destekleme politikaları, gerek 1960'ların tarımsal girdilerin devletçe desteklenme politikası sonucu küçük köylü ekonomisi yaygınlaşmış, yerleşmiş ve bu küçük köylülerin pek çoğu orta köylülük katlarına yükseldiler. Bu ve benzeri dönüşümler, bu dönemde gelir dağılımının küçük köylünün lehine döndüğünü göstermektedir (Köymen, 2008: 136).

1950 sonrasında günümüze uzanan ulusal kalkınma ve kapitalistleşme, köylere de yansıdı. 19.yy'da kıyı bölgelerinde ve tren yolları boyunca başlayan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün diğer bölgelere giren kapitalistleşme 1960'lar ve 1970'lerde de hızlanarak sürdü. "Az gelişmiş" bile olsa, kapitalizmin köylere girişi bazı toplumsal dönüşümleri de beraberinde getirdi. Hane tüketimi, vergi ve az miktarda pazar için yapılan üretim yerini pazar için üretime ve meta üretime bıraktı. Tarımsal üretimin metalaşmasına paralel olarak modern girdi kullanımının artması ve köy içi tüketiminin giderek kentleşmesi, köylülerle tüccarların iletişimini arttırdı ve köyün dışarı ile bağlarını güçlendirdi. Böylece köy içinde modernleşme ve kapitalistleşme kendini göstermiş oldu. Köylerdeki bu değişim ve dönüşüm modern araçlar ve değişik işkollarının da eklenmesiyle günümüze kadar devam etti (Akşit, 1999:173-175).

Tütengil'in (1977: 147-148) anlatımıyla,1956 yılında Sakarya'nın bazı köylerinde¹⁰ makineli tarımın başlaması ile bir yandan köylülerin çalışma süreleri kısılırken bir yandan da bazı ortakçı köylüler köylerinden göç etmek durumunda kalırlar. Köy dışına çalışmaya gidenlerin sayısında da artış meydana gelmektedir. Çarık

¹⁰Cavit Orhan Tütengil, 1956 yılında Sakarya'nın Arifiyeİlköğretmen Okulu öğrencilerinden, 12 köyle ilgili son yıllarda tanık oldukları değişimleri öğrenir (Tütengil, 1977).

ve kaba dokuma yerini ayakkabıya ve fabrika dokusu kumaşa bırakır. Köylerde terzilik, ayakkabıcılık, marangozluk, sıvacılık gibi zanaatlara rastlanır. Yapılan yeni yapılar, hem kullanılan malzeme hem de biçim bakımından köyün eski yapılarından açık bir biçimde ayrılmaktadır. Aynı şekilde Bursa köylerinde traktör ve motorlu araçların köylere girmesi ile boş araziler ekilir olmuş, ticari kazanç getirecek ürünler ekilmeye başlanmıştır. Radyo ve dikiş makinesi sayıları artarken, kadın kıyafetlerinde de değişiklikler görülmüştür. İnsanlar yer değiştirme gereksinimini daha çok duymakta ve ellerindeki olanakları daha çok kullanır olmuşlardır. Aynı durum Bolu ili için de geçerlidir. Bu köylere ilişkin gözlemler her ne kadar sınırlı düzeyde olsa da köylerin dış dünyaya açılmaya başladığını ve yeni eğilimlerin belirdiğini ortaya koymaktadır.

Köylerdeki güç ilişkilerine bakıldığında, 1920'lerden 1960'ların başına kadar toprak ağaları köylerde mutlak bir iktidara sahipti. Köylünün geçim olanaklarını kontrolleri altında tutmakla kalmıyor, yine feodal toplumsal tabakalaşma sistemini çağrıştıracak şekilde, köylünün yaşamının her yönünü enformel olarak müdahale edebiliyorlardı. Fakat 1960'lardan sonra yavaş bir şekilde de olsa bu durum değişmeye başladı. Toprak ağalarının özel yaşama karışmaması gerektiği köylüler arasında yayılan bir anlayış oldu (Kıray, 2006: 111-112).

1960'lı yıllar, Türkiye'de planlı döneme geçiş yıllarıdır. Planların ana hedefleri belirlenen tarım ve kırsal kalkınma çerçevesinde yer alan; artan nüfusun beslenme ihtiyacının karşılanması, üretimde risklerin azaltılması, tarımda çalışanlara yeterli ve düzenli gelir sağlanması, kırsal kesimin kalkındırılması gibi ana hedefleri kapsar. Planlı dönemde köy kalkınmasının sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme olgularıyla ilişkili bir biçimde ele alındığı söylenebilir. Belirtilen çalışmaları koordine etmek ve yürütmek üzere 30 Eylül 1960'da Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurularak faaliyetlerine başlamış oldu (Bakırcı, 2007: 101).

1963 yılında planlı kalkınma dönemine girilip, köy ve köylülerle alakalı sorunlar ulusal kalkınma içerisinde ele alınmaya başlandı. Bu kapsamda beş yıllık kalkınma planları hazırlandı. Kalkınma planlarında, köye yönelik çeşitli yaklaşımlar öngörülüp, önlemler geliştirildi. Kalkınma planlarından olan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1963-1967) köy kalkınması ile eş anlamlı kullanılan toplum kalkınması kırsal alandaki yerel toplulukların ekonomik ve toplumsal sorunlarını çözmek için gösterilen çabaların

devletçe desteklenmesine dayalı olan eğitsel ve örgütsel çabaların bütünü yer alır. Toplumun ekonomik, toplumsal ve ekinsel koşullarını geliştirip iyileştirmek, toplulukları ulusun bütünüyle kaynaştırmak ve hedeflenen ulusal kalkınmaya kayılmalarını sağlamak için halkın ve devletin bir bütün olarak gösterdikleri çabaları birleştirme süreci olarak belirtilmiştir (Geray, 2011: 42-43). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) da ilk planda olduğu gibi halkın eğitilmesi ve halk devlet bütünlüğünün sağlanması için toplum kalkınması yöntemi benimsenmiştir. Planlarda yer alan hedefler ve ilkeler ilk dört planda da ekonomik, sosyal ve fiziksel konular ile sınırlı kalmıştır. Fakat Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983), mekânsal örgütlenme konusu fiziksel konulara eklenmiştir (Doğruel, 2006: 173-174). Bu planda, tarımsal gelişme ile köylünün kalkınması eşdeğer sayılmıştır. Sanayi toplumuna geçişin ancak köylünün katkısıyla gerçekleşmesinin mümkün olabileceği varsayımından yola çıkılmıştır. Bu plan, kırsal kalkınma açısından önceki kalkınma planlarıyla karşılaştırıldığında daha geniş kapsamlıdır. Fakat kalkındırma için geliştirilen politika ve yaklaşımlar öngörülen başarıyı sağlayamamıştır (Çelik, 2005: 62).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1989) köylünün refah seviyesini yükseltmek için kırsal alanlara sosyal ve ekonomik hizmetlerin götürülmesi hedefler arasına alınmıştır. Bunu gerçekleştirmek için de belirlenen merkez köyleri araç olarak kullanma planlanmıştır. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere, bölgeler arası gelişmişlik farkını en aza indirme hedeflenmiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) hizmetlerin ve tarıma dayalı sanayi yatırımlarının merkez köy ve kasabalara yönlendirilmesi hedeflenmiştir. Kırsal alanlarda tarım dışı ekonomik faaliyet kollarının desteklenmesi ve kırsal alanlarda yaşayan ailelerin eğitim ve kültür düzeylerinin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1995-1999) da aynı politikalar yer almaktadır. Daha önce olduğu gibi merkez köylere yer verilmiştir. Bu planda ayrıca, tarımın ülke ekonomisindeki öneminin azaldığı vurgulanmaktadır. Buna sebep olarak da tarım alanlarının tarım faaliyeti dışında kullanılması, toprak mülkiyetinde dengesiz dağılımın olması ve küçük işletme sayılarındaki artış gösterilmiştir (Çelik, 2005: 62-63).

Son olarak Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)da diğer planlarda olduğu gibi kırsalda yaşayan insanların refah seviyelerini yükseltmeyi hedefleri arasında göstermektedir (Bakırcı, 2007: 198-199). 2006 yılında hazırlanan Kırsal Gelişme

Stratejisi adlı belge de son kalkınma planı olan Dokuzuncu Kalkınma Planına dayanak olacak olan ilke ve önlemleri içerir. Burada kırsal gelişmenin dört amacına değinilir. Bunlar; ekonominin ve kırsal ekonominin geliştirilmesi, örgütlenme düzeyi ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi, kırsal alanda fiziksel altyapının geliştirilmesi ile yaşam standartlarının yükseltilmesi ve son olarak kırsal çevrenin geliştirilip korunması amaçlanmaktadır (Geray, 2011: 45). Fakat kalkınma planlarında büyük oranda kırsal kesimin kalkınmasını amaçlayan politika ve uygulamalar süreklilik kazanamamış, istenilen hedeflere arzu edilen şekilde ulaşılamamıştır. Kırsal alanlardaki yerleşmelerin parçalı ve dağınık olması, belirtilen alanlara götürülecek fiziki ve sosyal altyapı hizmetlerinin istenilen ölçüde sunulmasına engel olmuştur.

Türkiye’de kırsal alanlara yönelik araştırmalar 1960’lardan sonra yoğunluk kazanmıştır. Bu konuda Akşit (1999: 176-181) Antalya’nın köylerinden ikisinde (Gündoğdu ve Ilica) araştırmalar yapmıştır. Gündoğdu köyünde eski aşiret reisi bazı siyasi ve hukuki manevralarla makili arazilerden açılan toprakların önemli bir kısmına el koyar. Böylelikle aşiret reisi birçok traktör ve ücretli işçisi olan kapitalist çiftçiye dönüşür. Ilica köyü ise bu durumdan farklı olarak küçük toprak mülkiyeti açısından oldukça farklılaşmış ve farklılaşmaya devam eden bir köy görünümündedir. Bu köyde de büyük toprak sahipliği ve kapitalistleşme ortaya çıkmıştır. Fakat bu kapitalistleşme, köyde toprağa el koyma şeklinde değil de daha çok köy bakkalının ticaret sermayesi biriktirmesiyle oluşmuştur. Bu sermaye ile traktör satın alınmış, meralardan toprak açmış ve toprakları kapitalist işletmeye dönmüştür. Akşit, 1979’da bu köylere tekrar gittiğinde öngördüğü değişim eğilimlerinin gerçekleşmediğini görür. 1979’da sulanmayan topraklarda geçimlik hububat üreten ortakçı köylüler tasfiye olmamıştır. Hatta sulanmayan topraklar sulanır olmuş, meta olarak pamuk üretilmeye başlanmış, yapılan birikim ve kredilerle köylüler traktör sahibi olmuştur. Ortakçı köylüler, küçük meta üretimi ve birikim yapan orta topraklı ticarileşmiş çiftçiler durumuna gelmişlerdir.

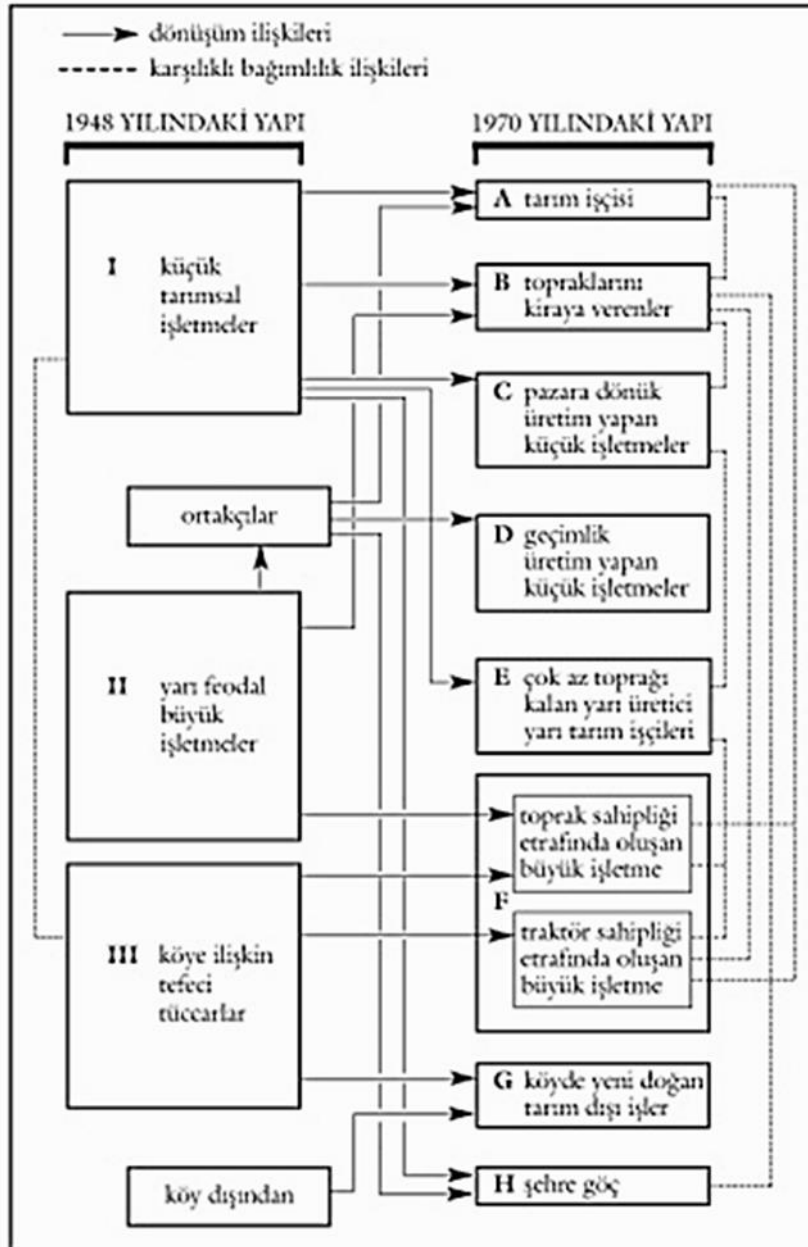
Bu araştırmada da görüldüğü üzere, Bahattin Akşit gibi araştırmacılar küçük köylülüğün kapitalizmle girdiği eşitsiz bütünleşme ilişkisi esnasında tahmin edildiği gibi çözülmeye uğramamışlardır. Burada köylülüğün sahip olduğu ayakta kalma ve tutunabilme mekanizmaları devlet destekleri sayesinde piyasa ilişkilerine başarılı bir şekilde uyum gösterebilmişlerdir. Ayrıca araştırmacılara göre Türkiye köylerinde kıt emek ve bol toprağın oluşu, genel olarak kırdaki mülksüzleşme eğilimini zayıflatan bir

faktördür. Dünya ekonomisi içindeki iniş çıkışlar ve toprak parçalanması baskıları göz önünde bulundurulduğunda kırsal kesimin büyük bir kısmının küçük köylü üretimi ve ortakçılık arasında gidip geldiği ileri sürülebilir. Başkasının toprağında çalışmanın farklı bir biçimi olan ortakçılık Türkiye tarımının 1950'lere kadar önemli bir özelliğiydi. Fakat 1950'li yıllardan sonra ortakçılık meta üreticisi köylülere dönüşmeye başlamıştır (Keyder'den akt. Yıldırım, 2015: 180). Keyder, (1983: 105) 1950'lerde ortakçıları küçük meta üreticisi köylülere dönüştüren süreci şöyle özetler:

Yeni toprakların ekime açılması ve dağıtılması; tarım sektörünün siyasal bakımdan kayırılması; ticaret ve ulaşım şebekelerinin gelişmesi ve yeni teknolojinin yaygınlaşması, köylü mülkiyetinin pekişmesinde rol oynadı. Devlet bu pekişmeye, yeni topraklarının dağıtımının resmileştirilmesi ve liberal kredi politikasıyla katkıda bulundu. Bu pekişme ise, devleti küçük çiftliklerin ihtiyaçlarına daha duyarlı olmaya zorladı. Köylüler, tefeci piyasalarında fazla borçlanmadıklarından, fiyat düşüşlerinin sarsıntısına daha az açık hale geldiler ve ulusal emek piyasasının oluşması (daha sonra Avrupa ile bütünleşmesi) onları alması bir gelir kaynağına kavuşturdu.

Bu dönemde Güneydoğu Anadolu gibi doğu bölgelerinde büyük toprak sahipliği egemenliğinin yaygın olduğu görülür. Buralar dışında, toprağını ekip biçen ortakçılar meta üreticisi köylülüğe dönüşme koşullarını bulabilmişlerdir. 1950'li yıllarda köylüler, çevredeki arazilerden yeni tarım alanları açma fırsatı bulabilmişlerdir. Bu köylüler için 1970'lerin sonuna kadar uygulanan tarımsal destekleme politikaları büyük imkânlar sağlamış ve meta üreticiliğine geçiş yapabilmişlerdir (Keyder'den akt. Yıldırım, 2015: 180).

Tekeli, (1978) Türkiye kırsalında 1948'den sonra hızla gerçekleşen dönüşümü hızlandıran iki etkenin olduğunu belirtir. Bunlardan ilkinin, insan ve hayvan gücünden makine gücüne yani organik enerjiden organik olmayan enerjiye geçilmesi olarak belirtir. İkinci etken de ülke pazarının hızla bütünleşmiş olması ve yerel pazar için üretimden ülke pazarı için üretime geçilmesidir. Bu iki olgu tarımsal alandaki dönüşüm için çok güçlü baskılar yaratmıştır. 1948 yıllarından sonra kırsal alanda hızlanan dönüşümü anlayabilmek için dönüşüm mekanizmalarının tanınması gerekmektedir.



Kaynak: Tekeli, 1978: 307.

Şekil 3.1. Türkiye Kırsalında Yaşanan Toplumsal Dönüşüm ve Kırsal Toplumsal Yapıdaki İlişki Biçimlerinin Değişimi

Şekil 3.1’ de 1948 yılındaki işletmeler yapısından 1970 yılındaki yapıya geçişin nasıl olduğu görülmektedir. Tekeli’ye (1978, 309-310) göre söz konusu dönüşümde diğerlerine oranla daha kolay gerçekleşen, büyük çiftlik sahiplerinin tarımsal kredilerden faydalanarak birikmiş kapitallerini kullanmalarıdır. Bu dönüşümün kırdan kente doğru yapılan göçte etkisi oldukça fazladır. Bu tip işletmelerde çalışan ortakçılar pek bir fonksiyonu kalmamıştır. Büyük işletmelerde ise hem makineli

modern üretim hem de ortakçılığa dayanan geleneksel yöntemler bir arada yürütülmüştür.

1968 yıllarında köyler ve köylüler üzerinde yapılan toplumsal araştırmalar devam etmiştir. Yapılan köy araştırmalarında¹¹, köy halkının kitle iletişim araçlarını kullanmalarında gittikçe artış görüldüğü görülmüştür. Özellikle radyo dinleyen ve gazete okuyan köylülerin sayısında artış olduğu gözlenmiştir¹². Bölgelere göre bakıldığında, bölgenin sosyo-ekonomik yönden gelişmiş olması ile kitle iletişim araçlarını kullanmaları arasında doğru bir orantının olduğu ortaya çıkmaktadır. Doğal olarak bu durumun, köylerdeki okuryazar oranı ile de doğrudan ilişkisi vardır. Bölgelerin sosyo-ekonomik yönden gelişmişliği yükseldikçe, kitle iletişim araçlarından yararlananların oranı da o denli artmaktadır. Ayrıca bu araştırmalar neticesinde, köylerdeki meşguliyetin de on yıl öncesine göre değiştiği belirtilmektedir. Köy muhtarlarının ifadelerine göre en önemli değişiklik ürün çeşidinde olmuştur¹³. Çalışma alanında görülen değişiklikler ise daha çok şehirlerde çalışma, halıcılık, ormancılık ve ticaret yapmak olarak belirtilmiştir (Tütengil, 1977: 151-155).

Petrol krizi, tahıl krizi ve sabit kurlara dayanan dünya para sisteminin çöküşünü kapsayan 1973'de dünya ekonomisinin içine girdiği kriz ve yeniden yapılanma sürecinin akabinde uluslararası şirketlerin mal, sermaye ve para akışını kontrol etme kapasitesinde artış oldu. Bu durum kendisini tarım sektöründe de göstermiş olup Türkiye de dahil olmak üzere hemen her yerde ulusal piyasaları düzenlemede devletin rolü azalmıştır. Tarım sektörüne yansıyan bu durum doğal olarak Türkiye köylülerine de yansdı. Sermayenin küreselleşmesi ile birlikte, iletişim ve bilgi alanlarında teknolojiye büyük yatırımlar yapıldı. Bununla birlikte zamansal ve mekânsal farklılıklar arasındaki mesafeleri daraltan küreselleşme süreci artık kırsal kesimi de içine aldığı söylemek gerekir (Keyder ve Yenal, 2015: 174). Fakat ülke ekonomisinin içinde bulunduğu ekonomik kriz köylü işletmelerini olumsuz yönde etkiledi. Olumsuz fiyat koşullarını

¹¹ Cavit Orhan Tütengil ve diğer araştırmacılar tarafından 1950-1975 yılları arasında, Türkiye kırsalında yapılan sosyoloji araştırmaları.

¹²Yapılan araştırmalara göre 1962 yılında gazete okuyan ve dinleyenlerin oranı %48 iken 1968 araştırması sonuçlarında bu oran %59.4'e çıkmıştır. Aynı şekilde haftada bir veya daha çok radyo dinleyenlerin oranında önemli bir değişme olmuştur. 1962'de oran %43 iken, 1968 yılında %58.9'a yükselmiştir (Tütengil, 1977).

¹³ Tarım metodlarındaki değişikliği ifade eden "şimdi fenni ziraat yapılıyor" gibi cevaplar %15.5 civarındadır. Esas değişiklik olarak modern tarım araçlarının kullanılması ise %7.8 oranında belirtilmiştir (Tütengil, 1977: 152).

aile tüketimini kısma ve aile emeğini daha yoğun bir biçimde üretime yükleme ve bunlar sayesinde gerçekleşen verim artışları ile telafi etmeye çalışılmıştır. Bu uyum çabaları köylüler üzerinde yaşam kalitelerini ve refahlarını bozucu sonuçlar doğurdu (Boratav, 1999: 138).

1970'lerden günümüze kadar süren serbest ticaretçi, neoliberal politikalar her türlü ürünün, özellikle tarım ürünlerinin ithalatını büyük oranda arttırdı. Tarımsal koruma politikaları bu dönemde etkisiz düzeye indirildi ve Türkiye tarımı da çiftçilerini koruyan küresel güçlere karşı rekabet etmek bir yana, büyük bir çöküntüye uğradı. Eşitsiz koşullarda girilen serbest rekabetin sonuçları Türkiye'deki köylüler üzerinde de ağır oldu (Köymen, 2008: 147).

1950-1975 yıllarında yaşanan ekonomik büyümenin tarımsal yapılar ve doğal olarak köyler üzerindeki etkileri oldukça yıkıcıydı. Bu dönemin sonunda geleneksel köylülüğün çok büyük bir kısmı diğer bölgelere oranla tarımsal yapılardaki dönüşümlerin görece çok sınırlı yaşandığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki daha fakir bölgelere yoğunlaştı. Tarımsal üretim koşullarındaki iklimsel ve coğrafi olumsuzluklar sebebiyle rekabet açısından diğer bölgelere oranla imkânların daha sınırlı olduğu Doğu'daki bölgelerde er geç köylülüğün kopuş süreci yaşanması belki de kaçınılmazdı. Fakat bu süreç savaş ve savaşın beraberinde getirdiği güvensiz ortam nedeniyle epey hızlandı. Böylece Türkiye'de geleneksel köylülüğün son cephelerinden birisi de sona ermiş oldu. Sonuç olarak Türkiye'nin neredeyse tamamında köylerde yaşayan nüfus pazarın etki alanına girmiş oldu (Bernstein'den akt. Keyder ve Yenal, 2015: 51).

1950-1980 arası dönemde köylerden kente göçün çapı oldukça büyüktü. Bu göç, köylülüğün topraktan kopması ve tasfiyesi demektir. Fakat aynı zamanda bu göç köylülüğün küçük meta üreticisi çiftçilere dönüşmesine katkıda bulunmuş ve böylece tamamen tasfiye olmasını önlemiş, sürüp gitmesine yol açmıştır (Akşit, 1999: 185). Bu noktada köylülerin “değer yargılarını” da dikkate almak gerekir. Çünkü Türk toplumunda “toprağın” ifade ettiği anlam ve ona atfettikleri değerler, köylünün toprakla olan ilişkisini belirlemede önemli rol oynayabilmektedir. Köylü, parçalanmış toprağını terk edip kente göç etse de, hiçbir karşılık beklemeden toprağını bir yakınının kullanımına bırakabiliyordu. Yurt içi veya yurt dışına göç etmiş biri de herhangi bir karşılık beklemeden köydeki yakınlarına (baba, kardeş vb.) maddi destekte bulunarak

onların ihtiyacı olan tarım araçlarına kavuşmalarına yardımcı olabiliyordu. Ayrıca köy içi dayanışma ve yardımlaşma mekanizmaları, köylünün kırdaki direnme ve tutunabilme imkânını arttırıyordu (Özensel, 2015: 63).

3.3. Köylerde Yaşanan Değişim ve Dönüşüm: 1980-2000 Dönemi

“O gün, bir ay süren harmandan sonra son samanı son tarladan kaldırıyorduk; o yıl şapka almaya değmezdi... Sıcak artık bir koşul olmaktan çıkmış ceza haline gelmişti. Yokuşa ve hâlâ bitmeyen işe lanet ettim. Güneşe ve sığa vurmam mümkün olsa vururdum. Yarım saat sonra, samanı içeri almadan çok önce, yağmur ve gök gürültüsü başladı. O zaman da getirdiği taze havadan memnun olmakla birlikte, yağmura küfrettim” (Berger, 2016: 16).

1980 öncesi dönemde devlet, küçük köylünün üretimini desteklemek ve korumak konusunda çaba harcamaktaydı. Çünkü milli ekonominin gelişmesinde, kalkınmada gerekli tarımsal fazlanın sağlanması önemliydi. Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren iktidarlar büyük bir oy tabanı olarak gördüğü köylüye ağır vergiler uygulamaktan kaçınmıştır. Hatta çeşitli dönemlerde büyük toprak sahiplerini rahatsız edecek derecede topraklandırma politikaları yürütmüştür. Ayrıca iç pazarın oluşturulması, köylünün üretimde daha fazla yer alıp iç ticaret hadleri aracılığıyla sanayiye artık aktarımı gibi çeşitli amaçlar gütmekteydi. Fakat 1980'lerden itibaren devletin köylüye bakışı, tercihleri ve köylülüğün sistem içindeki önemi değişmeye başlamıştır. Bu dönemde köy ve tarımla ilgili sorunların genel olarak ikinci plana atıldığı söylenebilir (Yıldırım, 2015: 211). Çünkü 1980'lerin içine girdiği ekonomik buhran, emperyalizmin az gelişmiş ülkelere yönelik politikalarında değişikliği zorunlu kıldı. Bu değişikliğin de en temel halkasını, ülkelerin küçük üreticiyi destekleme politikalarından vazgeçmeleri oluşturdu. Köylere yönelik oluşturulan bu politika değişikliği köylülüğün mülksüzleştirilmesine ve kırsal nüfusta azalmaya yol açtı (Oral vd. 2015: 75).

Küçük köylüyü meta üreticiliğine teşvik eden ve piyasanın iniş çıkışlarından koruyan, gelirlerin daha adil dağıtılmasını sağlayan tarımsal destekleme uygulamaları, 1980 Darbesi kapsamında uygulamaya konulan 24 Ocak Kararlarıyla¹⁴ başlayan tarımı

¹⁴ 1970-1980 yılları arasında ülkede yaşanan ekonomik krizler, tüm ülkenin ekonomik açıdan güçlükler yaşamasına sebep olmuş ve yeni bir sürecin başlamasında etkili olmuştur. Ekonomi, tarım yerine sanayi ağırlıklı bir temel üzerine kurulmak istenmiştir. Bu sayede dış dünya ile olan ticari ilişkiler

serbestleştirme programları doğrultusunda terk edilmeye başlanmıştır. Tarıma yönelik uygulanmakta olan destekleme politikalarının ülke ekonomisine ağır yükler getirdiği, desteklemelerin tarım kesimini verimsizleştirdiği gibi çeşitli gerekçeler öne sürülerek bu duruma meşruluk kazandırılmaya çalışılmıştır (Yıldırım, 2015: 215). Bu kapsamda 1980 sonrası tarımda uygulanan politikalar IMF ve Dünya Bankası'nın (DB) dayatmalarıyla belirlenmiştir. Bu politikalarda güdülen amaç, ülke ölçeğinde yarı feodal ilişkilerin yavaş yavaş eritilmesi ve genel ekonomik ve siyasal yapılanmanın tam denetime açılarak, kapitalist ilişkilerin daha sistematik bir hal almasıdır. 1980-1990 yılları arasında uygulanan bu emek karşıtı politikalar tarımı derinden etkilemiştir. Orta düzeydeki meta üreticisi köylü grubu önemli boyutta azalma göstermiş ve bu köylüler daha alt düzeylere, sadece geçimlik üretim yapabilen köylülere dönüşmüşlerdir (Oral, 2015: 253). 1980'lerin başından itibaren köylere tarımsal destek sunan kurumların özelleştirilmesi ve serbest piyasa aktörleri haline gelmesi orta düzeyde meta üretimi yapan köylüleri, kredi piyasasında tefecilere, ürün piyasasında tüccarlara, komisyoncu ve çok uluslu şirketlere bağımlı hale getirmiştir (Yıldırım, 2015: 215).

1980'lerin başından itibaren ulusal kalkınmacı dönemin sona ermesi ve tarım/gıda sektörünün küresel etkilere açılmasıyla birlikte, kırsal kesimin sosyal ve ekonomik yapısının hızla değiştiğine dair önemli eğilimler görülmüştür. Bu eğilimlerin başında, köylerde yaşayanlar için tarımın tek ya da en önemli geçim kaynağı olmaktan çıkması ve tarım dışı gelir kaynaklarının köylüler için gittikçe artan bir öneme sahip olması gelir. Ayrıca ulaşım ve iletişim alanlarındaki gelişmeler değişme eğilimleriyle birlikte düşünüldüğünde köylerde yaşayan nüfusun, bütün hayatı köyde geçen, gelirinin büyük kısmını bir veya iki ürünün pazarlanmasından kazanan, bilgi ve teknoloji açısından devlete bağımlı, edilgen ve tarım politikalarına bağımlı bir köylülük modelinden uzaklaştığı söylenebilir (Keyder ve Yenal, 2015: 172-173).

Bu dönemde Türkiye'de nüfusun kır kent dağılımına bakıldığında, nüfus dağılımının kent lehine dönüştüğünü ve göç olgusunun artan kent nüfusu içinde

geliştirilebilecekti. Bu düşünceyi sağlamak için bu süreç içerisinde alınan en önemli kararlar 24 Ocak Kararları olarak ekonomik, siyasal ve toplumsal tarihte yerini almıştır. 24 Ocak Kararları ilke olarak fiyat mekanizmasını temel alır ve serbest piyasa ekonomisini savunur. Bu sebeple neo-liberal bir anlayışı yansıtmaktadırlar. Ekonomik kalkınmayı başlatmak sebebiyle alınmış olan bu kararların hedefi, ülke genelinde sanayinin gelişmesini sağlayıp dış ticarete aktif olmaktır. Ne var ki nüfusunun büyük bir bölümünün (%56.9'u) kırsal alanda yaşamakta olan Türkiye'de, tarımsal kalkınma bu programda gözden çıkarılmıştır (Öztürk vd. 2008: 16-17).

yaşamaya başladığını söyleyebiliriz. 1980 yılından önce yüzdeler diliminde Türkiye’de kır nüfusu kent nüfusundan fazla iken bu tarihten itibaren kent nüfusunun yüzdeler oranı kır nüfusunu geçmiştir (Geray, 2011: 162). Bunu Tablo 3.3’de görmekteyiz.

Tablo 3.3. Türkiye’de Yıllara Göre Kentsel ve Kırsal Nüfus Yüzdeleri

Dönemi	Kentli Nüfus Yüzdesi	Kırsal Nüfus Yüzdesi
2011	76.80	23.20
2010	76.30	23.70
2009	75.50	24.50
2008	74.96	25.04
2007	70.50	29.50
2000	64.90	35.10
1990	59.01	40.99
1985	53.03	46.97
1980	43.91	56.09
1975	41.81	58.19
1970	38.45	61.55
1965	34.42	65.58
1960	31.92	68.08
1955	28.79	71.21
1950	25.04	74.96
1945	24.94	75.06
1940	24.39	75.61
1935	23.53	76.47
1927	24.22	75.78

Kaynak: Duru, 2017: 175.

Dönemin başlarında, eğitim örgütlenmesinin kentsel yerleşmelerde yaygınlaşması, kasaba ve köylerde çocuklarının eğitim görmesini isteyen köylülerin sayısının artması, köylülerin kentlere ilgisini canlı tutmuştur. Akşit ve Akçay’ın (1999: 326-327) bu dönemde yaptığı köy araştırmalarında¹⁵, kentlere göç edenlere ve köylerde yaşayanlara,

¹⁵Bu araştırma GAP Bölgesel Kalkınma İdaresi Başkanlığı’nın Toplumsal araştırmalar dizisi çerçevesinde, ÖDTÜ Sosyoloji Bölümü’nden Prof. Dr. S. Ayata, Prof. Dr. H. Ü. Nalbantoğlu, Dr. A. A. Akçay ve M. Şen’in katılımıyla oluşan bir ekip tarafından yapılmış olup, Rapor Türkçe ve İngilizce olarak Başkanlığa sunulmuş ve ayrıca bazı yayımlar yapılmıştır (Akşit ve Akçay, 1999).

yaşamlarının iyi ve kötü yanları sorulmuştur. Verilen cevaplar sonucunda ortaya çıkan en çarpıcı sonuç, işsizlik açısından köy sorunlu olsa da, kentin bu konuda kendilerine bir çözüm sunmadığıdır. Kentin cazibesi, ağırlıklı olarak çocuklarını okutabilme olanağı ve yaşam standardının yüksekliği çevresinde odaklanmaktadır. Kısacası kentin köylüler açısından çekici yanının ekonomik olmaktan çok yaşam standardı bağlamında değerlendirilebilecek özellikleri olduğu söylenebilir. Geçim sıkıntısı ve işsizlik, hem köy hem de kent hayatı için bir olumsuzluk olarak belirtilse de bu oran kentlere göç eden köylüler açısından daha yüksektir. Dahası, köyün iyi yanları olarak belirtilen geçim rahatlığı, masraf azlığı gibi öğeler, kentte tam tersine dönmektedir.

1980'li yıllarında Türkiye köylerinde, köy topraklarının %3'ünü büyük toprak sahibi ve zengin köylü, %64.6'sını orta köylü, %32.5'ini ise yoksul köylü grupları oluşturmaktaydı. Bu esas olarak, tarımsal nüfusun büyük çoğunluğunun küçük meta üretimi içinde yer aldığını gösterir (Boratav, 1999: 139).

Bu yıllarda Türkiye köylerindeki dönüşüm kavramsallaştırılmaya çalışılmıştır. Özensel'in (2015: 63) aktarmasıyla Keyder, küçük köylü mülkiyetinin Türk tarımına yerleştiğini ve köylerin en az dört dönüşüm yolu üzerinden değiştiğini ortaya koyar. Keyder, Türkiye'de köylerin "geçimlik üretim yapan ve giderek kente, yurt dışına göç yoluyla terk edilen köy", "ekonomik faaliyetlerini çeşitlendiren küçük topraklı ticarileşmiş köy", "orta büyüklükteki topraklarda modern araçlar ve aile emeği kullanarak birikim yapan ve kulaklaşan köy" son olarak "kapitalistleşen köy" olarak dönüştüklerini ifade eder.

1980'li yılların değişen ekonomik koşullarının köylerin içsel yapısına etkisini inceleyen birçok sosyolojik çalışmadan biri olan Nükhet Sirman'ın Söke dolaylarındaki zengince bir köy üzerindeki araştırması, zengin köylülerin son yıllarda giderek artan oranlarda tarım dışına kaynak ayırdıklarını; bunların minibüs alımı, dükkân açma, ticaret sektörüne yatırımlar ya da kasabada gayrimenkul edinme biçiminde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Araştırmalardan elde edilen bulgular köylülerin ücretli işgücü kullanımını kısırarak, aile emeğini daha yoğun kullandığını ve tüccarlardan borçlanmada büyük artışlar olduğunu ortaya koymaktadır (Baratov, 1999: 139-140).

1980'lerin sonu itibarıyla köylerin büyük bir bölümü elektriğe, telefon bağlantısına kavuşmuştur. Yurt dışında bulunan akrabalarla mektuplaşmalar başlamış ve

köydeki haneler ulusal TV kanallarını düzenli olarak izleme fırsatı bulmuşlardır. 1995 yıllarına gelindiğinde cep telefonları da uydu çanakları gibi sıradanlaşmıştı. Binyılın dönümünde ise, internet evlere girmeye başlamış ve köyde yaşayan tarım üreticilerini hedef alan internet siteleri kurulmuştur. Tüketim düzeyindeki dönüşümler, ulaşım ağının da genişlemesi sonucunda daha da kolaylaşmıştır. Birçok köyde, sık aralıklarla çalışan minibüs hatları sayesinde kasaba ve kent merkezlerine ulaşım rahatlıkla sağlanabilmiştir. Böylelikle köy çocuklarının kasabalardaki okullara gitmeleri mümkün ve kolay olabiliyorken, köyde yaşayanların da kentteki pazarlara ve diğer kentsel olanaklara erişimi de kolaylaşmış oluyordu. Bütün bunların sonucunda köy yaşamının eskiye nazaran daha cazip hale gelmesi ve gelir temin etmede çeşitlilik potansiyeli, Türkiye'nin özellikle batı ve güney bölgelerindeki kimi köylerinde köyden kentlere yapılan göçün azalmasına ve mevcut nüfusun korunmasına sebep olmuştur (Keyder ve Yenel, 2015: 179-180). Bu yıllardan itibaren günümüzdeki haliyle köylerde yaşam koşulları ve geçim ilişkileri değişmiş olup, yaygınlaşan meta üretimi kapitalist ilişkiler sistemi içerisinde hane emeğine dayalı, kendi içinde farklılaşmış küçük meta üreticiliği şeklini almaya başlamıştır (Şengül, 2017: 6).

Kısacası, bu dönemde uygulanan neo-liberal politikaların da etkisiyle ulusal pazarların önemli hale gelmesi ve küresel düzeydeki dönüşümler, doğal olarak Türkiye'deki köylerin gelişme çizgisini de etkilemiş; köylülerin yaşam şekillerini, ekonomik ve teknolojik olanaklarını ve bunları kullanma biçimlerini, bütün bunlara paralel olarak da göç ve kentleşme eğilimlerini değiştirmiştir. Bir yandan neo-liberal politikaların küçük meta üreticisi köylüler üzerindeki olumsuz etkileri neticesinde kırsaldaki gelir getirici faaliyetlerin çeşitlenmesi, öte yandan ulaşım ve telekomünikasyon alanlarındaki gelişmeler sonucunda tüketim politikalarının hızla yayılması köylerdeki toplumsal ve ekonomik yapıyı da dönüştürmüştür (Keyder ve Yenel, 2015: 172-187).

3.4. 2000 Sonrası Türkiye Köyleri

2000'li yıllara gelindiğinde, kırsaldan kentlere olan nüfus hareketinin devam ettiği görülür. Bu yıllarda kentlerde yaşayanların nüfus oranı, köylerde yaşayanlardan çok daha fazladır. Oran açısından bakıldığında 2000'li yılların başında kentsel nüfus % 64.90 iken, kırdaki nüfusun oranı %35.10'dur (Geray, 2011: 162). Yıldırım'a

(2015: 224) göre, 2000 yılından 2012 yılına kadar 7 milyona yakın nüfusun kırsal alanları terk ettiği söylenebilir. Son yıllarda DB, IMF ve çeşitli hükümetlerce gerçekleştirilen neo-liberal dönüşüm sürecinde uygulanan politikalar sonucunda son derece geniş bir üretici kesiminin geçimini tarımsal faaliyetlerle sağlama imkânının ortadan kalktığı görülür. Girdi fiyatlarının ve tarım ürünleri ithalatının uluslararası alanda serbestlik kazanmasıyla rekabet baskısı artmış ve köylülüğün en alt basamağında yer alan, geçimlik üretim yapan köylünün kırdan koptuğu tahmin edilmektedir.

2000-2001 yıllarında arka arkaya yaşanan ekonomik krizler sonrasında kırsala yönelik yapılan tarımsal desteklemelerin yasal ve kurumsal altyapısında daha kapsamlı bir dönüşüm süreci yaşanmıştır. Bu krizler Türkiye’de yeni ekonomik politikaların uygulanmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye kırsala yönelik politikalar kapsamında bu dönemde çiftçilere Doğrudan Gelir Desteği (DGD) vermeyi benimsedi. Köylülere önceki dönemden kalan üretim esaslı desteklemeler yerine doğrudan gelir desteği yapılması öngörüldü (Yıldırım, 2015: 218).

Bu destek, hükümet tarafından belirlenen, köylünün sahip olduğu arazi büyüklüğü, ürün türü gibi çeşitli ölçülere uygun bir biçimde dağıtıldı. Bu ve buna benzer destek politikalarıyla köylü nüfusunu köyde tutmak hedeflenmekteydi. Ayrıca üretimden ve verimlilikten bağımsız doğrudan nakit ödemeler şeklinde yapılacak olan bu uygulama ile girdi ve ürün piyasalarında piyasa egemenliği pekiştirilirken tarım üreticisinden gelen toplumsal tepkiler yumuşamış olacaktı. Özellikle seçim döneminde köylülere verilen desteklerle, hükümetler öncelikle köylü ve tarımsal üretim gerçekleştiren kitlelerin desteğini almayı hedeflemiştir. Gerçekleştirilen destek ve yardımla, aslında Türk köylüsünün alışık olduğu ve uzun bir geçmişe sahip olan köylü-devlet ilişkilerini daha önce görülmemiş biçimde değiştirmeyi hedefliyordu (Özensel, 2015: 133-134). 1980 yılları öncesinden kalan kırsala yönelik desteklemeler yerine uygulamaya konulan, çiftçilere yönelik uygulanan doğrudan gelir desteği 2001 yılında başlamış ve 2007 yılında sonlandırılmıştır. Devletin uyguladığı bu doğrudan fiyat desteğinden vazgeçmesi ile çiftçiler tüccarların spekülasyonlarına karşı korumasız hale gelmişlerdir (Yıldırım, 2015: 219).

Köyleri destekleme köylüleri köyde tutma politikalarına rağmen içinde bulunulan krizin de etkisiyle, işsizlik oranlarının kırsal kesimde hızla artması ve tarımın

köylerdeki genç nüfus tarafından cazip bir istihdam alanı olarak görülmemesi ayrıca tarım dışı iş olanaklarının mevcut olmaması, genç nüfusu köylerin dışında çalışmaya sürüklemeye devam etti. Bu durum, dinamik bir kırsal ekonomi için ihtiyaç duyulan üretken işgücünün kırsalda kaybedilmesine sebep oldu (Kavruk vd, 2012: 33).

2000'lerde devletin tarım sektörüne yönelik düzenleme ve destek politikalarına bakıldığında, üretici merkezli bir yaklaşımdan ziyade ürün merkezli bir yaklaşımı benimsediği görülmekte. Uygulanan destek ve teşviklerde özellikle ihracat potansiyeli açısından önemli olduğu varsayılan tarımsal faaliyet alanlarına ve ürünlerine öncelik verilmekteydi. Kısacası, tarımsal destek rejimi tasarlanırken sosyal refahla ilgili düzenlemelerden ziyade piyasa önceliklerinin daha çok dikkate alındığı görülmekte. Verilen teşvikler ve yapılan düzenlemeler her ne kadar ekonomik performans ve ihracat açısından önemli olsa da birçok küçük üreticinin erişimi dışında kalan bu alanlara yapılan yardımlar genel refah açısından etkileri çok sınırlı kalmaktadır (Keyder ve Yenil, 2015: 188).

Ülkemizde küçük toprak sahipliğinin egemen olduğu köylerin çoğunlukta olduğunu söylemek mümkün. Tarımın modernleşmesi, makineleşmenin yoğunluk kazanması ve pazar için ürün yetiştirilmesi ile kendi kendine yeten bir tarım ekonomisinin küçük toprak mülkiyeti biçimi değişmektedir.

2000'li yıllardan itibaren içinde bulunulan kriz durumunun da etkisiyle bu yılların başından itibaren hızlanan tarımdaki işgücü kaybı, kırsal nüfusta görülen büyük azalmalarla birlikte düşünüldüğünde köylülüğün hızlı bir çözülme sürecine girdiği söylenebilir. İç pazarda ticaretin tarım aleyhine bozulması, devletin çiftçilere yönelik sunduğu desteklemelerin de azaldığı yıllarda üreticilerin belirli bir kısmı tarımdan çekilmeye başlamıştır. Bu dönemde yapılan alan araştırmalarında son süreçte büyük bir kısmı miras yoluyla toprak parçalanması ve küçülmesi tehlikesiyle yüz yüze olan 50 dönüm altı arazilerde aile emeği ile çalışan orta ve küçük ölçekli üreticilerin tarım dışına itildiği saptanmıştır. Buna ilaveten kırsaldaki ürün ve işgücü kayıplarının yanında kırsal alanları terk eden geniş bir kesim de işgücü piyasasının dışında kaldıkları görülür (İslamoğlu vd'den akt. Yıldırım, 2015: 225-226).

19. yy'da değişen toprak mülkiyet düzeninden sonra hemen hemen İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına kadar Anadolu'da hem küçük hemde büyük toprak sahipliğinin

olduğu çevreler mevcuttur. Artık ürünün aktarılmasının vergi şeklinde olduğu bölgelerde kendi kendine yeten üretim devam etmektedir. Orta Anadolu’da olduğu gibi. Artık ürünün pay olarak aktarıldığı yerlerde ise ortakçılık ve yarıcılık yer alır. Genellikle Güney Anadolu köylerinde, artık değer ister vergi, ister pay şeklinde aktarılsın ortakçı köyler ile vergi ödeyen köylerin hem yaşama standartları hem de toplumsal düzeyleri birbirlerinden farklı değerlerdir. Eskinin kendi kendine yeten, artık değerini vergi halinde aktaran küçük toprak sahipleri de bugün modern teknoloji ile piyasaya arzedilen ürün yetiştirme oluşumunun dışında değildir. Çok küçük artık ürün ile çağdaşlaşma yolunda ilerleyen küçük toprak sahibi köylülerin de bütün toplumsal ilişkileri değişmektedir (Kıray, 2006: 125-126).

Bugün Türkiye’de çok yaygınlık gösteren ve geleceği etkilemek yönünden önemli olan bir oluşum vardır. Bu oluşum kendi kendine yeten ve her türlü örgütten yoksun, az gelirli küçük toprak sahibi köylülerin pazar için üretim yapmaya ve bunu yaparken kuracağı ilişkileri kurup bunu paraya dönüştürmekte çok zor işleyen yarı gelişmiş bir düzenin ortaya çıkışıdır. Bu küçük toprak sahibi köylüler için pazar ekonomisine açılabilme için en gerekli olan şey bahsedilen bu ilişkiyi kurabilmektir. Bu ilişkileri bugün Türkiye’de, kasabadaki toprak ve tarım ile doğrudan ilişkisi olmayan tüccarlar kurmaktadır. Böylelikle köylü ürettiği ürünü arasına dışarıdan biri girmektedir. Bu ilişkiler kurulduktan sonra tüccar toplumsal yapının daha fazla değişmesine köylünün gösterdiği kadar daha fazla dayanıklılık gösterir. Köylü ve tüccar arasındaki bu ilişki eskiden olmayan yeni bir ilişkidir. Bu ilişkinin görüldüğü çevrelerde değişme yavaş ve köylünün işçiye dönüştüğü yerlerdeki dinamizm burada görülmez (Kıray, 2006: 127-128).

Yıldırım’a (2015: 227-228) göre son zamanlarda Türkiye kırsalında görülen diğer bir farklılaşma da kırsal alanda başkalarının toprağında çalışan köylülerin sayısındaki hızlı artış ve yaygınlaşmadır. Pazara yönelik üretim yapan küçük ve orta ölçekli çiftçilerin ücretli işçilere duyduğu ihtiyaç büyük artış göstermektedir. Türkiye’nin özellikle batı ve kuzey bölgelerinde bulunan küçük ve orta düzeydeki meta üreticisi çiftçiler, son zamanlarda azalan gelirlerine ve ücretsiz hane emeğinde yaşadıkları ciddi kayıplara rağmen üretimi devam ettirme çabasındalardır. Özellikle 1990’larda geniş kitleler halinde Güneydoğu’dan gelmeye başlayan işçiler meta üretimine devam etme çabasında olan çiftçilere işgücü desteği sağlamaktadırlar. Bu durum 2000’li yıllardan

sonra daha da artış göstermiştir. Bir yandan tefeci, tüccar ve çok uluslu şirketlerin içinde bulunduğu piyasa baskısını yaşayan üreticiler aynı zamanda uğraştıkları meta üretimini sürdürmek için dışarıdan daha fazla ucuz işgücüne ihtiyaç duyan kesimler haline gelmişlerdir.

Toplumsal ilişkiler açısından bakıldığında günümüz köy toplumlarında yüz yüze ilişkiler hâlâ yoğundur. Bu ilişkiler çıkar temeline dayalı olmaktan çok samimi bir temele dayanır. Ve bu samimi ilişkilerin temelinde hukuki zorlamadan çok gelenek ve görenekler etkilidir. Köy toplumunu oluşturan nüfusa bakıldığında insanlar arasında ekonomik ve sosyal farklılıklar büyük oranda azalmıştır. Dolayısıyla köy toplumunu oluşturan bireyler arasında toplumsal sınıf ve tabakalaşma oranları da düşük seviyededir (Özensel, 2015: 48-49).

Bugün ülkemizde köylerle ilgili yürürlükte olan köy yarasası, 19 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 422 Sayılı Köy Yarasası'dır. Bu yasa ile köyler tüzel kişilik kazanmış oldular. Ayrıca bu yasa köylerin toplumsal yapılarına paralellik gösterir. Keleş ve Yavuz (1983: 100-101) bu durumu şu şekilde örneklendirir; kanunda var olan imece usulü çalışma, bir nevi sosyal yardımdır. Evi yıkılan bir fakirin evinin yapılmasında çalışanlar, kocası askerde olan bir kadının tarla işini görenler herhangi bir karşılık beklemezler. Gelenek hukukunda yaşayan imece bugün de birçok köylerimizde, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da, ekonomik ve sosyal alanlarda geçerlidir.

Günümüzde kentleşme hareketlerinin hızlanmasıyla, özellikle belediyeçilik anlayışında, yasal düzenlemelerin de sıklıkla değiştiği ve günün koşullarına uygun olarak düzenlenmeye çalışıldığı görülür. Türkiye'nin de geliştirmekte olan bir ülke olduğu düşünülünce, hızla artan kentleşme hareketleri, genel olarak birtakım kentsel soruları da beraberinde getirmektedir. Sorunların çözümü için, yerel yönetimler alanında da birtakım yasal düzenlemelere gidilmektedir. Bu kapsamda, 12.11.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6360 Sayılı "On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" bu düzenlemelerden biri oldu (Adıgüzel, 2012: 153-154).

Bu yasa kapsamında köyler, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren sahip oldukları tüzel kişiliklerini kaybederek, bağlı oldukları ilçe belediyesinin birer mahallesine dönüştüler. Yasanın uygulamaya konulmasından önce ülkemizde 34.337 köy

bulunurken, uygulamaya konulması ile var olan köy sayısı 18.217'ye düşmüş olup, 16.120 köy mahalleye dönüştü. Bu mahallelere yapılan hizmet sunumlarının bir kısmı bağlı oldukları ilçe belediyesince yürütülürken, bir kısmının da büyükşehir belediyesi tarafından yürütüleceği belirtilmiştir (Göküş ve Alptürker, 2016: 68). Köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılmasına gerekçe olarak, hizmetlerde etkinlik ve verimliliğin sağlanması, imar planlarında bütünlüğün sağlanması, kaynak kullanımında olabilecek israfi önlemek gibi gerekçeler öne sürülmüştür (Zengin, 2014: 96).

Ayyıldız vd. (2016: 283) göre, duruma hizmet sunumu açısından bakıldığında ilgili yasanın kırsal bölgelere birtakım avantajlarının olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin içme suyu, itfaiye hizmetleri, kanalizasyon, çöplerin toplanması, zabıta hizmetleri gibi hizmet sunumlarının düzenli ve tam olarak belediye tarafından sunulması halinde insanlar memnuniyet hissedeceklerdir. Fakat birtakım önemli dezavantajların altını da çizmek gerekir. Örneğin illerin büyük çoğunluğu dağınık yerleşim biçimine sahiplerdir. Bu durum da belediyelerce sunulacak olan hizmetlerin, dağınık alanlara ulaşması noktasında birtakım sıkıntılar yaratacaktır. Ayrıca belediyelerin kamu hizmetlerini götüreceği alanlar genişledikçe, hizmetlerin kalitesinde ve verimliliğinde düşüşler görülebilecektir. Üstelik mali açıdan pek de iyi durumda olmayan birçok ilçe belediyesinin köylere belediye hizmetlerini sunmaları endişe konusu yaratmaktadır. Dolayısıyla bu durum hizmet sunumu açısından ilçe merkezinde bulunan mahallelerde öncelikli olacak, uzak köyler ihmal edilecektir.

6360 Sayılı Yasa'da¹⁶ köylerin, mera, yaylak, kışlak gibi hazine arazilerinin mülkiyetinin bağlı olduğu ilin Büyükşehir Belediyesi'ne geçeceği, fakat kullanım hakkından köylülerin yararlanabileceği belirtilmektedir. Fakat büyükşehir belediyesi dilediği zaman bu hazine arazilerinin kullanım hakkını köylüden alıp, uygun gördüğü şekilde işletebilmekte veya dönüştürebilmektedir. Yani bu yasa maddesi ile köylünün kendilerine ait olan alanların ellerinden alınıp istenildiği şekilde kullanılabilmesi görülmektedir. Fakat bu durum köylülerin toplumsal yapılarında var olan sahiplenme ve kendilerinden farklı olanı benimseyememe duyguları ile çelişmektedir. Şengül'e (2017: 5) göre, meralar, ormanlar, dereler vb. doğa varlıklarının kullanım hakkının firmalara verilmesi (aynı şekilde büyükşehir belediyesinin el koyma durumu söz konusu olursa)

¹⁶6360 Sayılı Yasası'nın 16. Maddesi.

köylünün doğa ile dolaysız ve kullanım değeri üzerinde kurduğu ilişkiyi engelleyici, sınırlayıcı bir etki ortaya çıkarır. Bu da geçimi toprağa ve hayvancılığa bağlı olan köylüler için “sınır durumu” yani kısıtlanmış bir alan oluşturur.

Köy ve köylü kavramları iç içe geçmiş ve birbirlerinden ayrı düşünülemez. Köylerde var olan “sahiplenme” duygusu, yaşadıkları ortamda olaylarla ilişkisel olarak gelişen yerel bilgi ve değerlerle gelişir. Köylüler için doğa, yalnızca geçim biçiminin dayandığı bir araç değildir. İnsan dışındaki doğa varlıkları ve toprak, çok katmanlı ve bütünsel toplumsal yaşamın kurucu unsurlarındandır. Doğal varlıklar, yapılar (dereler, çayırklar, dağlar, göller, ormanlar vb.) ve olaylar (kuraklık, fırtına, sel vb.) kolektif belleğin, dilin ve söylemin parçası olurlar. Köyde sahiplenme duygusu esas olarak müşterekler üzerinden gelişse de özel mülkiyet sınırlarını aşan bir şekilde, köyün içinde bulunduğu doğal mekânı ve onu saran uzun bir tarihe yayılmış toplumsal ilişkileri bütünsel olarak içerir (Şengül, 2017: 5). Göküş ve Alptürk’e (2016: 73) göre, köy yönetimleri bir şekilde üzerine düşen görevleri, toplumsal yapıları içerisinde ve kendi imkânları çerçevesinde yerine getirirken, mahalleye dönüştürülmesi ile bu hizmetler belediyelerin sorumluluğuna verildi. Bu da aslında hizmetlerin halka en yakın kuruluş tarafından sunulması ilkesine aykırı düşmektedir.

Bugünün dünyasına bakıldığında, gelişmiş batılı ülkelerde köylülük büyük ölçüde yok oldu veya çözüldü denilebilir. Sanayi Devrimi sonrasında batılı ülkeler için bu süreç hızlı bir şekilde ilerledi. Günümüzde gelişmekte olan ülkeler için de bu sürecin işlediğini söylemek mümkün. Ülkemizde köy ve kent dengesi hâlâ değişmeye devam etmektedir. Kırsal nüfus azalırken kentlerin nüfusu artmakta ve bir yandan da köylülerin bir kısmı kırsal tutunabilmenin yollarını arayıp, küçük meta üreticisi köylüler olarak yaşamlarını idame ettirmektedirler. 1950’lerden itibaren köylerde başlayan çözüme, günümüzde de kaçınılmaz şekilde değişime ve dönüşüme devam etmektedir.

4. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ YERLEŞKESİ'NİN FIRINCI KÖYÜ'NÜN TOPLUMSAL YAPISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Çalışmanın bu bölümünde, tarihsel süreç içerisinde Fırıncı Köyü'nün yaşamış olduğu toplumsal yapı değişikliği irdelenmeye çalışılmıştır. Köy toplumsal yapısında meydana gelen değişimde özellikle İnönü Üniversitesi'nin, köyün toprakları üzerinde kurulmasının etkileri göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Bu kapsamda Fırıncı Köyü'nde yapılan saha araştırması sonucu elde edilen bulgular bu başlık altında ortaya konmaya çalışılmıştır.

4.1. Saha Araştırmasının Uygulaması Hakkında

Toplumsal yapılar sürekli olarak değişim gösteren dinamik bir yapıya sahiplerdir. Köy toplumsal yapıları da aynı şekilde, zaman içerisinde değişim ve dönüşüme uğrarken, çevresinde bulunan toplumsal kurumlardan etkilenmektedirler.

Bu tez çalışmasının araştırma konusuna yönelik literatür taramasında, köy, köylülük ve kırsal toplumsal yapının genel itibari ile kapitalizmin köylere girişi ve yaşanan süreç itibariyle yansımalarını anlatan monografik çalışmalar etrafında şekillendiği görülmektedir¹⁷. Köylerle alakalı bu çalışmalar özellikle 1960'lardan sonra günümüze kadar zaman zaman yoğunluk kazanarak devam etmiştir.

Türkiye köylerinde 1950'li yıllar ve sonrasında makineleşme ile başlayan kırsal dönüşüm, köylerdeki toplumsal yapıyı ve üretim ilişkilerini de dönüştürmüş ve değiştirmiştir. Kimi bölgeler bu süreci kendisine ait toplumsal yapısıyla diğer bölgelere göre daha özgül koşullarda deneyimlemektedir. Köylere yakın mesafede bulunan kimi tarım dışı kurumlar da oradaki toplumsal yapıyı etkileyen kendine has sonuçlar doğuran etkilere sahip olabilmektedir. Kalaycıoğlu'nun (2006: 7) da belirttiği gibi, toplumsal yapılar sürekli olarak değişim gösteren yapılardır. Bu değişimin kaynağındaki unsurlar içinde buldukları bölgelere ve etkileşimde buldukları unsurlara göre farklılık göstermektedirler. Ercan'a (2018: 165) göre ise toplumsal değişim ve dönüşüm, en genel anlamıyla toplumsal yapıyı oluşturan ilişki ve kurumların bir dönemden diğerine

¹⁷Köy, köylülük ve kırsal toplumsal yapı kavramlarının yaşadığı dönüşümü çeşitli yönleri ile ele alan bu çalışmalar için bkz. (Akşit, 1967; Akşit, 1999; Boran, 1992; Boran 1999; Boratav, 2004; Kazgan, 1999; Keyder, 2016; Keyder ve Yenal, 2015; Kıray, 1982; Kıray 1999; Köymen, 1999; Tütengil, 1977).

değişimidir. Diğer bir açıdan bu değişme maddi yaşam ve bu yaşamla örtüşen anlamlandırma sistemlerinin değişimidir de denilebilir. Toplumsal yapılarıdaki değişim, toplumun içinde bulunduğu doğal ve sosyal çevredeki değişimlerden etkilenmektedirler. Toplumsal yapıları etkisi olan faktörlerden biri de üniversitelerdir.

Üniversiteler bir ülkenin bilimsel, kültürel, sosyal ve ekonomik yönden gelişimine etki eden önemli bir faktördür. Toplumsal değişim ve kalkınma alanında nicel ve nitel bakımdan katkı sağlayan eğitim kurumları arasında en önemlisini üniversiteler oluşturmaktadır (Akengin ve Kaygı, 2013: 503). Üniversite yerleşkelerinin buldukları bölgeye ve çevreye katkıları yadsınamayacak bir gerçektir. Günümüzde üniversitelerden eğitim öğretim hizmetinin yanı sıra bulunduğu çevre ile etkileşim içinde olmaları, buldukları alan ve bölgeye toplumsal yönden katkı sağlamaları beklenir. Farkında olarak veya olmayarak, içinde bulunduğu bölgeye etkileri olumlu ve kimi durumlarda olumsuz şekilde olabilmektedir (Taşçı vd. 2011: 131-132).

Üniversitelerin, çevresi ile olan ilişkisini inceleyen çalışmalarda genel olarak yapılan temel vurgu, bölgesel kalkınma politikalarına ve sürdürülebilir insani gelişmeye yönelik etkileri olmuştur¹⁸. Üzerinde durulan sürdürülebilir insani gelişme kavramı, ekonomik açıdan iyileşmenin dışında sosyal, siyasal, kültürel ve eğitim açısından iyi düzeye gelebilmeyi amaçlar. Dinamik bir yapıya sahip olan köy toplumsal yapılarının da etkileşim halinde bulunduğu bu üniversite yerleşkelerinden sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan etkilenmeleri kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu çalışmada da üniversite yerleşkesinin kendisine yakın mesafede bulunan köye ve köyün toplumsal yapısına etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmanın saha çalışmasını, Malatya İli'nin Battalgazi ilçesine bağlı bulunan Fırıncı Mahallesi (Köyü) oluşturmaktadır. Köyün "mahalle" olarak adlandırılması *6360 Sayılı Yasa* ile gerçekleşmiştir. Ülkemizde, 2012 yılının Aralık ayında çıkarılan *6360 Sayılı Yasa* ile toplamda 29 il büyükşehir kapsamına alınmıştır¹⁹. Bu yasa ile

¹⁸ İlgili metin için bkz. (Taşçı vd, 2011).

¹⁹ *6360 Sayılı On Dört İilde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ismi ile çıkarılan yasanın 1. maddesi, 2012 yılında büyükşehir niteliği kazanan 14 ili (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van) sıralamaktadır. Bu illerde, il mülki sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş, bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. Mevcut büyükşehir sayısı 29'a yükselmiştir. İlgili metin için bkz. (*6360 Sayılı Yasa*).

büyükşehir statüsü kazanan 29 ilde il özel idareleri kaldırılmış olup, belde belediyeleri ve köyler tüzel kişiliklerini kaybederek bağlı buldukları ilçe belediyelerinin birer mahallesine dönüşmüşlerdir (6360 Sayılı Yasa). Bu yasadan önce ülkemizde 34.337 köy bulunurken, bu yasa sonrasında mevcut köy sayısı 18.217'ye düşmüş, 16.120 köy bağlı buldukları ilçelerin birer mahallesine dönüşmüşlerdir (Göküş ve Alptürker, 2016: 68).

Bu yasa kapsamında *büyükşehir* statüsü kazanan illerden biri de Malatya'dır. Mevcut yasa sonrası Malatya'da bulunan bütün köyler tüzel kişiliğini kaybedip, *mahalle* olarak isimlendirilmişlerdir. Fırıncı Köyü de bu köylerden biridir. Fakat günümüzde "Fırıncı Mahallesi" olarak isimlendirilen bu yerde, insanlar kendilerini hala "köylü" ve yaşadıkları yeri de "köy" olarak nitelendirmekte, bu şekilde isimlendirmektedirler. Yapılan görüşmelerden de örnek verilecek olursa, bu konu ile alakalı olarak aktarılanlar şu şekildedir:

Köyümüzün mahalle olması bizim açımızdan herhangi bir şey değiştirmedir. Kendimizi hiç çarşıdaki bir mahalle olarak düşünmedik. Olamaz da zaten. Ben hala birine yaşadığım yeri söylerken Fırıncı Köyü diyorum. Köydeki herkes de öyle söyler (F₁₈).

Yaşadığım yeri herhangi birine tanıtırken Fırıncı Köyü diyorum. Burası pek mahalle gibi değil. Burada yaşayan herkes de köylüdür benim gözümde. Yaşadığımız yer değişmedi, sadece adı değişti (F₁₄).

Bu çalışmada da, araştırma nesnesi olan söz konusu yer isimlendirilirken, burada yaşayan insanların da söylemiyle "Fırıncı Köyü" ismi kullanılmaktadır. Resmiyette Fırıncı Mahallesi olan bu yerde yaşayan insanlara göre kendileri köylü, yaşadıkları yer de köydür.

Saha çalışmasının yapıldığı alan olan Fırıncı Köyü, İnönü Üniversitesi'nin, köyün 5 bin dönümlük toprağının üzerine kurulmuş olması sebebiyle civar köylerden farklıdır. Bu durum Ercan'ın (2008) da belirttiği gibi, kaçınılmaz olan köy toplumsal yapısındaki değişimin sürecine ve bu değişimde özellikle geleneksel kırsal üretim faaliyetlerinde meydana gelen farklılaşmaya etkileri söz konusudur. Civar köylerden farklı olarak Fırıncı Köyü'nün, İnönü Üniversitesine mesafe olarak yakın olması burasının çalışma

sahası olarak seçilmesine sebebiyet vermiştir. Diğer bir sebep de İnönü Üniversitesi'nin, Fırıncı Köyü'nün toprakları üzerinde kurulmuş olmasıdır.

1.3.numaralı başlıkta da vurgulandığı gibi bu tezin saha araştırmasında, Fırıncı Köyü'nde ikamet eden ve köyle bir şekilde bağı bulunan 37 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan bu görüşmelerde nitel araştırma yaklaşımına dayanarak ağırlıklı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bunun yanında yapılan görüşmelerin gidişatına göre derinlemesine ve odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniklerinde kullanılan bu çeşitlilik, kimi görüşmelerin saatlerce uzamasına ve köyde, geçmişte yaşanan kimi enteresan olayların *“böyle bir köydür bizim köyümüz”* söylemiyle anlatılan hikâyeleri dinlemeye kadar sürmüştür. Yapılan görüşmelerde, rastgele seçilen kişiler ile görüşülmesinin yanında, bundan yaklaşık 50-60 yıl önce köydeki yaşama ve o dönemdeki bilgilere hâkim olan 50 yaş üstü kişilerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin isteğine ve iznine başvurularak bazı görüşmelerde ses kayıtları alınmıştır.

Köyde yapılan ilk görüşmeler, ilk etapta yaşça büyük olan kişilerle yapılmaya yönelik olmuştur. Burada, geçmişten gelen bilgi birikiminden faydalanma, köyle alakalı doğru bilgilere en yakın sonuçları elde etmek hedeflenmiştir. Görüşme yapılan ilk kişiler bir sonraki kaynak kişilere aracılık etmiştir. Kırsal dönüşüm ve değişim sürecinde, gerek köyün kent merkezi ile arasındaki mesafenin azlığı, gerek geleneksel kırsal üretimden elde edilen üretimin yeterliliği²⁰ (kimi köylere oranla) köyde eskiden beri yaşayan köylülerin genel olarak dışarıya göç vermemesine sebep olmuştur. Bu durum da çalışmanın konusu kapsamında sağlıklı bilgilere ilk ağızdan ulaşmamızı sağlamıştır.

Yapılan görüşmelerin bazılarında (genel itibariyle 65 yaş üstü katılımcılarda), çalışmanın konusu itibariyle sorulan sorulara cevap vermek istemeyenler, özellikle İnönü Üniversitesi isminin geçtiği sorulara cevap vermekten kaçınanlar da olmuştur. Bunun sebebini sorduğumda aldığım cevapların neticesinde çıkarılan yargı şöyledir; köyde yaşayan insanlar, topraklarının üzerine kurulan üniversitenden ve bu konuda yapılacak olumsuz eleştirilerden çekinmektedirler. Yakınları İnönü Üniversitesinde

²⁰ Yapılan kimi odak grup ve birebir görüşmelerde kaynak kişilerin, görüşmenin gidişatına göre, 1950'ler de ve sonrasında köyde tarımsal üretimin bol olduğu ve elde edilen gelirin, köylülerin tüketim ihtiyaçlarını karşıladığına ilişkin söylemleri olmuştur (F5, F9, F16, F17).

çalıştığı ya da okuduğu için, kendilerine sorulan soruları cevaplamaya çekinenler, özellikle olumsuz cevaplardan kaçınmaya özen gösterenler de olmuştur. Fakat genel itibariyle sorulan bütün sorulara cevaplar verilmiştir. Bunun yanında kimi görüşmelerde, soruları cevaplamayı kabul edip, isimlerini vermek istemeyen katılımcılar da olmuştur. Bu kişilerin isimleri gizli kalıp, verdikleri cevaplar çalışma kapsamında kullanılmıştır.

Bu çalışmada ayrıca, nicel araştırma tekniğine dayandırılarak hazırlanmış olan köy hane anketi uygulaması yapılmıştır. Anketlerin tamamı uygulanmadan önce 15 haneyi kapsayan pilot uygulama yapılmıştır. Yapılan pilot uygulama sonrasında ankette bulunması gereken kimi sorular eklenmiş, katılımcıların net cevaplar veremediği (kimilerinin de ne sorulduğunu anlayamadığı) sorular çıkartılıp gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra uygulanmıştır. Anketler, her haneden bir kişi olmak üzere köyde bulunan 145 hanenin 140'ında uygulanmıştır. Uygulamanın dışında kalan 5 hane ise, çalışmanın yapıldığı dönemde farklı şehirlerde (1 hane yurt dışında) ikamet ettikleri ve sadece yılın belli dönemlerinde (bazıları birkaç yıl arayla) köye geldikleri için kendilerine anket uygulaması yapılamamıştır. Çalışmanın kapsamında ihtiyaç duyulan net sayısal verileri elde etmek için uygulanan hane anketinde cinsiyet ve yaş (18 yaş üstü olması koşuluyla) niteliği aranmamıştır. Elde edilen bulgular sonuçlandırılarak, çalışma için gereken sonuçlar ortaya konmuştur.

Yaşanılan yer itibariyle yaklaşık olarak 15 bin dönümlük bir alanı kaplayan Fırıncı Köyü'nde, hanelerin birbirlerine yakın mesafede bulunmaları çalışmanın zorluğunu azaltmıştır. Köyün dağınık yerleşme tipine sahip olmaması hane anketi uygulamasında ve görüşmelerde kolaylık sağlamıştır.

4.2. Fırıncı Köyü'nün Toplumsal Yapısı ve Tarihsel Dönüşümü

Asıl adıyla anılan, on kişiyi geçmez köyde. Daha çok takma adlarıyla anılır insanlar. Böyle anıla anıla da adı unutulur. Sorulduğu zaman asıl adını bilmeyenler var. Hele yeni yetişenler, köyün yaşlılarını yalnız takma adlarıyla tanımıştır, ne bilsin adını. Zaten dedelerinin takması torunlarına ad oluyor. Takmalardan birkaçını sayayım: Kumbulu, Alanın oğlu, İdalı, Horsun, Holü, Dinkırı, Karaca... (Makal, 2012: 72).

Wolf (2000: 12-17) köylülerin “dünyasını” ifade ederken şekilsiz ve düzensiz olarak değil, kendilerine has teşkilat biçimlerine sahip, düzenli bir dünya olarak nitelendirir. Bu teşkilat biçimleri de bir köylülükten diğerine değişiklik göstermektedir. Genel anlamda köylülerden bahsedilirken, kendilerinden “kırsal rençperler” olarak söz etmek doğru olmaz. Çünkü onlar sadece çiftçi veya zirai girişimciler değildir. Kısacası onlar ekonomik anlamda bir teşebbüs işletmemektedirler. Yaptıkları üretim sadece kazanç sağlamak amacıyla değil, kendi yaşamlarının birer parçasını oluşturmaktadır.

Köylerde yaşayan insanların bir tek toplumsal katmandan oluşmadığına, başta toprak olmak üzere üretim araçlarını elinde bulundurma ya da kullanma biçimine bağlı olarak, üretim sürecinde değişik işlevlere sahip çeşitli toplumsal katmanlara sahip olduğuna daha önce değinmiştik. Bunun temel nesnelere birini oluşturan tarımsal işletmeler, toprağın kullanma biçimi, ücretli işçi kullanıp kullanmama, pazar ekonomisi için üretim yapıp yapmama açısından çeşitlenebilmektedir. Kırsaldaki toplumsal yapı ele alırken bunları göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Türkiye’deki mevcut kırsal yapının, genel olarak kendi kendine yeten, sınırlı düzeyde bir üretim fazlası yaratan, farklılaşmanın çok az da olsa görüldüğü ve örgütlenmiş izole bir halden, bugün üretim fazlasını pazar ekonomisi düzeyine çıkarmış; ilişkiler açısından ve örgütsel olarak farklılaşmış, kentlerle yoğun bir şekilde bütünleşmiş bir kırsal yapıya geçmiş olduğunu söylenebiliriz (Kıray, 1982: 229). Bu durum Fırıncı Köyü için de geçerlidir. Kendi kendine yeten üretimden pazar ekonomisi düzeyinde üretime geçiş 1950’li yıllardan sonra görülmeye başlanmıştır. 1970’li yıllara gelindiğinde makineleşmenin de köye girişiyle devam eden kırsal üretimdeki dönüşüm, pazar ekonomisi için üretime geçişte önemli etkenlerden biri olmuştur. Köyde ilk etapta, büyük çoğunluğu üç ailenin elinde bulunan topraklar, zamanla parçalanmıştır. Bugün büyük çoğunluğunu küçük toprak sahipliğinin oluşturduğu bir köye dönüşmüştür. 1970’li yıllara kadar büyük çoğunluğu *köy ağasının* elinde bulunan topraklar, bu tarihten sonra çocukları arasında (ilerleyen zamanlarda onların da çocukları arasında) paylaştırılarak parçalanmıştır. Köyde toprağı bulunmayan köylüler de mevcuttur. Bu köylüler hane tüketimini karşılamak amacıyla başkasının toprağında çalışan ortakçı köylülerdir. Genellikle üzerinde üretim yaptıkları topraklar köy ağasının elinde bulunan topraklardır. Ağanın toprağında ortakçı olarak çalışan köylüler de zaman içinde birikim

yaparak toprak satın almış ve bugün küçük meta üreticilerine dönüşmüşlerdir. Bu da Fırıncı Köyü'nün günümüzde küçük toprak mülkiyetinin hâkim olduğu bir köye dönüşmesine sebep olan etkenlerden birini oluşturmaktadır. Bu durum da küçük meta üretiminin yaygınlaşmasına sebebiyet vermiştir. Kıray'ın (1982: 123) da belirttiği gibi, çok küçük bir artık ürün ile çağdaşlaşma yolunda giden küçük toprak sahibi köylünün bütün toplumsal ilişkileri ve buna bağlı olarak toplumsal yapısı da değişmektedir.

Fırıncı Köyü'nde ağalık sistemi babadan oğula geçmekteydi. 1954 yılına kadar köyde ağalık yapan isim Hüseyin Fırıncı'dır. Köy topraklarının büyük çoğunluğu Hüseyin Ağa'nın elinde bulunmaktaydı. Köyde toprağı bulunamayan köylüler, hane tüketimini karşılamak amacıyla ağanın toprağında çalışmaktaydılar. Toprağı olmayan köylüler bu topraklarda ürün üreterek elde ettikleri hasılatın küçük bir kısmını alabilmekteydiler. Bu da sadece hane tüketimlerini karşılamaya yetmekteydi. Hüseyin Ağa'nın vefatından sonra toprakları ve ağalık sıfatı o dönemde yaşayan ve tek oğlu olan Kadir Fırıncı'ya geçmiştir. Kadir Ağa babasından devraldığı düzeni devam ettirmiştir. Fakat bir süre sonra köylülerin geçim kaynaklarında meydana gelen değişimin de etkisiyle o dönemde mevcut olan ağalık düzeninde ve ağa sözünün köylüler üzerindeki geçerliliğinde kırılmalar başlamıştır. Kadir Ağa'nın elinde bulunan topraklar vefatından önce çocukları arasında paylaştırılarak parçalanmıştır. 1933 yılında Kadir Ağa'nın da vefatı sonrasında Fırıncı Köyü'nde, köylüler üzerinde "sözü geçen" birileri daha olmamıştır.

Özüğurlu (2013: 94-99) köylülüğün yaşadığı dönüşümü anlayabilmek için köylü hanesinin en uygun analiz birimi olacağını belirtir. Ona göre hane temelli tipolojilerle köylülüğün farklılaşması irdelenebilir. Bugün, Fırıncı Köyü'ndeki genel hane tipini, Özüğurlu'nun sınıflandırmasındaki²¹ "*küçük meta üretimine dayalı hane tipi (geleneksel küçük köylülük)*" kapsamında değerlendirmek mümkündür. Geleneksel küçük köylü haneler, girdilerini pazardan temin ederken, pazar için üretim yapan ve üretimin ihtiyaç duyulan aşamalarında ücretli emekçi istihdamına başvuran küçük meta üreticileridir. Burada ellerindeki sınırlı büyüklükteki toprak ile tarımsal faaliyetlerini sürdüren geleneksel küçük köylü üretimi mevcuttur. Hanede yapılan tarımsal üretimde, ihtiyaç

²¹ Özüğurlu, farklılaşan köylü hane tiplerini bazı kategorilere ayırır. Bunlar; (1) Fazlalık nüfustan teşkil eden hane tipi, (2) Köy ayaklı proleter hane tipi, (3) Küçük meta üretimi (geleneksel küçük köylülük), (4) Küçük meta üretimi (geleneksel küçük meta üreticisi), (5) Küçük meta üretimi (yeni küçük meta üreticisi), (6) Geleneksel ve yeni kapitalist çiftçidir. İlgili metin için bkz. (Özüğurlu, 2013).

duyulan emek miktarı ile ücretli işçi istihdamı arasında doğru ilişki vardır. Bunun yanında, köylü özellikleri ile temel bağlarını koparmış olan, köylülükle, köyde ikamet ediyor olmak dışında bir bağı olmayanların yer aldığı “fazlalık nüfustan teşkil eden hane tipi”nin de sayısı az olmasına rağmen, mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Bu hanelerin ayırt edici özellikleri arasında, hanenin mülk toprağının bulunmaması, işgücü rezervini taşıyor olması ve buna bağlı olarak kiracılık ve yarıcılık gibi işletme biçimlerine de yönelememeleri yer alır. Hane yaşamlarını köy dışı gelirlerle sürdürmek zorundalardır.

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi, “köyde kırsal üretimle uğraşılıyorsa, elde edilen kazanç hanenin temel ihtiyacından fazlasını kazandırıyor mu?” sorusu neticesinde çıkan sonuçlara göre, köyde üretim yapanların %53,8’i küçük meta üreticisi köylüden oluşmaktadır. Pazar için üretim yapanların %30,7’si yaptıkları üretimden beklenen kazancı sağlayan köylülerden oluşmaktadır. Ayrıca, köyde çalışmanın yapıldığı 140 haneden 10’unun köyde herhangi bir üretimle uğraşmadığı, bu 10 haneden 7’sinin köyde toprağının da olmadığı, dolayısıyla bunların *fazlalık nüfustan teşkil eden hane tipini* oluşturdukları söylenebilir.

Tablo 4.1. Tarım ve Hayvancılıkla Uğraşanların Elde Ettikleri Gelirin Fazlalığı

	S	%
Kazandırmıyor	53	40,8
Kazandırıyor	40	30,7
Sadece geçimi sağlıyor	30	23,1
Sadece hane tüketimini sağlıyor	7	5,4
Toplam	130	100,0

Köyde bugün, kırsal üretimden sağlanan ekonomik kazancın dışında, farklı istihdam alanlarında çalışan bireylerin sayısı da oldukça fazladır. Toprağı olmadığı halde köyde ikamet eden ve kırsal üretim yapmayan, *fazlalık nüfustan teşkil eden hane tipi* kapsamındaki bireyler dışında farklı istihdam alanlarında çalışan birey sayısı da azımsanmayacak derecededir. Bu durum, geleneksel kırsal üretimin köyde yaşayan köylüler açısından temel geçim kaynağı olmaktan çıktığının da nispeten bir göstergesidir.

Tablo 4.2. Tarım ve Hayvancılık Dışında Gelir Getirici Farklı Bir İşte Çalışanların Bulunduğu Hane Sayısı

	S	%
Var	98	70,0
Yok	42	30,0
Toplam	140	100,0

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere Fırıncı Köyü’nde bulunan 140 hanenin 98’inde (bu 98 hanenin 29’unda birden fazla kişi olmak üzere), geleneksel kırsal üretim dışında farklı alanlarda çalışan bireylerin olduğunu göstermektedir. Bu bireylerin çoğunluğunu, “işçi” statüsünde çalışanlar oluşturmaktadır. Buradaki işçi, Boratav’ın (2004: 90) tanımını yaptığı, “kırsal alanda tamamen veya büyük ölçüde işgüçlerini satarak yaşayan, dolayısıyla kapitalist ilişkileri temsil eden” kişiler değil, tarım dışı alanlarda ve kurumlarda işgüçlerini satarak kazanç sağlayan kişilerdir. Bu durum da kırsal alanda temel geçim kaynaklarının, geleneksel kırsal üretimin dışına çıkmakta olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana, kırsal kesimde yaşayan ve toprağı olmayan köylü, toprak ağalarının veya diğer toprak sahiplerinin topraklarında kiracı veya ortakçı olarak çalışıp geçimlerini sağlamaktadırlar. Ortakçı köylüler, toprak sahibine hem ürününden pay vererek hem de ücretsiz olarak onun bazı işlerinde çalışarak borcunu ödemektedir. Kiracı köylüler ise ürününü paylaşmak yerine götürü bir kira ödeyerek bunu karşılamaktadır. Kiracılık ve ortakçılık ilişkisi günümüzde küçük bir yere sahip olmasına karşın varlığını hala sürdürmektedir (Oral vd, 2015: 87). Fırıncı Köyü’nde de benzer şekilde toprak ağalarının veya toprak zenginlerinin olduğu dönemde görülen, ağa toprağını işleyen kiracı ve ortakçılar varlığını uzun süre devam ettirmiştir. Zaman içerisinde toprakların da parçalanması ile bu oranda azalma meydana gelmiştir. Günümüzde kiracılık ve ortakçılık ilişkisi yok denecek kadar azalmıştır. Köyde yapılan ortakçılık, mevsimlik dönemde genellikle sebze üretimi için uygulanmaktadır. Bu da iki veya üç hane ile sınırlıdır. Pazar için ürettiği ürünü başkasının toprağında işleyen köylü, hasat sonrası elde ettiği gelirin yarısını toprak sahibine vermektedir. Bunlar da toprağı olmayan köylüler değil, toprağı olduğu halde pazar için üretmek istediği ürünün

yetişmesine elverişli toprağı olmayan kesimden oluşmaktadır. Bunun da yukarıda tanımı yapılan ortakçı kavramına ne derece uyduğu tartışılır.

Köydeki genel çalışma durumundan sonra eğitim durumuna baktığımızda, günümüzde köydeki her çocuk zorunlu okul eğitimini²² birkaç istisna dışında kesin olarak almaktadır. Zorunlu eğitim dolayısıyla ulaşım alanında sağlanan kolaylıklar sebebiyle, köyde genel görüş çocuklarının eğitim almaları yönündedir. Bu durum köyde okullaşma oranının yüksek olduğunun göstergesidir. Köyde bulunan öğrencilerin bir kısmı, köydeki mevcut ilkokulda 4 yıllık eğitimlerini tamamlarken, bir kısmı da ulaşım imkânlarının sunduğu avantajlar dolayısıyla köydeki ilkokul dışında farklı bir okulda eğitimlerini alabilmektedirler. Bu durum da aslında köydeki bireylerin çocuklarının eğitiminde niteliğin ve sunulan eğitimin kalitesinin de önemsendiğinin açık göstergesidir. Toplamda 12 yıllık zorunlu eğitimini tamamlayan bireyler, kendi isteklerine (kısmen de aile kararına) bağlı olarak yükseköğretim eğitimini de almaktadırlar. Yükseköğretim eğitimi alan bireylerin sayısı zamanın koşullarına bağlı olarak her geçen yıl artış göstermektedir. Eğitimin, kırsaldaki toplumsal yapıya etkileri yaşanan değişim açısından hiç kuşkusuz önemli bir faktördür.

Kırsal toplumsal yapı bağlamında toplumsal yapının en küçük yapı birimi olan aile kavramını da ele almak gerekmektedir. Wolf (2000: 103-104) köylü ailesini veya ailelerini anlamaya çalışırken çeşitli türde aile yapısının olduğunu belirtir. Bu aile yapılarını genel olarak çekirdek aile ve geniş aile olarak ikiye ayırır. Çekirdek ailenin, anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluştuğunu, geniş ailenin ise birden fazla çekirdek ailenin bir araya gelerek oluşturduğu yapılar olarak ele alır. Buradaki geniş aile yapısını da çeşitlendirmektedir.

Fırıncı Köyü'nün genel aile yapısına baktığımızda, büyük ve kalabalık olan genellikle evlendirdikleri erkek çocuklarını da yaşadıkları hanede barındıran geniş aile yapısından, daha küçük olan çekirdek aile yapısına doğru eğilim göstermekte olduğunu

²² Zorunlu eğitim, ülkemizde yaşayan bütün vatandaşların hukuki düzenlemelere dayanarak belirlenen süreye uygun şekilde ortak bir programa dayanarak "okullu olma" durumudur. Ülkede yaşayan, belli bir yaş aralığında olan her çocuğun istenilen eğitim hedefine katılmalarını öngören zorunlu eğitim, belirlenen yaş grubundaki bireyleri asgari ortak bileşenler çevresinde bir arada tutarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Birçok Avrupa ülkesinde çok önceleri başlayan ilköğretimde zorunlu eğitim uygulaması bizim ülkemizde 1970'li yıllardan itibaren gündeme gelmiştir. Bu kapsamda, ilkokulda zorunlu eğitim sistemi 1997 yılında ve toplamda "8 yıl" olarak gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında gerçekleşen 18. Milli Eğitim Şûrası'nda ise ülkemizde uygulanmakta olan 8 yıllık zorunlu eğitim uygulamasının 1+4+4+4 sistemi ile toplamda 13 yıla çıkarılması kararı alınmıştır (Gedikoğlu, 2005; Turan, 2016).

söylenbiliriz. Daha önceleri var olan geniş ataerkil aile yapısı; anne, baba, evli erkek çocukları ile onların eşleri ve çocuklarının yanı sıra bekâr kız ve erkek çocuklarının beraber yaşadıkları ailelerden oluşmaktaydı. Tek bir hane içerisinde çok sayıda bireyin yaşadığı bu aile yapısı oldukça yaygındı. Bu ailelerde geleneksel otorite ve kontrol gücü baba veya büyük erkek çocuğuna aitti. Zaman içerisinde geniş ataerkil aile yapısı azalmakla birlikte, aynı örüntü üzerinde çeşitlenmeler göstermiş ve bugün tamamen ortadan kalkmamakla birlikte azalma göstermiştir. Bu çeşitlenmeye örnek vermek gerekirse, anne, baba, evli bir erkek çocukları ile eşi ve onların çocuklarının oluşturduğu geniş aile yapısı hâlâ görülmektedir. Bunu yanında eskilerin geniş ataerkil aile yapısı genel olarak yerini anne, baba ve bekâr çocuklarından oluşan çekirdek aile yapısına bırakmıştır. Fakat otoritenin babada olduğu ataerkil aile yapısı varlığını hala büyük oranda devam ettirmektedir.

Haneler arası yardımlaşma ve dayanışmayı da içine alan, Wolf'un (2000) söylemiyle *köylü koalisyonları*, eskiye oranla azalmış olsa da köyde hala varlık göstermektedir. Burada herhangi bir durum karşısında köylülerin aralarında oluşturdukları ittifaklar kast edilmektedir. Karşılaştıkları çetin zorluklar karşısında veya ihtiyaç duyulması halinde birlik olmayı amaçlar. Bu konu ile ilgili olarak köylüler tarafından aktarılan bazı söylemler şu şekildedir:

Eskiden köyde yardımlaşma oranı çok yüksekti. Köyde bir hanenin emek gücüne dayanan bir yardıma ihtiyacı olduğunda bütün köylü elinden geldiği kadarıyla yardımcı olmaya çalışırdı. Örneğin eskiden köyde biri askere gittiği zaman onun köydeki işlerini köylü toplanarak yapardı. Askere giden kişi dönene kadar, erkek gücüne ihtiyaç duyulan yerlerde, bağda bahçede gereken yardım yapılırdı. Şimdilerde böyle bir şey kalmadı. Köyde herkes kendi başının çaresine bakıyor (F₂₁).

Bugün köyde maddi karşılık beklemeden başkasına yardım etme durumu eskiye göre çok azaldı. Eskiden köyden birinin evi yapılacak olsa bütün köylü yardım eder el birliğiyle yapardı. Özellikle fakir olanlar için böyleydi. Fakat şimdi böyle bir durum söz konusu değil. Herkes yevmiye karşılığı çalışıyor. Ufak tefek işlerde yardımlaşma hâlâ var tabi. Fakat eskiden olduğu gibi çok değil (F₃₇).

Köyde bugün köylere özgü imece usulü yardımlaşma yok denecek kadar azalmıştır. Bu oran eskiye göre çok sınırlı düzeydedir. Yapılan araştırma kapsamında elde edinilen bilgilere göre, köyde yaşayan insanlar imece usulü çalışmayı artık

uygulamamaktadırlar. Fakat akrabalar arası ve yakın çevrelerine karşı yardımlaşma ve iş görme durumu az da olsa görülmektedir.

4.2.1. Köyün Coğrafi Konumu ve Köyün Kısa Tarihi

Fırıncı Köyü, Malatya kent merkezinin güneydoğusunda bulunan ve Malatya-Elazığ karayolunun 14. km’de yer alan bir köydür. Köyün batısında İnönü Üniversitesi, güneyinde Beydağları, güneydoğusunda Mamurek Mahallesi (2012 yılından önce Mamurek Kasabası olarak bilinir)²³ doğusunda Yaygın Mahallesi (kasabası) ve kuzeyinde de Çiftlik, Keşan, Yeniköy mahalleleri (köyleri) bulunur.

Köy, etrafı dağlarla çevrili olan ve adeta “çukuru” andıran düz bir ovada yer alır. 1970’li yıllara kadar, Fırıncı Köyü’nün içinde bulunduğu bu alan “Fırıncı Çukuru” olarak da isimlendirilmekteydi. Malatya-Elazığ karayolunun 8. km’sinden başlayıp, 20. km’sine kadar devam eden ve Fırıncı Çukuru olarak bilinen bu alan İnönü Üniversitesi’nin bulunduğu alanı ve etrafındaki civar köyleri de kapsamaktaydı (Ünver, 2000: 21).

Fırıncı Köyü’nün kuruluş tarihi ile alakalı, yazılı kaynaklarda bulunan net bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte, yapılan görüşmelerden çıkarılan sonuçlara göre, köyde bugün yaşayan aileler, 1815-1825 yılları arasında bugünkü alana gelip yerleşmişlerdir. Köylülerin ilk yerleşim yeri, Fırıncı Köyü’nün güneyinde, köyden yaklaşık olarak 2 km. uzaklıkta bulunan ve bugün köylüler tarafından “Harabe” olarak adlandırılan bölgedir. Köylüler, Harabe’den ayrıлып yaşadıkları bu alana göç etme sebeplerini, büyüklerinden ve bugün hayatta olmayan kişilerden duydukları kadarıyla şu şekilde aktarmaktadırlar:

Dedelerimizden duyduğumuz kadarıyla, bugün burada yaşayan köylülerin ata ve dedeleri eskiden, Harabe dediğimiz yerde yaşarlarmış. O dönemin koşullarında orada bir bulaşıcı hastalık meydana gelmiş. Hastalıktan ölenlerin sayısı artınca, orada yaşayanlar şuan yaşadığımız bu yere gelmişler. Bildiğim kadarıyla ilk etapta gelen aile sayısı 3 veya 4. Zamanla tabi onları takip edip gelenlerin sayısı artmış ve bütün köylü buraya gelip yerleşmiş (F₁).

Eskiden dedelerimiz anlatırlardı. Bugün köyde yaşayan ailelerin ata dedeleri buraya sonradan gelmişler. Asıl yaşadıkları yer, köyümüzden yaklaşık 2 km. kadar uzakta bulunan Harabe imiş. Orada yaşayanlar “veba” denilen bir hastalığa yakalanınca ve insanlar ard arda hayatını

²³ 2012 yılında çıkarılan *6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Yasası* sonrası Malatya ili bu yasa kapsamında büyükşehir niteliği kazanmış ve burada bulunan bütün belde belediyeleri ve köyler bağlandıkları ilçe belediyelerinin birer mahallesine dönüşmüştür.

kaybedince çözüm olarak oradan ayrılmaya karar vermişler. Oradan ayrılıp buraya gelmişler (F₂₆).

Bana anlatılanlardan bildiğim kadarıyla, bundan yaklaşık 200 yıl önce, köylülerin eskiden yaşadığı Harabe denilen yerde bir hastalık türemiş. Orada yaşayanlar da kaçıp buraya gelmişler. Ama hepsi tek seferde gelmemiş. Peyderpey gelmişler. İlk gelen kabileler de Üstüner'ler, Ekin'ler, Aksoy'lar mış (kabile olarak nitelendirdiği kişilerin bugünkü soyadları)(F₅).

1815-1825 yılları arasında bu alana gelip yerleşen köylülerden önce de bu bölgenin, başkaları tarafından kullanılmış bir yaşam alanı olduğu bilinmektedir. Yapılan görüşmelerden (F₉, F₁₆, F₁₇, F₂₁) çıkarılan sonuçlara göre, köylüler bu alana göç ettiklerinde köyde hali hazırda 2 “ekmek fırının” bulunduğu (en yakını köy merkezinin doğu tarafında, 450 m. uzakta) da anlatılmaktadır. Zaman içerisinde bu fırınlar ortadan kalkmıştır. Bu da hiç kuşkusuz, bu günkü sakinlerinden önce, köyde başka bir yerleşik düzenin olduğunun göstergesidir. Bahsi geçen ekmeğin fırınlarının, köyün merkezinde bulunan “su çeşmesinden” uzak mesafede ve birbirlerinden uzakta bulunması da o zamanki yerleşmenin dağınık olduğunu göstermektedir.

Boran (1992: 31-33), yakın zamanlarda kurulmuş olan köyleri birtakım sınıflara ayırarak açıklamaktadır. Bunları; (1) yerli köyler, (2) aşiret köyleri ve (3) göçmen köyleri olarak ayırmaktadır. “Yerli köyleri”, asıl anlamında kullanılan, uzun süreden beri devam eden yaşam alanlarında bulunanlar olarak değerlendirmez. 3. bölümde bahsi geçen araştırmasında, ele aldığı sekiz köyden altısını yerli köy kategorisinde değerlendirir. Fakat bu köylerden bazılarının yerleşim zamanları çok yenidir. Sadece birkaç nesil geri gitmektedir. Bu köyleri, aşiret ve göçmen köylerinden farklı kılan, diğerlerinde olduğu gibi hepsi tek bir yerden kitle halinde gelip yerleşmemişlerdir. Farklı yerlerden, sızıntı halinden gelen nüfus, mevcut köy cemiyeti içerisinde erimiş, zamanla onun kalıbına girmiştir. Aşiret köylerini, o zamanda var olan idarenin isteği ile yaşadıkları alanlara yerleştirilen aşiretlerden oluşan köyler olarak açıklar. Göçmen köylerini de, oraya gelip yerleşen göçmen aile sayısının çok fazla olması ile açıklar.

Bu sınıflandırmayı göz önünde bulundurduğumuzda Fırıncı Köyü'nün, şuan var olan yerleşmesinin gerek çok eskilere dayanmayan (200-250 yıl) kuruluş zamanına sahip olması, gerekse zaman içerisinde farklı yerlerden gelen nüfusu içinde barındırması köyün “yerli köy” olarak değerlendirmesini gerektirir. Köye ilk yerleşen aileleri, bugün

köyde yaşayanların biliyor olması bunun bir göstergesidir. Köye ilk olarak gelip yerleşenler ve sonrasında kimlerin geldiği *soy isim* olarak köylülerin büyük çoğunluğu tarafından bilinmektedir. Zaman içerisinde de köye yerleşmek için gelenlerin sayısında çok fazla artış görülmemiştir. Son 20 yıl içerisinde ise hiç olmamıştır. Yerleşmek için gelen olmuşsa da bu durum kalıcı olmamış, köyden tekrar ayrılmışlardır.

Köye gelen ilk 3-4 hane, köyün merkezinde yer alan su çeşmesinin hemen etrafına yerleşmişlerdir. O dönemde söz konusu çeşmenin suyu oldukça bol miktarda akmakta ve insanların su ihtiyacını fazlasıyla karşılamaktaymış. Bu çeşme çok uzun yıllar boyunca köy dışındaki insanlar tarafından da gelip ziyaret edilen, buradan su taşınan bir çeşme olmuştur. Bu durumu değerlendirmek gerekirse, aslında insanlar belli bir alanı yerleşim bölgesi olarak tercih ederlerken birtakım faktörleri de göz önünde bulundurmışlardır. Seçilen yerin *asgari yaşanabilir* koşullara elverişli olması, bunun için de gereken koşulları yerine getirmeye elverişli olması gerekmektedir. Bu koşullardan biri de hiç şüphesiz, insanın temel ihtiyaç kaynaklarından biri olan “su kaynaklarına” ulaşımın mümkün olmasıdır. Bu da herhangi bir yerin yaşam alanı olarak tercih edilmesinde önemli bir çevresel koşuldur (Özcan, 2007: 295). Fırıncı Köyü’ne yerleşenler de ilk etapta su çeşmesinin yakın çevresine yerleşerek bu koşulu göz önünde bulundurmışlardır.



Fotoğraf 4.1. Fırıncı Köyü'nde Bulunan Su Çeşmesi

Köydeki ilk yerleşim, Fotoğraf 4.1'de de görülen su çeşmesinin hemen etrafına kurulmuştur. Zaman içerisinde nüfusun artması ile hane sayısı artmış, buldukları yerden etrafa yayılma gerçekleşmiş ve yerleşim bölgesi de buna paralel olarak genişlemiştir. Günümüzde ise köydeki yerleşim alanı, su çeşmesinin bulunduğu bu bölgeden etrafa doğru 1,5 km genişliğe kadar yayılmıştır.

Köye ilk olarak farklı bir bölgeden gelip yerleşenler 3-4 haneyi geçmemektedir. Köyün nüfusuna bakıldığında bu hanelerin nüfus toplamı kadardır. Halihazırda bu alanda öncesinden var olan haneler de (2 veya 3) düşünüldüğünde, o zamanki mevcut nüfusun oldukça az olduğu söylenebilir. Zaman içerisinde bu alana yerleşmelerin de artması ile köy nüfusunda da artış yaşanmıştır. Günümüze gelindiğinde ise köyde mevcut olan nüfus 912'dir.

4.2.2. 1975 Öncesinde Köyün Toplumsal ve Ekonomik Yapısı

Fırıncı Köyü'nde yaşayan insanlar açısından 1975 yılı, İnönü Üniversitesi'nin kurulduğu yıl olarak önem taşımaktadır. Bu tarihte, köyün batı kısmında yer alan 5 bin dönüme yakın köy toprağı, o alanda üniversite kurulması amacıyla kamulaştırılmıştır.

Köyün toplumsal yapısını ele alırken, burada yaşayan köylüler üzerinde birçok etkiye sahip olan İnönü Üniversitesi'nin kuruluş tarihi olan 1975 yılı milat kabul edilmektedir. Hem yapım aşamasında, hem de eğitim faaliyetini sürdürdüğü dönemden itibaren köyü, özellikle ekonomik ve toplumsal yönden büyük oranda etkilediğini ve bu etkilenmenin günümüzde hâlâ devam ettiği söylenebilir. Değişen ve değişmeye devam eden köy toplumsal yapısını ele alırken söz konusu yapı, İnönü Üniversitesi'nin etkileri de ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Köy toplumsal yapısındaki değişimi ve bu değişimde üniversitenin etkilerini anlamak açısından, üniversitenin kuruluşundan önceki dönemde var olan ve zamanla değişen köy toplumsal yapısını ele almak gerekmektedir. Bu da daima değişime açık olan kırsal toplumsal yapı üzerinde, tarım dışı kurumların etkilerini anlamamızda yardımcı olacaktır.

4.2.2.1. Köyün Toplumsal Yapısı

Çayın suyuna yaz mevsiminde ilgi gösterilmeyişinin tek nedeni, suyun ilmasıdır. Yoksa köyün bütün pisliği orada yıkanmış; bir sürü at, manda onun içinde yayılmış, çörlü çöplü, bulanık akarmış kimin umurunda! Şifa niyetine içerler de içerler (Makal, 2012: 63).

Boran (1999: 141-143) köylü topluluklarını açıklık-kapalılık farkına göre ayırmıştır²⁴. Bu fark aynı zamanda aralarındaki iktisadi temel farkı da oluşturmaktadır. Çünkü açıklık-kapalılık farkı toplumların dışarı ile olan iletişim ve her türlü bağının tabiatını da değiştirmektedir. Şehre yakın mesafede olan köyler, iletişim ve ulaşım ağlarını kullanabilme durumuna göre diğer köylere nispeten daha avantajlıdır. Şehre yakın mesafede bulunan açık köyler, değişen zamana ve şartlara daha çabuk ayak uydurabilmekte ve diğer köylere oranla daha hızlı değişimi yaşamaktadırlar. Aralarındaki mesafenin yakın oluşu köylüleri “modernleşme” anlamında kültür birimlerini de daha çok etkileyebilmektedir. Bundan hareketle Fırıncı Köyü'nün şehir merkezine yakın mesafede oluşu ve bu sebeple de aralarındaki iletişim ve ulaşım ağlarının nispeten rahat oluşu köyü açık köy sınıfına koymaktadır. Bu durum iktisadi açıdan avantaj sağlarken aynı zamanda sosyal ilişkiler bakımından da kolaylık

²⁴ Boran bu farkı ova ve dağ köyleri arasında inceler. İlgili metin için bkz. (Boran, 1992; Boran, 1999).

sağlamaktadır. 1975 yılından önceki dönemde de şehir merkezine ulaşım köylüler açısından çok da zor olmamaktadır. Genelde iki haftada bir kez hane reisi, hane halkının temel ihtiyaçlarını karşılamak için şehre gitmekteydi. Özellikle tarladan hasatların toplandığı ve pazarda satıldığı dönemlerde temel ihtiyaçlar dışında hane halkının isteğine göre alışveriş yapılmaktaydı. Hane reisinin şehre gidip gelmesi ve bunun genellikle iki haftada bir tekrarlanması, köylülerin şehirle ilişki sıklığı hakkında nispeten fikir vermektedir.

Köy topluluklarının dışı açılış tarzları da birbirinden farklılık göstermektedir. Şehre yakın mesafede bulunan köyler, elindeki mahsulünü veya malını şehir merkezine ve kooperatif merkezi olan köye götürerek satar, dış piyasadan alacağı şeylerin çoğunu da şehirden birebir kendisi alabilir. Kapalı köylerde (şehre veya civar köy ve kasabalara ulaşımı zor olan) ise, topluluğun dışarı ile olan iktisadi münasebetleri elinde toplamış olan küçük bir zümre ve bazen de tek bir aile vardır. Köy halkları da bu aile veya küçük topluluğa bağlı olarak iktisadi münasebetlerini gerçekleştirmektedirler (Boran, 1999: 145). Fırıncı Köyü'nde her hane iktisadi münasebetini hane reisi tarafından kendisi gerçekleştirmektedir. Bu da tek bir aileye veya küçük bir topluluğa bağlı olmamalarını ve hem iktisadi münasebetleri açısından hem de sosyal ilişkilerini güçlendirmeleri bakımından kapalı köylere oranla avantaj sağlamaktadır.

Köyün sadece şehir ile değil civar köyler ile de ilişki bağları bu dönemde kuvvetlidir. Nüfusun da bu dönemde az olmasına bağlı olarak, komşu köyler arasında özellikle kız alıp verme durumları oldukça fazladır. Köylerin açıklık özelliğinden dolayı farklı köy sakinlerinin birbirlerini tanıyor olmaları aralarındaki ilişkilerin de yoğun olduğunu göstermektedir.

1975 yılından önceki dönemde, köylüler arasında yardımlaşma oranı oldukça yüksektir. Emek gücüne ihtiyaç duyulan alanlarda, özellikle tarımsal üretim alanında, haneler arası yardımlaşma sıkça yapılan ve normal karşılanan bir durumdur. Kimi zaman başkasının tarlasında herhangi bir karşılık beklemeden işgücü yardımında bulunulurken, kimi zaman da köylüler bir araya gelerek sırası ile birbirlerinin tarlalarında yapılması gereken işleri yapmaktalardı. Örneğin köyde herhangi bir ürünün ekimi yapılacağı zaman toprağın nemli olması gerekmektedir. Bunun için de toprak sürüldükten sonra aynı gün içerisinde (topraktaki nemin kurumaması için) ekim

yapılmalıdır. Bu işlem için de birden fazla erkek gücüne ihtiyaç duyulmaktaydı. Böyle durumlarda köylüler sırası ile birbirlerinin ekimine yardımda bulunurlardı. Bir gün bir hanenin ekimi toplu olarak yapılır, diğer gün başka bir haneye yardım edilirdi (F₅).

Haneler arasındaki yardımlaşmayı sadece topraktaki iş gücüne dayanan yardımlaşma olarak değerlendirmemek gerekir. Köylülerin birbirlerine karşı gösterdiği yardımlaşma, geleneksel geçim kaynakları arasında yer alan toprağın işlenmesi ve ürünlerin toplaması dışında sosyal alanlarda da oldukça yoğun biçimde kendisini göstermekteydi. Yardıma ihtiyacı olan haneler, köyde bulunan diğer hanelere haber yollayarak yardıma ihtiyacı olduğunu belirtir ve ihtiyaç duyduğu yardımın gelmesini beklerdi. Bu konuda köylülerden şu şekildeki söylemlere oldukça sık rastlanmıştır:

Köyde eskiden birinin başı sıkışınca yardımına bütün köylü koşardı. Mesela yeni evlenen birine köyde ev yapılacak olsa köyün erkekleri el birliği ile yardımcı olarak evi yaparlardı. Benim köydeki evlerin çoğunda emeğim vardır. Herhangi bir bedel almadan yapardık. Sonuçta o gün onlaraysa yarın bizedydi. Ben ona yardımcı olmasam benim ihtiyacım olduğumda o da bana olmazdı (F₂₆).

Köylüler arasında yardımlaşma çok fazlaydı. Köyde birilerinin yardıma ihtiyacı olsa yardım istemek için kapı kapı gezer, insanlara haber verirdi. Köydekiler de ellerinden gelen yardımı yapardı. Mesela kocasını kaybetmiş olan bir kadının bağ bahçe işlerinden yardıma ihtiyacı olursa yardım edilirdi. Tabi burada öncelik akrabalarıydı. İlk olarak akrabaları yardım eder, ihtiyaç duyulursa köylü yardım ederdi. Çünkü köyde kadının yapabileceği işler farklı, erkeklerin yapabileceği işler farklıydı. Pek çok işte erkek gücüne ihtiyaç vardır (F₂₃).

1975 yılından önceki dönemde Fırıncı Köyü'nde mevcut olan aile yapısı genellikle geniş aile yapısından oluşmaktaydı. Bu aile yapısı Wolf'un (2000: 104) kırsal geniş aile tanımındaki²⁵ tek bir örgütsel çerçeve içinde birden fazla çekirdek ailenin bir araya gelmesi ile oluşan aile tipine benzemektedir. Buradaki geniş aile tipi genel olarak anne, baba, onların çocukları ile evlendirdikleri erkek çocukları, onların eşleri ve varsa onların da çocuklarından oluşan aile tipidir. Tek hane içerisinde çok fazla nüfusun olması, aile bireyleri arasındaki ilişki bağlarının da kuvvetli olmasını sağlamaktadır.

²⁵ Wolf kırsal geniş aileleri üç çeşide ayırır. Bunlardan ilkinin, evli bir erkek, bu erkeğin karısı, çocukları ve bu çocukların eşlerinden oluşur. İkinci çeşidi olarak geniş aile farklı nesillere ait çekirdek ailelerden oluşabilir. Köylü erkek ve onun karısından oluşan bir çekirdek ekip, yaşlı ebeveynler bir başka çekirdek ekip ve belki de köylünün en büyük oğlunun kendi ebeveynleri ile aynı çatı altında yaşamak üzere eve bir kadın getirmesi ile oluşan geniş aile çeşididir. Üçüncü geniş aile çeşidi de aynı nesle mensup çekirdek ekiplerden oluşabilir. Tıpkı ikisi de evli olan büyük ve küçük erkek kardeşlerin ortak bir alanda yaşamaları gibi (Wolf, 2000: 105).

Birçok çekirdek aileden oluşan bu geniş ailelerde ortak bir erkek hane halkı reisi vardır. Genel olarak da hane içinde alınacak kararların söz sahibi veya herhangi bir konu hakkında danışılacak kişi de bu hane reisi olur. Aile fertleri ile alakalı olarak alınacak kararlar genellikle aile reisine sorulur ve kendisinin karar vermesi beklenirdi. Verilen karara aile üyelerinin tamamı uymak zorundadır. Hane ve hane üyeleri ile alakalı konularda söz sahibinin genellikle tek kişi olması durumu zaman içerisinde geçerliliğini kaybetmiştir.

Doğurganlığın yüksek olduğu bu dönemde, hanelerdeki çocuk sayısı da oldukça fazlaydı. Her hanede hemen hemen 5-10 sayısı arasında çocuk bulunmaktadır. Hanelerdeki çocuk sayısının fazla oluşu, tarımsal üretimde ihtiyaç duyulan emek gücünün de karşılanması anlamına geliyordu. Çok çocuk daha çok üretim demektir. Wolf (2000:110-111) kalabalık kırsal ailelerin hem tüketim ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri hem de birikim yapabilmeleri için daha çok üretmeleri gerektiğini belirtir. Daha çok üretim daha çok emek gücü istediğinden, kırsal geniş aileler gerekli işgücü ihtiyacını karşılamaktadırlar. Hane içerisindeki işbölümü de belirlidir. Hanenin bazı üyeleri üretimle uğraşırken bazıları hane işleri ile meşgul olurdu. Bazı hane bireyleri tarlada çalışırken diğerleri hayvanlarla ilgilenirdi. Bütün hane fertleri bir yerden üretime dahil olurlardı. Fırıncı Köyü'nde de durum bundan farklı değildir. Anne, baba varsa büyük anne, büyük baba ve yaşça büyük çocuklar tarlada çalışırken, yaşı daha küçük olan çocuklar da genellikle hayvanlarla ilgilenmekteydiler. Hem hayvancılığın hem de tarımın yapıyor olması, hane üyelerinin tamamının üretimde aktif olarak yer almasına sebep olmaktadır.

Hane üyelerinin tamamının kırsal üretimde yer almaları, çocukların okul eğitime geç başlamalarına hatta çoğunun hiç başlamamasına sebep olmaktadır. Fırıncı Köyü'ne ilkokul 1967 yılında yapılmıştır. Bu okul 5 derslikten oluşur ve 4100 m² lik alana sahiptir. 1967-1968 yıllarında eğitime başlayan ilköğretim okulu, köy çocuklarının ilköğretim eğitimlerini almaları bakımından diğer köylere oranla Fırıncı Köyü'nde yaşayan çocuklara avantaj sağlamıştır. Fakat kırsal üretimde çocukların da aktif olarak yer almaları, eğitimlerini tam olarak almalarına engel teşkil etmekteydi. Bu konuyla alakalı olarak aktarılanlar şu şekildedir:

Köydeki ilkokula ilk gidenlerden biri bendim. O dönemde okula gidebilenlerin sayısı çok azdı. Köydeki işlerden dolayı gidemezdik. Gidenler de tam zamanında gitmezdi. Mesela okullar Eylül ayında açılırdı. Biz köy işleri bitene kadar okula gitmezdik. İşler de Kasım, Aralık aylarında anca biterdi. Biz de o zaman başlardık okula. Bahar mevsiminde köy işleri tekrar başlardı. Başlamasıyla bizim için okul zamanı da bitmiş olurdu. Yani öncelik köy işlerini (F₅).

Bizim zamanımızda okula giden kızların sayısı çok azdı. İki ya da üç kişi giderdi. Onlar da genellikle ilkokulu sonuna kadar okumazlardı. Kimisi iki yıl giderdi kimisi üç yıl. Ben hiç gidemedim. Evdeki hayvanları otlatmak benim işimdi. O da yere kar düşene kadar yapılırdı. İki ay sonra tekrar başlardık. Anlayacağın köy işlerinden okula gitmeye fırsatımız olmazdı (F₈).

Bu dönemde köyde ilkokul eğitimi bitiren erkek çocukları (4 veya 5 kişi) 14 km. uzaklıktaki şehir merkezine ortaokul eğitimi için gitmekteydiler. Şehrin köye çok uzak mesafede olmayışı bu açıdan da avantaj sağlamıştır. Öğrencilerin şehir merkezindeki okula ulaşımını “köy kamyonu” karşılamaktaydı. Günde bir sefer şehir merkezine gidiş, bir sefer de şehir merkezinden köye dönüş bu köy kamyonu ile sağlanmaktaydı. Sabah saatlerinde köyden şehre giden kamyon, öğrencileri, alışverişe giden köylüler ve kimi zaman da pazarda satılmak için yanlarında götürdükleri hayvanları taşımaktaydı. Köye dönüş saati de genel olarak akşam saatlerinde olmaktaydı.

Köydeki kız çocuklarının ise bu dönemde, şehirde ortaokul eğitimi görme imkânları hiç olmamıştır. Her ne kadar bir kısmı köyde bulunan ilkokulu bitirse de bu oran erkek çocuklarına kıyasla çok daha azdır. Hem kırsal üretim içerisinde “üzerlerine düşen görevleri” yerine getirme gerekleri hem de genel anlayış ve cinsiyet farkına yönelik var olan genel kanı sebebiyle bu dönemde çocuk eğitimi özellikle de kız çocuklarının eğitimi geri planda kalmıştır. 1967 yılından önce ise köyde ilkokulun da henüz olmayışından dolayı hiçbir çocuğun eğitim hayatı olmamıştır.

4.2.2.2. Köyün Ekonomik Yapısı

1975 yılı öncesinde, Fırıncı Köyü’nde hâkim olan temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Yapılan tarımsal üretim hane emeğine dayalı, makineleşme oranının az görüldüğü ve genellikle insan gücüne dayalı olarak yapılmaktaydı.

1920’li yılların Türkiye tarımında genel olarak adaletsiz toprak dağılımı ve pazar ekonomisinin gelişmişliği açısından farklı bölgelerin varlığından söz etmek mümkündür. Dönemin toprak dağılımına bakıldığında, tek elde toplanan toprakların varlığı oldukça yüksektir. Bölgeden bölgeye farklılık gösterse de genel durum

bu yöndedir. Toprakların belli bir azınlık grubun elinde toplandığı bölgelerden olan Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde genel itibariyle iç pazara uzaklık sebebiyle ağalık ve aşiretlik gibi feodal sınıflar güçlerini korumaya devam etmiştir.

Bu dönemde bölgeler, tarımsal gelişmişlik düzeyleri açısından da farklılık göstermektedirler. Ege, Marmara ve Akdeniz'in kıyı bölgelerinde pazara yönelik üretim yaygınken, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde pazara yönelik üretimin varlığından bahsetmek pek mümkün değildir (Köymen, 1999: 3). Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Fıncı Köyü'nde bu dönemde pazar için yapılan üretimden bahsetmek olası değildir. Yapılan tarımsal üretim genel olarak hane içi tüketimi karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Aynı şekilde hayvancılık da hane tüketimini karşılamak için yapılmaktadır.

Fıncı Köyü'nde hane tüketimi dışında pazar ekonomisi için üretime 1960'lı yıllarda başlanmıştır. Bu tarihten itibaren köylüler tarafından sırasıyla pamuk, soğan, haşhaş, pancar ve tütün üretimi yapılmıştır. Köyün şehir merkezine 14 km. uzaklıkta olması, köylülerin ürettikleri ürünleri satabilmeleri açısından kendilerine avantaj sağlamıştır. Bu dönemde, üretilen ürünler şehir merkezine köy ağasına ait olan kamyon ile taşınmıştır. 1960'lı yıllarda köyden şehre tek ulaşım ve yük taşıma aracı bu kamyonur. Köylüler ürettikleri ürünleri günün belli saatlerinde bu kamyonu yükleyip şehre götürür, ürününü şehir merkezinde sattıktan sonra köye dönerlerdi. 1970 yılında ilk traktörün alınması ve ilerleyen yıllarda köyde traktör sayısının artması ile şehir merkezine ürün taşıma işi de daha kolay hale gelmiştir.

Burada Akşit'in (1999) yapmış olduğu köy araştırmalarına değinmek gerekir. Akşit, Antalya'nın Ilica Köyü'nde yaptığı araştırmalarda, küçük toprak mülkiyeti açısından farklılaşmış bir köy olduğuna değinir. 1966 yılında bu köye ilk gittiğinde, büyük toprak sahipliğinin hâkim olduğunu görür. Burada aşiret reisi sulanabilir arazilerin büyük çoğunluğuna el koymuştur. Köyde yaşayan topraksız kesim aşiret reisinin toprağında ortakçı olarak çalışmaktadır. Fakat 1979'da bu köye tekrar gittiğinde oradaki küçük köylünün tasfiye olmadığını, tam tersine sulanmayan toprakların sulandığını, meta olarak pamuk üretilmeye başlandığını ve yapılan birikimlerle köylülerin traktör sahibi olduğunu belirtir. Buradaki ortakçı köylüler, küçük meta üretimi yapan ve bu üretimle birikim yapan orta topraklı küçük meta üreticilerine

dönüşmüşlerdir²⁶. Her ne kadar bulunduğu bölgeler, yaşanan değişimin zamanı ve süreci farklı olsa da Fırıncı köyü için bu durumun yaşandığı söylenebilir. Köyde toprağı olmayan köylü, ortakçı veya yarıcı olarak üretime dâhil olmuştur. Köy ağasından aldığı toprağı işlemiş, elde ettiği ürünün yarısını toprak sahibine vererek geçimini sürdürmeye çalışmışlardır.

Erdost (1988: 17-18) “ortakçılığı” *feodal ilişkiler* çerçevesinde değerlendirmiştir. Köy topraklarının bütününün veya büyük bir kısmının kişi veya ailelere ait olduğu durumlarda, köy topluluğunu meydana getiren kişiler, küçük topraklara sahip olarak veya ortakçı olarak üretime katılıp, toprak sahibine vergi vermeye devam etmişlerdir. Genel itibariyle toprak dışındaki diğer üretim araçlarının da toprak sahibine ait olduğu ve bununla birlikte bazı durumlarda köylülerin içinde yaşadığı ev ve eklentilerinin, hayvanlarını otlattıkları mera ve otlakların toprak sahibine ait olduğu yerlerde ortakçılık tam olarak feodal ilişkilerle örtüşmektedir.

1970’li yıllarda köye ilk traktörlerin girmesi ile üretimde de artış görülmüştür. Alınan ilk traktörler (2 tane) köy ağasına ve köydeki diğer bir toprak zengini olan akrabasına aittir. 1975 yılına gelindiğinde traktör sayısında da artış meydana gelmiştir. Köyde 2 olan traktör sayısı 4’e yükselmiştir. Bu dönemde, köy ağasının ve toprak zenginlerinin toprakları çocukları tarafından parçalanmış, köyde ortakçılık yapan köylüler de zamanla toprak sahibi olmuşlardır. Toprak sahibi olan köylüler birikim yaparak traktör sahibi olmuş ve böylece köyde üretim oranında artış yaşanmıştır. 1980’li yıllardan sonra ise bu oran daha da yükselmiştir.

1975 yılından önceki dönemde köyde yapılan tarımsal üretim için ihtiyaç duyulan su kaynağı, köyde bulunan su çeşmesinden ve köyün kuzeydoğusunda yer alan Han Çayı’ndan karşılamaktaydı. Günümüzün artezyen, sondaj, su kuyuları gibi tarımda ihtiyaç duyulan suyu yüksek oranda karşılayabilen faktörler bu dönemde mevcut değildir. Köydeki su çeşmesi köylünün ortak malı olduğundan, köylülerin kendi aralarında belirledikleri sıraya ve saatlere uygun şekilde alınıp kullanılmaktaydı. Köylüler arasında belirlenen bu paylaşım, her ailenin sahip olduğu toprak miktarına göre değişmekteydi. Az toprağına sahip olanlar suyu daha az, çok toprağına sahip olanlar daha çok kullanmaktalardı. Fakat yine de yapılan bu paylaşımın pek de adil olduğu

²⁶ İlgili metin için bkz. (Akşit, 1999: 173-186).

söylenemez. Bu dönemde toprak çoğunluğunu, bu çoğunluktan kaynaklanan tarımsal üretimin büyük oranını ve dolayısıyla ekonomik gücü elinde bulunduranlar, bu paylaşımından da en kârlı şekilde faydalananlar olmuşlardır. Örneğin köyde bulunan toprakların büyük çoğunluğuna sahip olan köy ağasının sudan faydalanma süresi, diğer köylülerin faydalanma süresine oranla çok fazladır.

Tarımsal üretim için kullanılan diğer bir su kaynağı olan Han Çayı ise köyün kuzey ve doğu kısmında yer alan arazilerin büyük bir kısmının sulanmasında önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu suyun kullanımında çeşme suyundan farklı olarak süre veya zaman kısıtlaması yoktur. Buna rağmen köyde bulunan bütün toprakları bu su ile sulamak mümkün değildir. Dönemin şartları ve ellerinde bulunan imkânların kısıtlılığı sebebiyle, köyün kuzeydoğusunda bulunan bu suyu uzak mesafedeki topraklara taşımanın mümkünü yoktur.

Zaman içerisinde vurulan artezyenler ve su kuyularının da etkisiyle çeşme suyunda azalma meydana gelmiş ve köylüler tarımda ihtiyaç duyulan suyu karşılamak için farklı alternatiflere yönelmişlerdir. 1976 yılında ilk su kuyularının (2 tane) açılması ile sadece kuyu sahipleri değil diğer köylüler de belli ücretler karşılığında bu sulardan faydalanmaya başlamışlardır. Böylece su kuyusuna sahip olanlar için farklı bir gelir kaynağı da ortaya çıkmıştır. Elinde bulunan suyu köylüye “satmak”. Bu durum geçmişe oranla günümüzde hâlâ az da olsa geçerliliğini korumaktadır.

Fırıncı Köyü’nde tarımsal üretimin yanı sıra diğer bir gelir kaynağı da hayvancılıktır. Yapılan hayvancılık tarımsal üretime oranla daha yüksek orandadır. Örneğin köyde bulunan her hane tarımsal üretim yapabilmek için gerekli toprağa, insan gücüne veya suya sahip olamazken, üç veya dört hane dışında hemen her hane küçükbaş hayvana sahipti. Köyde hayvan sayısının en fazla olduğu hane yaklaşık olarak 100-150 arası küçükbaş hayvana sahipken, en az hayvana sahip olan hanelerde ise bu sayı 20-30 arasında değişmekteydi. Köylüler arasında fazla hayvana sahip olmak zenginlik göstergesidir.

Hayvan sayısı çok olan hanelerde, bunlara bakabilmek için ihtiyaç duyulan iş gücü de çoktur. Bu sebeple yılın belli dönemlerinde farklı yerlerden gelen *çobanlar* fazla hayvanı olan hanelerde çalışırlardı. Belli bir ücret karşılığında (kimi zaman bir miktar tarım ürünü karşılığında) çalışan çobanlar, hane halkıyla aynı ev içerisinde

yaşamazlardı. Bu çobanlara evin dışında ve kendilerine yakın mesafede bir *barınak* hazırlanarak, oraya yerleşmeleri sağlanırdı. Böylece hem hane halkı ile aynı ortamda yaşamayıp hem de hane halkının denetimi altında çobanlık yaparlardı.

Hayvancılık yapan köylüler için en önemli faktörlerden biri hayvanlarını otlatabilecekleri mera alanlarına sahip olmalarıdır. Bu açıdan köylünün, civar köylerle mera alanlarını *paylaşması* ise pek söz konusu değildir. Köyde hemen her hanenin küçükbaş hayvanı olduğu düşünülünce, mevcut mera alanlarını kendi tabirleriyle *dışarıdan* olan kişilerle kullanmak kendilerine dezavantaj sağlamaktadır. Bu dönemde küçükbaş hayvancılığın yüksek oranda yapılıyor olmasında, köydeki mera alanlarının geniş yer kaplamasının etkisi büyüktür. Zaman içerisinde gelir kaynaklarında yaşanan çeşitlenme ve mera alanlarındaki azalmayla birlikte yoğun şekilde yapılan küçükbaş hayvancılık oranında da düşüş yaşanmıştır.

1975 yılı öncesinde köyde tarım ve hayvancılık dışında herhangi gelir getirici bir işkolunda çalışma olasılığı pek söz konusu değildir. Mevcut işgücü kaynağı sadece geleneksel kırsal üretime yetecek düzeydedir. 1975 yılında İnönü Üniversitesi'nin temellerinin atılması ile köylülere de yılın belli dönemlerinde (özellikle tarımla uğraşılmayan kış aylarında) tarım ve hayvancılık dışında farklı bir alanda çalışma fırsatı doğmuştur.

4.2.2.3. Köyde Mekânsal Yapı

Ambarı içinde olan evler vardır. Ama bu türlü ambar yaptırmaya, çoğunun gücü yetmez. Ambarlar herkesin evi önündedir. Yerde kazılmış kuyulardır bunlar. Genişlik ve derinlik, tam büyükçe bir bidon boyu. Ben bunlara "kuyu" diyorum ya, herkes "ambar" der (Makal, 2012: 27).

Gündelik yaşamdaki toplumsal deneyimleri besleyen, toplumsal ilişkilerin somut olarak deneyimlendiği mekânı bir bütün olarak anlayabilmek ve değerlendirebilmek için onun toplumsal olarak nasıl örgütlendiğini anlayabilmek gerekmektedir. Toplumsal bir ürün olarak mekânı sadece üretim ilişkileri çerçevesinde ele almadan, bireyler ve toplumsal gruplar arasındaki gerilimlerin, uzlaşma ve çatışmaların bütününe kısacası toplumsal ilişkiler ağı içerisinde kavramsallaştırmak gerekmektedir. Bu sayede egemen toplumsal ilişki ağları içerisinde farklı ya da benzer olarak örgütlenen toplumsal ve

mekânsal pratiklerin mekânın toplumsal olarak üretimi üzerinden değerlendirilmesi sağlanabilir (Lefebvre, 2016b).

Mekânın ne olduğunu anlamaya çalışmak, insan davranışlarını, mekânı toplumsal olarak örgütleyen toplumsal ilişkiler bağlamında analiz etmek gerekmektedir. Böylelikle sadece kendi başına mutlak, görelî veya ilişkisel değil, duruma göre bir veya birkaçı olan mekânı değişik insan pratiklerinin nasıl değişik mekân kavramsallaştırmaları yarattığı toplumsal süreçler ile açıklanır. Mekânı anlayabilmek onun simgesel anlamını ve davranış üzerindeki karmaşık etkisini göz önünde bulundurmak gerekir. (Harvey, 2016: 32-35).

Toplumsal mekân, fiziksel alanının yanında toplumsal ve kültürel olarak da inşa edilen ve bunun yanında toplumsal yaşamın örgütlendiği, içerisinde yaşayanların ihtiyaçlarını üreten ve bu üretime yanıt veren mekanizmaların geliştirdiği kolektif belleğin yeridir. Örneğin bir mahalle, bir sokağın köşesi, bir pazar veya kültür merkezinden vb. söz edildiğinde neyin ifade edilmek istendiği anlaşılır. Bu anlatımlar mekânları birbirinden ayırarak toplumsal bir mekân tarif etmekte ve mekânın belli bir pratiğe denk düştüğünü ifade etmektedir (Lefebvre, 2016b).

Boran'a (1999: 14145) göre köylerdeki sosyal hayat deneyim ve şartlarını gözler önüne serebilmek açısından köy evlerinin şekil ve yapıları dikkate değer noktalardan biridir. Köy evlerinin plan ve yapıları benzerlik gösteren birtakım özellikler taşımaktadır. Bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilen köy evleri, içinde buldukları toplumsal alanların yansımalarını taşımaktadırlar. Köy içerisinde yaşayan bireylerin gelir farklılıklarına göre de evlerde farklılıklar olabilmektedir. Örneğin köydeki fakir ailelerin evleri ile yüksek gelire sahip ailelerin evleri iç plan itibari ile farklılaşmaktadır.

Köye 1975 ve öncesinde evler genellikle yüksek duvarlarla çevrili avlular içerisindeydi. Kerpiç evlerden oluşan ve yüksek duvarlarla çevrili olan bu yapılar, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı önlem niteliği taşımaktadır. Zamanın koşullarına bağlı olarak evlerin planlarında da zaman içerisinde değişimler ve düzeltmeler yapılmıştır. Günümüze kadar gelmiş olan kerpiç evlerin planı, eldeki maddiyat farkına göre tek katlı veya çift katlı olabilmekteydi. Köydeki zengin aileler iki katlı ev yapıp burada otururken, daha yoksul aileler tek katlı evlerde oturuyorlardı. Boran (1992: 93-94) yaptığı köy araştırmalarında bu durumu doğrulayacak sonuçlar ortaya koymuştur.

Araştırma yapılan köylerin bazılarında zengin ailelerin bir kısmının evlerinin iki katlı olup, yüksek duvarlarla çevrili olduğunu ve büyük bir tahta kapı ile dışarıya açıldığını ifade etmektedir. Bunun zenginlik göstergesi olduğuna dair biri doğrudan, diğeri dolaylı olarak iki açıklaması olabilir. Birincisi, evin etrafına saran yüksek duvarlar inşa etmeye maddi anlamda gücü yetmektedir ve muhtemelen dışarıdaki tehlikelerden korumak istediği “malı” vardır. İkinci olarak “gösteriş” olgusu genellikle zengin kesimler arasında görülmektedir. Bu durum zengin aileleri, evlerini iki katlı yapmaya ve avlularının etrafını yüksek duvarlarla çevirmeye itmiş olabilir.



Fotoğraf 4.2. Yıkık Kerpiç Ev

Fotoğraf 4.2’de görüldüğü gibi, evler avludan dışarıya açılan büyük dış kapılar ve bunları saran yüksek duvarlarla korunaklı şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Köylülerin ifadesi ile bu dönemde iki katlı ev zenginlik göstergesidir. Evlerin alt katı genellikle hayvanların barınağı olan ağıllardan ve samanlıklardan oluşmaktaydı. Üst katta da aileler yaşamaktaydı. Tek katlı evlerin ağılları ise ya hemen yanında yapılan yine tek katlı ağıllardan ya da evden biraz uzak mesafede yapılan ve birkaç evin ortaklaşa

kullandığı ağıllardan oluşmaktaydı. Özellikle küçükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı 1975 öncesi dönemde, hem güvende olma ihtiyacı hem de hayvansal üretimin gerektirdiği yapılara duyulan ihtiyaç sebebiyle evler bu ihtiyaçlara uygun şekilde yapılmaya çalışılmıştır.

Geniş aile yapısına sahip olan köylerde, hane içine birden fazla çekirdek aile yaşayabildiği için evlerin iç planı da buna göre yapılmaktaydı. Örneğin anne, baba, bunların bekâr veya evli çocukları, evli çocuklarının eşleri ile onların çocuklarından oluşan geniş aile yapısının mevcut olduğu hanelerde, evlerin iç planı oda sayısının çok olması yönünde olmuştur. Çünkü evlendirilen her erkek çocuğa evdeki odalardan biri verilmekteydi. Bu odalar hem yatak odası, hem banyo, hem de mutfak işlevi görmekteydi. Kısacası tek bir ev birden fazla çekirdek ailenin yaşadığı bir hane olabilmekteydi. Bu evlerdeki odaların kapıları genellikle dışarıya açılırdı ve her aile kendi odasında yaşardı. Kapıların dışarı avluya açılmasının sebebi olarak da Ramazan D'nin *“genellikle evler, evli çiftlerin kaldığı odaların kapıları dışarı açılır şekilde yapılmaya çalışılırdı. Her oda ayrı bir ev gibiydi. Tek hane içinde birden fazla “ev” olabiliirdi (F₁₁)”* söylemleri oldukça açıklayıcıdır. Kısacası bu köy hanelerde, birden fazla çekirdek aile tek çatı altında yaşamaktaydı.

Boran (1992: 194-195) köylerde kullanılan “hane” tabirinin sosyal durumu tahlil açısından önemini belirtir. Geçimi ortak olan bireylerin oluşturduğu grup haneyi oluşturmaktadır. Hanede önemli olan “grup”, “akrabalık” veya “evlilik” vasıfları değildir. Burada önemli olan *geçim birliği veya ayrılığı* halidir. Hane tek bir fertten de oluşabilir. O bireyin kendi geçimini tek başına temin etmesi ve ayrı yaşaması koşuluyla. Bu sebeple kendi başına bir birey kazanç ve geçim birliğini sağlıyorsa köy defterine bir “hane” olarak geçmektedir. Her hane bir aileyi oluştururken, her hane bir aileden meydana gelmeyebilir. Geniş aile dediğimiz birkaç çekirdek ailenin aynı çatı altında yaşadığı gruplar hane olarak nitelendirilirler.

Zaman içerisinde geniş ailelerin yaşadığı hanelerdeki evli erkek çocukları, sağladıkları kazanç ve birikimlerle içinde buldukları haneyi terk ederek tek bir çekirdek aileden oluşan haneler oluşturmuşlardır. Bu evden ayrılma ve yeni ev kurma durumu da belli bir sıraya göre ilerlerdi. İlk olarak evin evli olan büyük oğlu için yeni

ev yapılırdı. Daha sonra varsa diğerk evli erkek çocuğu için ev yapılırdı. Sıra bozulmadan böylece devam ederdi.

Yeni yapılan bu köy evleri günün koşullarına uygun olarak tek katlı veya çift katlı olabilmekteydi. Zamanla köyde nüfusun artışına paralel olarak hane sayısında da artış yaşanmış ve ilk etapta köyün merkezinde, toplu şekilde yapılan evler her gittikçe birbirinden uzaklaşarak köyün etrafına yayılmıştır. Günümüzde Fırıncı Köyü, 150 haneden oluşan bir köy haline gelmiştir.

4.3. İnönü Üniversitesi'nin Kuruluş ve Gelişme Süreci

İnönü Üniversitesi, kuruluşundan önceki yıllardan itibaren, Malatya'da bir üniversite kurulmasına yönelik gösterilen büyük uğraş ve çabaların soncunda 1975 yılında kurulması kararlaştırılan bir yükseköğretim kurumudur. Kuruluşundan sonra da büyük çaba ve gayretler neticesinde bugünkü seviyesine ulaşmıştır.

Bugün tam anlamı ile bir yaşam merkezi haline gelen, eğitimcilerinin, öğrencilerinin ve bütün personelinin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek komunda olan İnönü Üniversitesi kampüs alanı oldukça sıkıntılı aşamaları ve zorlukları atlatarak bugünkü seviyesine ulaşmıştır. 44 yıllık eğitim döneminde belli bir olgunluk dönemine ulaşmış ve kurumsal kimlik kazanmış olan İnönü Üniversitesi, bünyesinde yapılan bilimsel çalışmalar, yetiştirmiş olduğu bilim insanları ve mezun ettiği on binlerce öğrencisi ile ülkemizde adını duyurmuş bir üniversite haline gelmiştir.

4.3.1. Üniversite'nin Kuruluş Süreci

1950'li yılların başında ülkemizin doğu bölgesinde "Doğru Üniversitesi" olarak tanımlanan bir üniversitenin Elazığ veya Van'da kurulması fikri gündeme gelmiştir. Sonrasında bu aday şehirler arasına Malatya'da dâhil edilmiş fakat proje gerçekleştirilememiştir. 1960'lı yılların başında bu proje Malatya kamuoyu tarafından tekrar gündeme getirilmiş, doğuda bir üniversite kurulmasının gerekli olduğu belirtilmiş ve yapılması gerekli olan bu üniversitenin Malatya'da olması isteği gerekçeleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat bu çalışmalar basın yolu ile yapılan haber ve yorumların ötesine geçememiş, bu konu ile alakalı ilk ciddi adım 1967 yılında kurulan *Malatya'da Üniversite Kurma ve Yaşatma Derneği* ile atılmıştır. Bu dernek kamuoyu arasında bir canlanmaya sebep olmuşsa da 1974'de kurulan *İnönü Üniversitesi*

Yaptırma ve Yaşatma Derneği'nin çalışmaları başlayana kadar pek etkin olamamıştır. Böylelikle konuya yönelik daha ciddi yaklaşımlar olmuş, kurulması istenilen üniversitenin adı bile konulmuştur. Dernek yöneticilerinin öncülüğünde, şehirdeki sivil toplum kuruluşları tüm parlamenterlere, devlet adamlarına ve üst düzey bürokratlara mektuplar yazarak Malatya'da İnönü Üniversitesi 'nin açılması talebinde bulunmuşlardır (Çakan ve Kızılkaya, 2015: 15-18).

Nihayetinde Malatya'da bir üniversite kurulması yönünde sivil toplum kuruluşlarının gösterdiği çabalar ve yerel gazetelerin hazırlayıp yayınladığı bültenler neticesinde Yüksek Öğretim Kurulu, Malatya'da bir üniversite kurulmasını kararlaştırmıştır. Böylelikle 28 Ocak 1975'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, 25 Mart 1975'te de Cumhuriyet Senatosu'nda görüşülüp kabul edilen, 03.04.1975 tarih ve 1872 sayılı "İnönü Üniversitesi Kanunu" ile İnönü Üniversitesi kurulmuştur. Üniversite, "Bulunduğu bölgeyi içtimai, iktisadi ve kültürel bakımdan kalkındırmak; Atatürk'ün en yakın silah ve çalışma arkadaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün adının simgesi olmak gerekçesi ile kurulmuştur" (Bayhan, 2003: 44).

Malatya'da İnönü Üniversitesi kurulması fikri ile başlayıp, üniversite kurulması ile ilgili yasanın yayınlanması ile son bulan kuruluş ve yasalaşma çalışmalarının merkezinde *Malatya'da İnönü Üniversitesi Yaptırma ve Yaşatma Derneği* yer almaktadır. Bu fikir kapsamında öncülük yapan dernek, bütün faaliyetlerini bu amaç peşinde harcayan insanların çalışmaları neticesinde amacına ulaşmış ve şehre bir üniversite kazandırmıştır (Çakan ve Kızılkaya, 2015: 18-19).

4.3.1.1. Yer Seçimi ve Mekânsal Yapılanma

1975 yılının Haziran ayında İnönü Üniversitesi kurucu rektörü olarak Fen Fakültesi öğretim üyesi olan Prof. Dr. Süreyya Aybar görevlendirilmiştir. Rektörün atanması sonrasında İnönü Üniversitesi'nin eğitim vermeye başlaması için geçici bina arayışı ve kampüs alanı belirleme faaliyetleri başlamıştır. 1976 yılı sonlarında, İnönü Üniversitesi Yaptırma ve Yaşatma Derneği yöneticileri ile birlikte uzun uğraş ve çalışmalar sonucunda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na bağlı bulunan Karakavak semtindeki Hayvan Sağlığı Memurları Okulu binasını İnönü Üniversitesine tahsis edilmiştir. Aynı tarihte kampüs alanı için uygun yer tespiti çalışmaları da tamamlanır ve

bugünkü kampüs alanı olan, Elazığ kara yolu üzerindeki bu alanın kamulaştırılmasına karar verilmiştir (Çakan ve Kızılkaya, 2015: 19-20).

Elazığ-Malatya Karayolu'nun 10. km'sinde yer alan ve toplamda 7.000 dönümlük bu alan kamulaştırılmış olup 1978 yılında kampüsün planı için ön araştırma raporu hazırlanmıştır. Toplamda 7.000 dönümlük alana sahip olan kampüsün doğu tarafında bulunan 5.000 dönümlük alan Fırıncı Köyü'nün, batı tarafında yer alan 2.000 dönümlük alan da Bulgurlu ve Çamurlu köylerinin topraklarının kamulaştırılması yoluyla alınmıştır. Bunun yanında ihtiyaç programı ile akademi merkez, fakülteler, lojman, sosyal tesisler ve altyapı tesislerinin projelendirilmesi sonucunda kampüsün genel imar planını oluşturmak için çalışmalara başlanmıştır (Ünver, 1999: 127).

4.3.1.2. Eğitimin Başlaması ve Büyüme

İnönü Üniversitesi için kuruluş aşamasının bitip yapılanma sürecinin başlaması sonrasında şehirde daha önce hiçbir yüksek öğretim kuruluşunun bulunmayışı, bu sürecin zor geçeceğini düşündürmüştür. Kurucu rektör olan Prof. Dr. Süreyya Aybar'ın görevlendirilmesi ve ihtiyaç duyulan binanın da tahsis edilmesi sonrasında Temel Bilimler Fakültesi'nin eğitim-öğretime başlayabilmesi için çalışmalar hızlandırılır. 1977 yılının başlarında ilk öğrenci alımları için duyurular yapılır ve Matematik Bölümü için 40, Fizik Bölümü için 30 ve Kimya Bölümü için 30 olmak üzere toplamda 100 öğrenci alınacağı açıklanır. Yapılan başvurular sonrasında eğitime hak kazanan ilk öğrencilerin kayıtları yapılır (Çakan ve Kızılkaya, 2015: 20).

İnönü Üniversitesi 28 Şubat 1977 Pazartesi günü dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel ve çok sayıda bakanın da katıldığı bir tören ile eğitime başlamıştır. Üniversite'nin eğitime başlaması ile ilk ders, üniversiteye adını veren İsmet İnönü'nün oğlu ve aynı zamanda Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğretim üyesi olan Prof. Dr. Erdal İnönü tarafından verilmiştir (Çakan ve Kızılkaya, 2015: 20). 1976-1977 yıllarını kapsayan ders döneminde Temel Bilimler Fakültesi'nin Fizik, Kimya ve Matematik Bölümleri ile eğitim-öğretim dönemine başlamıştır. Bu dönemden başlayarak 1984 yılına kadar şuan ki ismi ile "Sadreddin Konevi Anadolu İmam Hatip Lisesi"nin binasında eğitim faaliyetlerini sürdürmüştür. 1984-1985 eğitim-öğretim döneminden itibaren şuan ki yerleşkesine geçmiş ve hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır (Bayhan, 2003: 44).

İnönü Üniversitesi kurulduktan sonra ilk etapta Temel Bilimler Fakültesi ve Eğitim Fakültesi olmak üzere iki fakülte ile eğitim-öğretim faaliyetini sürdürmeyi amaçlamıştır. 28 Mart 1983 tarihinde yayınlanan 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2809 Sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununun 30. maddesinde, yapılan düzenlemeler neticesinde İnönü Üniversitesi; öncesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iken artık Rektörlüğe bağlı olan Malatya Meslek Yüksek Okulu ve yeni kurulan Adıyaman Meslek Yüksek Okulu'ndan, lisans üstü eğitim bağlamında rektörlüğe bağlı bulunan Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü ve yeni kurulan Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nden, Temel Bilimler Fakültesi'nin isminin değiştirilmesi ile oluşturulan Fen Edebiyat Fakültesi ile yeni kurulan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden, rektörlüğe bağlı bulunan Mühendislik Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve Tıp Fakültesi ile yeni kurulan Darende İlahiyat Fakültesi'nden oluştuğu kanunla belirtilmiştir (mad. 30). Böylece İnönü Üniversitesi, bünyesine eklenen meslek yüksek okulları, fakülte ve enstitülerle daha da büyüme yoluna gitmiştir. Fakat ilk etapta bu kanun kapsamında kurulması kararlaştırılan meslek yüksek okulları, fakülte ve enstitü birimlerini eğitim-öğretime açmak, akademik elaman, personel, fiziki yetersizlik ve daha pek çok sebepten dolayı mümkün olamamıştır (Ünver, 1999: 128).

Bir yandan kampüs inşaatları devam ederken 1983 yılında Eğitim Fakültesi, 1984 yılında da İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ilk öğrencileri ile eğitim-öğretim faaliyetine başlamıştır. 1984-1985 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi bugünkü kampüs alanına taşınmış olup 3 fakülte, 2 enstitü ve 1 meslek yüksek okulu ile gelişme dönemine doğru ilk adımlarını atmıştır (Çakan ve Kızılkaya, 2015).

1988-1989 eğitim-öğretim döneminde Tıp Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi de eğitim-öğretim faaliyetini fiili olarak sunmaya başlamıştır. Aynı yılda ön lisans düzeyindeki Elbistan Meslek Yüksek Okulu açılmış ve 1994-1995 eğitim-öğretim yılı itibarıyla Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'ne bağlanmıştır. 1991 yılına gelindiğinde Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu da hizmete başlamıştır (Ünver, 1999: 128). 11 Temmuz 1992 tarihli, 3837 Sayılı Yasa ile yapılan düzenleme sonrası, Darende İlahiyat Fakültesi ile Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün açılması kararlaştırılıp, 1994-1995 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçmiştirlerdir.

İnönü Üniversitesi, 28 Kasım 2001 çıkarılan ve 24597 Sayılı Resmi Gazetede yer alan Bakanlar Kurulu Kararı ile bünyesinde 3 yeni fakülte daha kurulması kararlaştırılmıştır. Bu tarihte alınan kararlar birlikte üniversitedeki toplam fakülte sayısı 10'a yükselmiştir. 2002-2003 eğitim-öğretim yılında bünyesine Eczacılık Fakültesi, Dış Hekimliği Fakültesi ve Güzel Sanatlar Fakültelerini de eklemiştir (Bayhan, 2003: 44-45).

Bugün İnönü Üniversitesi, “ 14 Fakülte, 1’i Devlet Konservatuvarı olmak üzere 2 yüksekokulu, 4 meslek yüksekokulu, 6 enstitü, 1 teknokent, Turgut Özal Tıp Merkezinin de aralarında bulunduğu 24 araştırma ve uygulama merkeziyle yaklaşık 41000 öğrenciye eğitim ve öğretim hizmeti veren bir üniversite haline gelmiştir” (<http://inonu.edu.tr/tr/>).

4.3.2. Bilimsel, Ekonomik, Toplumsal ve Mekânsal Bir Aktör Olarak Üniversite'nin Analizi

Günümüzde üniversite yerleşkeleri giderek önem kazanan kuruluşlar haline gelmektedirler. Üniversiteler buldukları çevre ile fiziksel ilişkilerinin yanı sıra bilimsel, ekonomik, kültürel vb. pek çok alanda karşılıklı etkiye sahiplerdir. Buldukları bölgenin ekonomisinde ve kalkınmasında, bireylerin bireysel ve sosyal gelişmelerini sağlamasında önemli etkilere sahiplerdir. Üniversiteler kendi içlerinde yaşanabilir bir alan oluşturmaktadırlar. Bunu kültürel, ekonomik ve hepsinden önemlisi kendilerine ait bir mekân oluşturarak sağlarlar. Bir üniversitenin kuruluşu bazen uzun yıllar boyunca süren önemli, büyük, ekonomik ve toplumsal bir olaydır. İçinde buldukları bölgeyi de birçok açıdan etkilemektedir.

Bir yükseköğretim kurumu olan üniversiteler asıl olarak içinde bulunduğu bölgeye bilgi yayma, nitelikli ve bilinçli insan kaynağı sağlama işlevleri ile hizmet sunmaktadır. Bunun yanında yaşam boyu öğrenme ve bilgi açısından yetişmiş bireyleri topluma kazandırmak asıl hedefleri arasındadır (Taşçı vd, 2011).

Üniversitelerin buldukları bölgenin yerel ekonomisine katkıları istihdam, gelir ve harcama kalemleri konularında ele alınabilir. Üniversitelerin kurulmasıyla birlikte doğrudan ya da dolaylı yoldan yaratılan istihdam alanları ve bununla birlikte gerek bünyesinde çalışan personelin gerek öğrencilerin ve gerekse dışarıdan gelenlerin yaptığı harcamalar, üniversitenin bulunduğu bölgeye ekonomik anlamda büyük canlılık katar

(Akengin ve Kaykı, 2013: 503-504). İnönü Üniversitesi'nin yer aldığı Malatya şehri de bunlardan biridir. Üniversitenin, şehrin ekonomisine katkıları yadsınamayacak bir gerçektir.

Üniversitelerin genel itibarıyla içinde bulunduğu bölgeye ve insanlara katkıları her ne kadar ekonomik getiriler yönden ele alınsa da kültürel yaşama katkıları da üniversitelerin önemli etkilerindedir. Üniversitelerin gerçekleştirdiği kültürel etkinliklerin (açık oturumlar, konferanslar, paneller) bu bölgedeki insanların katılımına açılması sosyokültürel açıdan katkı sağlarken, üniversite bünyesinde yeni kültür ve eğlence mekânlarının açılması ve bunların insanların hizmetine sunulması yerel çevrede yarattığı birtakım mekânsal gelişmelerdir. Üniversitelerin insanlara sunduğu entelektüel ve kültürel etkinlikler, üniversite ve kent arasında organik bir bağ oluşmasına katkı sağlayan faktörlerden biridir (Taşçı vd, 2011: 133).

İnönü üniversitesi de içinde bulunduğu bölge insanına açık, kültürel ve eğlence mekânları ile gerçekleştirdiği kültürel etkinlikler ile sosyokültürel açıdan bireylerin yaşamlarına katkı sağlamaktadır. Kültür ve spor, sağlık, sürdürülebilir gelişme ve yenilenme, girişimcilere birtakım fırsatlar sunması gibi hizmetler örnek gösterilebilir. Üniversite tarafından sunulan bu hizmetler, temel işlevleri olarak bilinen eğitim-öğretim faaliyeti dışında insanlara sunduğu diğer önemli işlevlerdir. Bunun yanında gerçekleştirdiği sosyal sorumluluk projeleri ile birçok insanın hayatına dokunurken, bu projelerin içinde yer alan bireyleri de bilinçlendirme rolünü üstlenmektedir.

Üniversitelerin de etkisi ile gelişen şehirlerde, insanların hayat tarzlarında da değişimler olabilmektedir. Üniversite eğitimi için şehre gelen bireyler kültürel çeşitliliği de iki farklı yoldan etkilemektedirler. Bunlardan ilki pasif etki sayılabilecek, yaşanan alan dışına çıktığında öğrencilerin vakit geçirebilecekleri kafe, sinema vb. eğlence mekânlarını tercih etmeleri sonucu şehirde bu mekânların sayısında da zamanla artışın meydana gelmesidir. Bir diğeri de öğrencilerin doğrudan katıldıkları ve kimi durumlarda katkı sağladıkları kültürel faaliyetleri içerir. Tiyatro etkinlikleri, öğrencilerin eserlerinin sergilendiği galeriler, sanat çalışmaları, müzik etkinlikleri vb. örnek verilebilir (Chatterton'dan akt. Akengin ve Kaykı, 2013: 521). Lefebvre'nin (2016b) belirttiği gibi toplumsal mekânlar sadece fiziksel alan değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel olarak da inşa edilen ve toplumsal yaşamın örgütlendiği, burada

yaşayanların ihtiyaçlarını karşılayan üretimler sunan ve bunlara cevap veren mekanizmaların geliştirdiği kolektif belleğin yeridir. İnsanların yaşamlarını devam ettirdikleri alan ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak yapıların varlığını gerektirir. Bu da o alanın bu beklentiler doğrultusunda şekillenmesini ve yeniden üretilmesini sağlar. İnönü Üniversitesi'nin kurulması ile şehre gelen, bünyesinde farklı kültür ve beklentileri taşıyan on binlerce öğrencinin de beklentilerinin mekâna yansımaları açıkça mevcuttur.

Üniversitenin şehrin nüfusuna etkisi de söz konusudur. Üniversitenin kuruluş yılı olan 1975 yılında Malatya şehrinin nüfusu (kırsaldaki nüfusun dışında) 215.250 dir. Zamanla üniversitenin gelişmesi ile meslek yüksek okulları, fakülte ve enstitülerin sayısında meydana gelen artış şehrin nüfus sayısındaki artışa da etki etmiştir. TÜİK verilerine göre, 2000 yılına gelindiğinde şehirdeki nüfus sayısı 499.161 olmuştur. Bu nüfus artışında üniversite eğitimi için şehre gelen nüfusun da etkisi muhakkaktır. Farklı bölge ve kültürlerden gelen binlerce öğrencinin, geldiği şehrin kültürüne ve değerlerine ayak uydurabilmesi ve kimi durumlarda etkilemesi de kaçınılmazdır. Hofstede ve Bond'un sınıflandırılmasındaki bireycilik ve toplumculuk kültür değişkenini, bireylerin içinde bulunduğu toplulukla bütünleşme, ayak uydurma düzeyi olarak ifade eder. Bir toplum içerisinde kişinin kendi bireysel değerlerinin mi yoksa toplumsal değerlerin mi egemen değerler olarak algılandığını açıklamaya çalışır. Hofstede'nin araştırması sonucu Türkiye'de toplumcu eğilimlerin bireyci eğilimlere göre çok daha yüksek seviyede olduğunu belirtir (Hofstede ve Bond'dan akt. Çırakçı ve Koyuncu, 2010: 6). Yani üniversite eğitimi için bu şehre farklı bölge ve kültürlerden gelen öğrenciler, şehrin kültürüne ve toplumsal yapısına ayak uydurma durumunda kalmışlardır. Zaman içerisinde öğrenci sayısında meydana gelen artış ile birlikte artık karşılıklı olarak birbirinden etkilenme ve birbirini etkileme söz konusudur. Bugün üniversiteler, kendilerine ait bir yaşam alanı oluşturmuş olup, farklı kültür ve anlayıştaki bireyleri barındıran kurumlar halindedirler.

4.4. 1975'ten Günümüze Fırıncı Köyü'nün Toplumsal Yapısının Dönüşümü Bağlamında İnönü Üniversitesi Yerleşkesi ile İlişkinin İncelenmesi

Türkiye kırsalında meydana gelen değişim ve dönüşüm süreciyle kırsal toplumsal yapıda geleneksel üretim ve emek ilişkilerinde bir taraftan çözülme diğer taraftan da yeniden üretilme süreci yaşanmıştır. Bölgeden bölgeye farklılık gösterebilen kırsal

yapıdaki dönüşüm ve değişimin bariz sonuçları arasında köy toplumsal yapısındaki farklılaşma ile geçimlik tarıma dayalı geleneksel üretim ve emek ilişkilerinin çözülmesi ile gerçekleşmiştir. Diğer taraftan kırsaldaki yapı üzerinde egemen olan kapitalist ilişkiler ve bu ilişkilerin egemen konuma gelmesi, tarımsal teknolojiye farklılaşmaya ve toprak mülkiyet ilişkilerindeki dönüşüme neden olmaktadır (Arslan, 2018: 67-68).

Kırsal toplumsal yapıların dönüşümü bağlamında etkin özelliğe sahip olabilen tarım dışı kurumlar, bu yapıları geleneksel üretim biçimleri, sosyo-kültürel özellikleri ve temel geçim kaynakları gibi pek çok yönden etkileyebilmektedirler. Bu kurumlar genel itibariyle buldukları alan ve aralarındaki ilişkiler bağlamında da etkili olabilmektedirler. Bu kapsamda, Fırıncı Köyü kırsalındaki toplumsal dönüşüm süreci içinde etkin bir role sahip olan İnönü Üniversitesi'nin köyün toplumsal yapısının değişim sürecinde nasıl ve ne şekilde etkide bulunduğu analiz edilmeye çalışılmıştır.

4.4.1. Geleneksel Üretim Biçimlerine Etkisi Bağlamında İncelenmesi

“Köylü en çok neye sevinir?” ya da “köylünün en büyük sevinci nedir?” diye sorsalar, hiç düşünmeden, “yağmur yağmasıdır” derim. Her türlü sıkıntıyı o giderir, acıları o dindirir (Makal, 2012: 31).

Fırıncı Köyü'nün kuruluş tarihi ile alakalı yazılı kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte, bugün burada yaşayan köylülerin köye yerleşme tarihlerinin 1815-1825 yılları arasında olduğu bilinmektedir²⁷. Bu tarihlerde köydeki temel geçim kaynağı ile yapılan tarım ve hayvancılığın düzeyi bilinmemektedir. Köyde geleneksel üretim biçimi ve temel geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık, özellikle 1960'lı yıllarda yoğunluk kazanarak devam etmiştir. Bernstein'a (2014: 84-85) göre kapitalizmle birlikte tarım, toplumsal işbölümündeki yeri ve kamu politikası bakımından giderek daha belirgin bir sektör haline gelmektedir. Geçimlik tarım üretiminin metalaşmasıyla birlikte, önceleri kendi kendine yeten üreticiler zamanla birikim yapmaya ve yeniden üretim için piyasalara dayanmaya başlamışlardır. Artık tüketim mallarını ve üretim için ihtiyaç duyulan materyalleri (gübre, tohum, araçlar, vb.) karşılayabilmek için parasal gelire bağımlıdır ve bunu yapabilmek için de elde ettikleri birikimden faydalanmaktadırlar. Fırıncı Köyü için de bu durum geçerliliğini

²⁷ Köyde yaşayanların ortak söylemlerinden çıkarılan genel sonuca göre oluşturulmuştur.

korumaktadır. İlk etapta sadece hane tüketimini karşılamak için yapılan tarımsal üretim 1960'lı yıllardan sonra yerini yavaş yavaş meta üretimine bırakmıştır. Üretimin maliyetini karşılayabilmek için daha fazla üretim yapılmaya başlanmış, elde edilen kazanç tekrar üretim yapılması amacıyla yeniden kullanılmıştır.

Kendi kendini besleyen bu yapı, köylüleri de birer küçük meta üreticisine dönüştürmektedir. Küçük üreticiliğin tarihsel eğilimi, hane birimi temelinde emeğin üretim ve yeniden üretimini özgür şekilde örgütlenmek ve gerçekleştirmek ile mümkündür. Tarihsel kapitalizmin çağdaş formu artık zanaat geçmişinden oldukça uzakta kalmıştır. Finansal kapital gerçek anlamda artık küçük köylünün tarlasında ve kaynayan kazanındadır (Özuğurlu, 2013: 83-84).

Kıray'a (2006) göre 1975 öncesi dönemde Türkiye köylerinde çok yaygın olan ve geleceği etkileme açısından önemli bir oluşum söz konusudur. Bu oluşum, genel itibarıyla kendi kendine yeten, az miktarda gelire sahip olan küçük toprak sahibi köylülerin pazar için ürün üretmeye geçişte gerekli bütün aşamaları karşılayabilen, ürününü paraya dönüştürmekte zor işleyen yarı gelişmiş bir düzenin mevcut oluşudur.

Kapitalist üretim egemenliğinin altına giren köy toplulukları eski geleneksel durağanlıklarını büyük oranda kaybetmişlerdir (Erdost, 1988). Bu kapsamda, 1960'lı yıllardan itibaren Fırıncı Köyü'nde kapitalist üretimin hâkim olduğu ve küçük meta üretiminin hızla gelişip yaygınlaştığı söylenebilir. Bu da köyün eski geleneksel durağanlığını kaybettiğini göstermektedir. Kapitalist üretim kapsamında tarımda üretilen ürünün çeşidi, pazar ekonomisi açısından önem teşkil etmektedir. Bu sebeple köyde pazar ekonomisi için ilk üretimi yapılan ürün haşhaştır. Küçük üretici haşhaş üretiminden sağladığı kazanç ile hem hane tüketimini karşılamış hem de birikim yapabilmiştir. Yaptığı birikim ile bir sonraki yıl ekimini yapacağı ürünün maliyetini de karşılayabilmiştir. Ekonomik getirisi yüksek olan haşhaş üretimi köylü için 1969 yılında son bulmuştur. Haşhaş üretimine dair yasakların²⁸ gelmesi ile köylü farklı ürünlerle meta üretimine devam etmiştir.

²⁸ Ülkemizde Bakanlar Kurulu kararı ile 19 Haziran 1968 tarihli, 6/10216 Sayılı Karar ile haşhaş ekimi ve afyon istihsaline bazı sınırlamalar getirilmiştir. 1968-1969 yılları arasında ülkenin birçok şehrine haşhaş ekimi yasağı getirilmiştir. 1969 yılı itibarıyla sadece 9 ilde (Afyon, Amasya, Burdur, Çorum, Denizli, Isparta, Konya, Kütahya ve Uşak) haşhaş üretimine izin verilmekteydi. Özellikle ülkemizin Doğu bölgesinin dağlık alanlarında geçimini haşhaş ile sağlayan ailelerin geçim kaynakları ellerinden

Haşhaş üretimi dışında özellikle tütün ve soğan üretimi küçük köylünün pazara yönelik üretimini yaptığı diğer ürünler arasındadır. 1950-1975 yılları arası dönemde küçük meta üretimine dâhil olan kimi köylülerin söylemleri ile üretimi yapılan pazar ürününün değeri ve çeşitliliğindeki değişim şu şekilde ifade edilmiştir:

1970'li yıllarda köylülerin çoğu soğan ekip satardı. Haşhaştan sonra bize en çok kazandıran ürünler soğan ve tütün olmuştur. Topraklarımız çok verimliydi. Bizim köyün ürettiği soğanlar çok meşhurdu. Pazarlarda satılırken bile “Fırıncı soğanı” diye yazarlardı. Zamanla bunları ekmeyi de bıraktık. Kazancı daha fazla olan ürünlere yöneldik (F₁₁).

Farklı dönemlerde farklı ürünler ürettik. Burada önemli olan hangi ürünün bize para kazandırdığıdır. Mesela bir dönem köylülerin çoğu tütün üretimi yapardı. O para ederdi çünkü. Bir dönem soğan, bir dönem pamuk... Şimdi de kayısı para ediyor ve neredeyse köyde yaşayan herkes kayısı üretimi yapıyor. Önemli olan ürettiğin üründen kazanç sağlamandır (F₁).

1975 yılı sonrası dönemde köydeki temel geçim kaynağı hâlâ tarım ve hayvancılıktır. 1975 yılından önce Fırıncı Köyü'nde hayvancılık büyük oranda küçükbaş hayvancılığa dayalıyken, sonraki dönemde zaman içerisinde değişim yaşanmıştır. Sonraki dönemde küçükbaş hayvancılıktan ziyade yoğun olarak büyükbaş hayvancılığın varlığından söz edilebilir. Fakat bu durum her hane için geçerli değildir. Çünkü 1975 yılı öncesi dönemde hayvancılıkta meta üretimi köylüler için genel itibarıyla küçükbaş hayvancılık üzerinden ilerlemektedir. Küçükbaş hayvan sayısının fazla olması, büyükbaş hayvana oranla hem bakımının daha kolay olması hem de getirisinin yüksel olmasından kaynaklanmaktadır. Hayvancılıkta ihtiyaç duyulan emek gücü hane bireylerinden karşılanmaktadır. Özellikle geniş aile yapısına sahip köy hanelerinde, ne kadar çok insan sayısı o kadar çok işgücü ve üretim anlamına gelmektedir. Köylü hem hane tüketimini hem de meta üretimini sağlamaktadır. Bunu sağlarken sadece yetişkinleri kapsayan bir üretimden bahsetmek mümkün değildir. Hanedeki her çocuk, kırsal üretim için ihtiyaç duyulan işgücünü karşılar niteliktedir. İhtiyaç duyulan tüketimin karşılanması ve hane geçiminin sağlanması için, hanenin her ferdi üretimde yer almak zorundadır.

Köyde hemen hemen her hanenin küçükbaş hayvanı bulunmaktaydı. Bunun en önemli sebeplerinden biri, köyün geniş mera alanlarına sahip olmasıdır. Köylüler için en

alınmıştır. 1971 yılına gelindiğinde haşhaş üretimine izin verilen il sayısı sadece 4'tür. İlgili metin için bkz. (Salep, 2017).

önemli mera alanları, şuan İnönü Üniversitesi kampüsünün doğu kısmını oluşturan 5.000 dönümlük alandır. Bu alan 1975 yılından önce köylüler tarafından hayvanlarını otlattıkları mera alanı olarak kullanılmaktaydı. Köyde hemen hemen her hane küçükbaş hayvana sahipken (kimilerinde büyükbaş hayvanlar da vardır) bunlar için otlak alanları bulmak oldukça zordu. Bu dönemde köyde küçükbaş hayvancılıkla uğraşanların söylemleri şu şekildedir:

1975'ten önce köyümüzde herkesin küçükbaş hayvanı (koyun, keçi, kuzu vb.) vardı. Olmayan 2-3 hane belki çıkardı. Köyde hayvan sayısı bu kadar çokken köylünün ihtiyaç duyduğu en önemli şey bu hayvanları otlatmak yerlerinin olmasıydı. Üniversite köyün topraklarını alınca küçükbaş hayvancılık bizim için öldü desem abartmış olmam (F₂₃).

Köyümüzde mera alanları pek yok. Eskiden vardı. Üniversitenin bulunduğu alanın bir kısmı meraydı. Hayvanlarımızı orda otlatırdık. O alan 1975'de bizden alınca koyunları otlatabileceğimiz pek bir alanımız kalmadı. Zaten bu tarihten sonra köylüler yavaş yavaş küçükbaş hayvancılığı bıraktılar. İlk satanlardan biri de biziz (F₂).

Küçükbaş hayvancılık ile büyükbaş hayvancılık arasında fark var. Örneğin büyükbaş hayvanları hiç otlatmadan da beslemeniz mümkün. Gider bahçelerden otunu yapar, yemini alıp besleyebilirsiniz. Fakat küçükbaş hayvanları besleyebilmek için mera alanlarının olması lazım. Bizim köyün mera alanı da şuan İnönü Üniversitesi'nin bulunduğu alan. Hayvanları orada otlatırdık. 1975 yılında bu alan kamulaştırılıp etrafi tellerle çevrilince burayı kullanmamıza imkân kalmadı. Zaten bir süre sonra köylüler küçükbaş hayvancılığı yavaş yavaş bıraktılar (F₅).

1975 yılı sonrası dönemde değişime devam eden geleneksel kırsal üretimde meydana gelen farklılaşmada, köyde bulunan mera alanlarındaki azalmanın da etkili olduğu söylenebilir. Kırsal üretim kapsamında yaşanan dönüşümde, çevresel faktörlerin de etkisi ile küçük meta üreticisi köylüler zaman içerisinde farklı üretim çeşitlerine yönelmişlerdir. Bu kapsamda, Fırıncı Köyü'nde hayvancılık yapan küçük köylünün zaman içerisinde küçükbaş hayvancılığı terk ederek büyükbaş hayvancılığa yöneldiği söylenebilir.

1975 yılında İnönü Üniversitesi'nin kurulmasının Fırıncı Köyü'nün tarımsal üretimine de etkileri söz konusudur. 5.000 dönümden oluşan bu alanın büyük bir bölümü köylüler tarafından tarımsal üretim yapmak amacıyla kullanılmaktaydı. Tarımsal üretim açısından oldukça verimli topraklara sahip olan bu alanda ekimi yapılan ürün çeşitleri arpa, buğday ve çavdardır. Bu ürünler belirli yıllarda sırası ile ekilmekteydi. Köylü ekimini yaptığı bu ürünlerden oldukça yüksek oranda verim

almaktaydı. Bu alanda buğday üretimi yapmış olan Ahmet D'nin “*O alana ektiğimiz buğday 1'e 15 (1 ölçek ekip 15 ölçek almak) verirdi. Köyde buğday üretiminden bu kadar verim aldığımız başka toprak yoktu*” sözleri, bu yargıyı doğrular niteliktedir.

Bu bölgenin düzlük bir alanda yer alması, burada yapılan üretimde de köylülere kolaylık sağlamaktaydı. Dönemin koşulları düşünüldüğünde, tahılların toplanması için ihtiyaç duyulan makine ve ekipmanların o dönemde olmayışı ve tahılların tamamen insan gücünden yararlanarak toplanması, söz konusu alanın “düzlük” olmasını önemli kılmaktadır. İnsanlar tahılları toplarken orak, tırpan, tırmık gibi basit tarım aletlerini kullanmaktaydılar. Bu aletleri kullanırken rahat çalışabilmeleri açısından çalıştıkları bölgenin düz bir alan olması kendileri için önem teşkil etmekteydi. Fakat köylülerin bu alanı kaybetmeleri hayvansal üretim çeşidinde yaşananın aksine tarımsal üretim çeşidinde değişime sebebiyet vermemiştir. Köylüler bugün hâlâ arpa, buğday üretimi yapmaktadırlar.

İnönü Üniversitesi'nin kurulmasının zaman içerisinde Fırıncı Köyü'nde yaşanan geleneksel kırsal üretimdeki değişime etkisi muhakkaktır. Köydeki geleneksel kırsal üretimdeki değişimin eğilimi daha çok yapılan tarım ve hayvancılığın azalması yönündedir. Tarım ve hayvancılıkta yaşanan azalışın tek sebebi olarak köy toprakları üzerinde kurulan üniversiteyi göstermek mümkün değildir. Çünkü söz konusu azalışta zaman içerisinde gelir kaynaklarının değişiminde yaşanan farklılaşma, hane nüfus sayısında meydana gelen azalış, toprakların zaman içerisinde daha çok parçalanması gibi pek çok etkenden söz edilebilir.

Tablo 4.3. Köydeki Temel Uğraşı (Hane İçinde)

	S	%
Sadece tarım	52	37,1
Sadece hayvancılık	17	12,2
Tarım ve hayvancılık	55	39,3
Herhangi bir uğraşı yok	16	11,4
Toplam	140	100,0

Tablo 4.3'de görüldüğü gibi bugün Fırıncı Köyü'nde, 140 hanenin 16'sı geleneksel kırsal üretimin ana unsurları olan tarım ve hayvancılıkla uğraşmamaktadır.

Günümüzde artık köydeki birçok köylü hanesi için geleneksel kırsal üretim, temel geçim kaynağı olmaktan çıkmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, köylülükle, köyde ikamet etmek dışında bir bağı bulunmayan, köylü özellikleriyle temel bağlarını koparmış olan haneler Özügurlu'nun (2013: 94) sınıflandırmasındaki *fazlalık nüfustan teşkil eden hane tipini* oluşturmaktadırlar. Bu haneler yaşamlarını geleneksel kırsal üretimden sağlanan gelirler dışında farklı gelir kaynaklarıyla sürdürmektedirler. Bunun yanında köyde tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesimin büyük bir bölümü bu uğraşmayı sadece hane tüketimlerini karşılamak amacıyla yapmaktadırlar. Hane geçimi için ihtiyaç duyulan maddi kazanç genel itibariyle kırsal üretim dışındaki gelir getirici kaynaklardan karşılanmaktadır. Bunu sorulan “*hanenizde tarım ve hayvancılık üretimi yapılıyorsa elde edilen gelir hanenin geçimlik ihtiyacından fazlasını kazandırıyor mu?*” soru kapsamında ortaya çıkan sonuçlardan görebilmekteyiz.

Tablo 4.4. Elde Edilen Gelirin Geçimlik İhtiyaçtan Fazlasını Kazandırması

	S	%
Kazandırmıyor	53	40,8
Kazandırıyor	40	30,8
Sadece geçimi sağlıyor	30	23,0
Sadece hane tüketimini sağlıyor	7	5,4
Toplam	130	100,0

Tablo 4.4'te de görüldüğü gibi tarım ve hayvansal üretimden sağlanan gelirin geçimlik ihtiyaçlarından fazlasını kazandırmayan hanelerin oranı % 40,8'dir. Köyde üretimi yapılan hayvancılık çeşidi genel itibariyle büyükbaş hayvancılık olup, küçükbaş hayvancılık yapan sadece 2 hane bulunmaktadır. Büyükbaş hayvancılıktan elde edilen kazanç köylülerin söylemi ile “*mutfak masrafını karşılayacak seviyeden*” ibarettir. Hayvancılıktan elde edilen kazancı sağlayanlar genellikle kadınlardır. Hayvanlardan elde ettikleri süt ve süt ürünlerini pazar ekonomisine çevirerek, hane kazancına katkı sağlamaktadırlar. Bu durum, köyde yaşayan kadın ve erkeklerin hem kırsal üretimde hem de kırsal üretim dışında farklı iş alanlarında çalışarak hane ekonomisine katkı sağladıklarının göstergesidir. Kırsal üretimde küçük meta üreticisi köylünün elde ettiği kazanç yüksek olmadığı için köydeki tarım ve hayvancılık üretiminde azalma

yaşanmıştır. Tarımsal üretimde ortaya çıkan azalma tarım topraklarının ekilmeyip boş bırakılmasına sebep olmaktadır.

Tablo 4.5. Toprağı Ekmekten Vazgeçip Boş Bırakan Haneler

	S	%
Evet	53	37,9
Hayır	87	62,1
Toplam	140	100,0

Tablo 4.5'te görüldüğü gibi köyde topraklarını ekmekten vazgeçip boş bırakan hane sayısı 53'tür. Bu durum köyde yaşayanların bir kısmının temel geçim kaynakları arasında tarımsal üretimin olmadığını göstergesidir. Günümüzde, köyde yaşayanların bir kısmı geleneksel kırsal üretim dışında farklı gelir kaynakları ile geçimlerini sağlayabilmektedirler.

4.4.2. İstihdama Açılan Pencere: İnönü Üniversitesi

Özüğurlu (2013: 103-104) küçük köylülüğün en belirgin özelliğinin “bir beygir gibi çalışıp bir serçe gibi tüketmek” olduğunu ifade eder. Küçük köylü hanelerinin, tarımsal üretimlerini gerçekleştirirken kendi emek rezervlerini yoğun bir işgücü piyasasında sürdürdüklerini belirtir. Yapılan araştırmalar neticesinde²⁹ köylü hanelerinde, hane dışı işlerde belirli bir ücret karşılığında çalışanlar arasında tarım dışı istihdama yönelenler, tarımsal işleri tercih edenlere oranla daha fazladır. Küçük köylüler içinde tarımdan kopuş olgusunun kuşaklararası bir eğilim olarak gittikçe güçlendiğini belirtir. Bu eğilimin özellikle küçük meta üretiminin yoğun olduğu bölge ve şehirlerde çok daha yaygın olduğu söylenebilir. Küçük köylülüğün hâkim olduğu yerlerde özellikle yeni kuşaklar arasında köylülükten uzaklaşma ve köyden kopuş, aynı şekilde tarımsal üretimden kopma ve tarım dışı gelir kaynaklarına yönelme anlayışı gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu eğilim özellikle 1990'ların ikinci yarısında başlayıp, 2000'li yıllara uzanan yakın zamanın bir gerçeğidir.

Köylü hanelerinde, hane dışı işlerde para kazanılması amacıyla yapılan işlerin büyük oranda, tarım dışı işler olduğu bilinmektedir (Özüğurlu, 2013). Fırıncı Köyü'nde

²⁹ İlgili metin için bkz. (Özüğurlu, 2013).

yaşayanlar için de hane dışı işlerde, yoğun olarak emek gücü ile çalışarak para kazanmak, 1975 yıllı sonrası dönemde kendisini yoğun şekilde göstermiştir. İnönü Üniversitesi'nin kurulma kararından sonra, kampüs oluşturulmak istenilen bu alana ilk kazmaların vurulması ile Fırıncı Köyü'nde yaşayanlar için bir anlamda yeni istihdam alanları doğmuştur. Köyde yaşayanların büyük çoğunluğu küçük meta üreticisi köylüden oluşmaktadır. Fakültelerin inşaatında çalışmak üzere köyden pek çok genç, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktan vazgeçerek inşaat işçisi olarak bu alanda çalışmayı tercih etmiştir. Okul hayatı olmayan, özellikle 17-25 yaş grubunu kapsayan erkek bireyler, üniversitenin kampüs alanında ilk etapta inşaat işçisi olarak çalışma hayatına başlamışlardır. Sonrasında sıvacılık, boyacılık gibi farklı iş kollarında çalışarak çalışma alanlarını daha da genişletmişlerdir. Bu dönemde üniversite inşaatında çalışanlar, özellikle az miktarda toprağa sahip olan küçük meta üreticisi köylüler arasından çıkmıştır³⁰. Bu durum kısıtlı toprağa ve hayvana sahip olan köylülerin, geleneksel kırsal üretimlerinin hane ihtiyaçlarını karşılamadığına veya yeterli olmadığına da işaret etmektedir. Bu konu ile alakalı söylemler şu şekildedir:

Üniversitenin yapılma sürecinde orada inşaat işçisi olarak çalışmak bana cazip geldi. Köyde yapacak çok fazla işimiz yoktu. Sulama suyumuz kısıtlı olduğu için çok fazla tarımla da uğraşamıyorduk. Ben de para kazanmak amacıyla üniversitenin inşaatlarında çalışmaya başladım. Sadece ben değil köyden pek çok kişiyle birlikte çalıştık uzun yıllar (F₂₅).

Bizim köyde pek toprağımız yok. Elimizde olan toprağa sadece tüketimimizi karşılayacak kadar sebze ekerdik. Kazanç sağlamak için tarım ve hayvancılık dışında farklı bir alanda çalışmam gerekiyordu. Bu konuda üniversitenin kurulması bizim için çok iyi oldu. Zaten yürüme mesafesinde olduğu için sabah gider akşam evimize gelirdik. Bu şekilde geçimimizi sağlayacak parayı kazanırdık (F₁₉).

Çok sayıda köylünün bu dönemde üniversite inşaatında işçi olarak çalışmasında, köy ve üniversite arasındaki mesafenin kısa olmasının çok büyük etkisi vardır. Üniversite kampüsünde bulunan inşaat alanları köylüler açısından yürüme mesafesindedir. Aralarındaki mesafenin bu derece az oluşu, burada çalışmayı cazip kılan etkenlerden birini oluşturmaktadır. Öyle ki bu alan, üniversite kampüs alanı olarak belirlenmeden önce köylüler tarafından yoğun olarak tahıl üretiminin (buğday, arpa)

³⁰ Bu bilgi, köylüler ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulardan çıkarılmıştır. Bu dönemde İnönü Üniversitesi'nde çalışma hayatı olanların bazıları ile (F₂, F₄, F₁₂, F₁₈, F₁₉, F₃₆) görüşmeler yapılarak sonuç doğrulanmıştır.

yapıldığı bir alandı. Köylüler, ekim ve hasat zamanlarında bu alana yürüyerek gelirler, işlerini hallettikten sonra tekrar yürüyerek evlerine dönerlerdi. Bu alana yürüyerek gitmek, burada yaşayanlar tarafından oldukça doğal karşılanmaktadır. Günümüzde dahi İnönü Üniversitesi kampüs alanına ulaşım, kimi köylüler tarafından hâlâ yürüyerek gerçekleştirilebilmektedir.

Bu dönemde, üniversite kampüsünde inşaat işçisi olarak çalışmaya başlayanlar ilk etapta mevsimsel olarak çalışmışlardır. Sıcak havaların başlamasıyla birlikte üniversite kampüsünde çalışma süreci de başlamış olurdu. Bu süreç soğuk havaların tekrar kendini göstermesine kadar devam ederdi. Özellikle erkek birey sayısının fazla olduğu haneler içinde üniversitede çalışanların sayısı da fazlaydı. Hanelerdeki kimi erkekler köyde tarım ve hayvancılıkla uğraşırken kimileri de üniversite inşaatında, inşaat işçisi olarak çalışmayı sürdürmüşlerdir. Üniversite alanında çalışan kimi köylülerin söylemleri şöyledir:

Üniversitenin inşaatı başladığı zaman köydeki pek çok erkekle orada çalışmaya başladık. Yürüme mesafesinde olduğu için sabah gidip akşam dönerdik. İnşaat işi zordu ama yine de para kazanabildiğimiz için mutluyduk. Bizim köyde pek toprağımız yoktu. Köyde tarlada çalışmak ve hayvancılık yapmak dışında gelir getirici bir kaynak oluştu bizim için. Ayrıca ilk kez sigortamız burada gösterildi (F₁₂).

İlkbahar ve yaz aylarında köy işleriyle uğraşmak dışında üniversite inşaatında işçi olarak çalışırdık. Şuan müteahhitlik yapıyorum. İnşaat işinde çalışmayı üniversitede çalışarak öğrendim. Ayrıca köylüler arasında traktörü olanlar, bunları boş zamanlarda üniversite inşaatında çalıştırılması için kiraya verirlerdi. Oradan da kazanç sağlayanlar olurdu. Köylüler için yeni bir kazanç kapısı oldu diyebilirim (F₁₈).

Üniversite inşaatında çalışmaya başladığımda yaşım ufaktı. O dönemde para kazanmak için başka çare yoktu. Babam vefat ettiği için ailemi geçindirmek bana düştü. Köyde bize gelir getirecek kadar çok hayvanımız yoktu. Tarım desen yapacak kişi yok. En iyisi orada çalışmaktı benim için. Bize yakın mesafede olduğu için rahatlıkla gidip geliyordum (F₃₆).

Kampüs inşaatında çalışanların kazançları, ilk etapta sadece kendi ailelerinin geçimini karşılayacak düzeydedir. İçinde, kampüs inşaatında işçi olarak çalışanların olduğu haneler genel itibariyle yoksul haneler dediğimiz düşük gelirli hanelerdir. Yeteri kadar toprağa sahip olmayan veya küçük oranda hayvancılıkla uğraşan hanelerde, inşaat işçisi olmaya gücü yetebilen erkekler genel olarak burada çalışırlardı. Bu alanda çalışan erkeklerin yaş sınırı 14-15'lerde olabilmekteydi. Köyde farklı bir gelir kaynağı olmayan

veya elde ettiği gelir ile hane geçimini sağlayamayan hane üyeleri için üniversite kampüsü, yeni bir “kazanç kapısı” olarak görülmekteydi. Bu durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

Fırıncı Köyü’nde yaşayanlar İnönü Üniversitesi kampüsünün inşaat aşamasından başlayıp günümüze kadar, bu alanda farklı pozisyonlarda çalışma imkânı bulmuşlardır. Bugün burada çalışan birey sayısı azımsanmayacak orandadır. Zaman içerisinde sadece erkeklerin değil, kadınların da İnönü Üniversitesi’nde çalışması normal karşılanmaya başlanmış ve bu kapsamda kadın istihdamları da görülmüştür. Köylülerin çalışma alanları ile yaşam alanları arasındaki mesafenin az olması da burada çalışanlar açısından önemli bir husus olarak görülmektedir.

Tablo 4.6. Fırıncı Köyü’nde Yaşayıp İnönü Üniversitesi’nde Çalışan Birey Sayısı ve Cinsiyeti

	S	%
Kadın	4	8,7
Erkek	42	91,3
Toplam	46	100,0

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi, bugün Fırıncı Köyü’nde yaşayanlar arasında, İnönü Üniversitesi’nde (Turgut Özal Araştırma ve Uygulama Hastahanesi dâhil) çalışanların toplam sayısı 46’dır. Bu sayı, zaman içerisinde artış ve azalış gösterebilmektedir. İnsanların yaşam alanlarına yakın mesafede bulunan bu alanda çalışmaları, kendilerine pek çok açıdan avantaj sağlamaktadır. Yaşam alanı ile çalışma alanı arasındaki mesafenin azlığı, ulaşımda rahatlık gibi köylülere birtakım avantajlar sunmaktadır. Bu avantajlardan faydalananların bir kısmını da kadınlar oluşturmaktadır. Üniversite yerleşkesinin köye yakın mesafede olmasından dolayı eşlerinin ve kızlarının burada çalışmalarını uygun gören ve bunu problem etmeyen erkek bireylerin sayısı da oldukça fazladır. Kızı üniversite eğitimi gören Mehmet F. nin “*kızımın okulunu bitirdikten sonra İnönü Üniversitesi’nde çalışmasını çok isterim. Mesafe olarak yaşadığımız yere yakın olması benim açımdan çok önemli*” (F₁) sözleri, köylüler açısından çalışma alanı ile yaşam alanları arasındaki mesafenin önemli olduğunun bir göstergesidir.

Bugün İnönü Üniversitesi’de çocuklarının ve yakınlarının istihdam edilmelerini isteyen sadece erkekler değildir. Aynı şekilde köyde yaşayan kadınların pek çoğu da

özellikle üniversite eğitimi gören veya görmekte olan çocuklarının ilerleyen zamanlarda bu alanda çalışmalarını istemektedirler. Bu noktada mesafenin önemi kadar çalışma bölgesinin tanıdık alan olmasının da önemi büyüktür. Zira köyde yaşayan kadınların şu söylemleri bu yargıyı destekler niteliktedir:

Torunum şuan İnönü Üniversitesi'nde eğitim görüyor. Okulu bitirmesine az bir zaman kaldı. Torunumun okulu bitirdikten sonra bu üniversitede çalışmasını çok isterim. Anne ve babası da çok istiyor. Hem bize çok yakın hem de köyümüzden burada çalışan sayısı çok olduğu için içimiz de rahat olur (F₃₇).

Üniversite burnumuzun dibinde. Köyümüzden de burada çalışanların sayısı sürekli artıyor. Eskiden kızlarının çalışmasını istemeyen aileler çoktu. Şimdilerde öyle değil. Bence bütün gençlerin iş hayatı olmalı. Hele de bu kadar yakın bir yerde olursa daha güzel olur. Ben çocuklarımın bu üniversitede çalışmalarını çok isterim (F₃).

Üniversite eğitimimi farklı okulda tamamladım. Benim için üniversitenin yaşadığım yere yakı olması çok önemli değil. Fakat annem benimle aynı fikirde değil. En azından iş alanı olarak çalışacağım yerin İnönü Üniversitesi olmasını ister (F₁₀).

Fırıncı Köyü'nde bugün eğitime verilen önemin artması kadar çalışma hayatında da kızlarının aktif olarak yer almasını isteyen ailelerin sayısı artış göstermektedir. Özellikle iş hayatında kızların yer almasını gerekli görmeyen ve köy sınırları dışına çıkmalarını uygun bulmayan anlayışta değişmiş ve değişmeye devam etmektedir. Bu gibi durumlar bizlere, Boran'ın (1992) bahsettiği, köylerin kapalı yapılarının ve dışarı ile olan münasebetlerinin oldukça düşük seviyede olduğu ve geleneksel köylü anlayış yapısının zaman içerisinde toplumsal yapıdaki değişime paralel olarak değiştiğini göstermektedir. Bu durum Fırıncı Köyü'nün de kapalı köy yapısının nispeten kırıldığına göstergesidir. Uzun zaman boyunca hâkim olan geleneksel ve ataerkil anlayış yapısı, değişen günün koşullarına bağlı olarak şekillenmektedir.

4.4.3. Eğitim ve Sosyal İlişkiler Bağlamında İnönü Üniversitesi'nin Rolü

Yükseköğretim kurumları, ülkelerin gelişip kalkınabilmeleri açısından ihtiyaç duyulan insan kaynağı ve bilginin üretildiği kurumlardır. Bu sebeple üniversiteler ülkelerin geleceğini belirleme noktasında önemli bir husus oluşturmaktadır. Üniversiteler, içinde buldukları toplumsal çevreleri etkileyip, birçok açıdan bunlara katkı sağlamaktadır. Söz konusu katkılar arasında en önemlisi hiç kuşkusuz eğitim

hayatına sağladığı katkıdır (Taşçı vd, 2011: 132). İnönü Üniversitesi de bu kapsamda çevresi ile etkileşimde insanların eğitimi noktasında önem taşımaktadır.

Fırıncı Köyü'nde yaşayanların eğitim hayatı ile tanışmaları, 1967 yılında inşası tamamlanan, 1967-1968 yıllarında eğitim-öğretim hayatına başlayan ve günümüzde hâlâ ilkokul eğitimi vermeye devam eden Fırıncı İlkokulu ile gerçekleşmiştir. Bu yıllardan itibaren köyde eğitim hayatı da başlamış olup, sonrasında ortaokul, lise ve üniversite eğitimleri de köy dışından alınmaya başlanmıştır. Özellikle üniversite eğitimi açısından İnönü Üniversitesi, Fırıncı Köyü'nde yaşayıp üniversite eğitimi almak isteyenler için büyük bir *nimet* olarak görülmüştür.

İnönü Üniversitesi'nin Fırıncı Köyü'ne yakın mesafede oluşu, üniversite eğitimi almak isteyenler için, kendi köylerinden yani yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmayıp, üniversite eğitimi alma şansına sahip olmaları anlamına gelmektedir. Bu durum köylüler arasında, çocuklarının üniversite eğitimi almaları isteğini de arttırmıştır. Bunun yanında, üniversite eğitiminin beraberinde getirdiği maddi sorumluluklar, kimi köylüler açısından hane kazancına yük olarak görülmüştür. Özellikle farklı şehirlerde bulunan üniversitelerde eğitim görmek, hem maddi hem manevi yükümlülükler açısından genel itibarıyla “hane reisinin” vereceği kararlar arasında yer almaktadır. Bunları, köylülerin şu söylemlerinden çıkarabiliriz:

İnönü Üniversitesi bizim topraklarımız üzerinde kuruldu. Durum böyle olunca, bu üniversiteden her anlamda faydalanmak bizim en doğal hakkımız diye düşünüyorum. Köyümüze bu kadar yakın mesafede olması, köydeki gençlerin burada okumasında çok etkili oluyor. Ben de çocuğumun burada üniversite okumasını isterim. Köyde yaşayan pek çok kişinin maddi durumu pek iyi sayılmaz. Çocuklarını bu üniversitede okutmak, köylüleri büyük bir maddi yükten de kurtarıyor (F₁₅).

Eğitim konusunda diğer köylere oranla şanslı olduğumuzu düşünüyorum. İnönü Üniversitesi köyümüze çok yakın mesafede bulunuyor. Üstelik sadece üniversite eğitimi değil aynı zamanda isteyenler için ilkokul ve ortaokul da var. Çocuklarımızı rahatlıkla götürüp getirebiliyoruz (F₁₈).

Ben İnönü Üniversitesi'nde okudum. Burada okumak beni ve ailemi büyük bir masraftan kurtardı. Şehir dışında okuyacak durumumuz olmadığı için burada okumak zorunda kaldım. Fakat kendimi çok şanslı hissediyorum. Yol parası masrafım dahi olmadı. Kısıtlı gelire sahip aileler için inanılmaz yol parası bile yük olabilmekte (F₂₈).

Fırıncı Köyü'nde ilk etapta sadece köyde yaşayan erkeklerin üniversite eğitimi almaları normal karşılanmıştır. 1990'lı yıllarda³¹ köyde yaşayıp İnönü Üniversitesi'nde eğitim gören ve mezun olan 4 kişi vardır. Bunların dördü de erkek öğrencilerden oluşmaktadır. 1990'lı yılların sonlarında ise bu sayıda artış yaşanmış ve zaman içinde bu oran sürekli olarak yükselmiştir (Ünver, 1999:137). Bu dönemde köyde yaşayan kızların üniversite eğitimi almaları pek söz konusu değildir. Genel itibari ile kızlar (köyde yaşayan bütün kız çocukları değil) ilkokul eğitimlerini köyde bulunan Fırıncı İlkokulu'nda tamamlayıp, ortaokul ve lise eğitimlerini bile tamamlayamamaktadırlar. Durum böyle olunca kızlar açısından üniversite eğitiminden söz etmek mümkün değildir.

Günümüzde köyde yaşayan kızların üniversite eğitimleri noktasında İnönü Üniversitesi'nin oldukça önemli bir payı vardır. Kız çocuklarının eğitim görmeleri, sonraki yaşamları ile ilgili söz haklarını ellerine almaları açısından son derece önemlidir. Eğitim görmeleri, geleceğe yönelik toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşam alanlarına yatırım yapabilmelerine, çalışma hayatına katılarak ekonomik anlamda özgür bireyler olmalarına katkı sağlamaktadır. Bilindiği üzere ataerkil toplumlarda geleneksel değerler önemli ölçüde varlığını devam ettirmektedir. Günümüzde dahi ataerkil aile yapılarında, kızların eğitim hayatları üzerinde “babanın” etkisi ve söz hakkı oldukça yüksek düzeydedir (Aktaş, 2013: 62).

Kızlarının yüksekokula gidip gidemeyeceği, gidecekler ise hangi yüksekokula gideceği ve burada mesafenin önemli olup olmadığı konularında da hiç kuşkusuz babanın düşüncesi ve söz hakkı büyük oranda etkilidir. Köylüler arasında, kızlarını başka şehirlerde bulunan üniversitelere göndermektense, üniversite eğitimi almalarını istemeyenlerin oranı azımsanmayacak orandadır. Fırıncı Köyü'nde yaşayanlar için çocuklarının, özellikle kız çocuklarının eğitim göreceği üniversite ile yaşam alanları arasındaki mesafenin önemi oldukça fazladır.

³¹ Daha önceki yıllarla ilgili, İnönü Üniversitesi'nde eğitim görenler ve bunların sayısı hakkında net bilgilere ulaşılamamıştır.

Tablo 4.7. Üniversite Eğitiminde Mesafenin Önemi

	S	%
Var	88	62,9
Yok	52	37,1
Toplam	140	100,0

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere Fırıncı Köyü’nde yaşayanlar arasında, çocuklarının üniversite eğitimi almaları noktasında mesafenin önemli olduğunu belirtenlerin oranı % 62,9’dur. Bu durum Boran’ın (1992) bahsettiği kapalı köy yapılarında görülen “dışarı” ile münasebetin düşük seviyede olduğu ve köylülerin yaşam alanları olarak belirledikleri sınırların dışına çıkabilmenin pek kolay olmadığını hatırlatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Fırıncı Köyü’nde yaşayanların birçoğu, İnönü Üniversitesi’ni kendi yaşam alanlarının bir parçası olarak görmektedirler. Bu sebeple, çocuklarının üniversite eğitimini burada almalarında bir sakınca görmemekte ve bu durumun kendileri için bir avantaj oluşturduğunu düşünmektedirler. Bu durum köyde yaşayanların eğitim hayatlarını olumlu yönde etkilerken aynı zamanda köyün kapalı yapısının nispeten devam etmekte olduğunun da göstergesidir.

Bugün köyde yaşayanlar arasında üniversite eğitimi almakta olan 32 öğrenci mevcuttur. Bu öğrencilerin 19’u İnönü Üniversitesi’nde eğitim görmektedir. Geriye kalan 13 öğrenci ise Malatya dışında farklı illerde üniversite eğitimi almaktadır. İnönü Üniversitesi’nde eğitim gören 19 öğrencinin 10’unu kızlar oluşturmaktadır. Farklı illerde üniversite okuyan kızların sayısı ise 5’dir. Bu durum da aslında eğitimde köylüler açısından mesafenin önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir. Özellikle kızları eğitim gören aileler için durum böyledir. Çünkü farklı şehirlerde üniversite eğitimi gören kız sayısı 5 iken erkeklerin sayısı 8’dir. Bu açıdan ele alındığında, İnönü Üniversitesi’nin köye yakın mesafede oluşu belki de burada eğitim gören kimi öğrenciler(özellikle kızlar) için tek alternatif olmaktadır.

Fırıncı Köyü’nden İnönü Üniversitesi’ne eğitim almak için gidenler sadece üniversite öğrencileri ile sınırlı değildir. Köyden üniversiteye ilkökul ve ortaokul eğitimi almak için giden öğrenciler de mevcuttur. Köyde bulunan ilkökulda eğitim almak yerine çocuklarının daha iyi koşullarda eğitim almalarını isteyen ailelerin sayısı oldukça fazladır. Bugün Fırıncı Köyü’nde yaşayıp İnönü Üniversitesi kampüs alanı

içerisinde yer alan ilkokulda eğitim gören öğrenci sayısı 27'dir. Bunların 7'si ilkokul, 20'si ise ortaokul öğrencileridir. Bu durumu değerlendirmek gerekirse köylülerin, çocuklarının eğitim hayatına önem verdikleri ve daha iyi şartlarda eğitim almalarını istedikleri söylenebilir. Öğrencilerin okula gidiş ve dönüş noktasında sıkıntı yaşamamaları, burada eğitim almalarında önemli bir etken olabilmektedir.

Üniversite kampüsü içerisindeki ilkokula giden öğrencilere baktığımızda genel itibariyle babası veya hanesinden birisinin İnönü Üniversitesi'nde çalıştığını görmekteyiz. Çocuklar, sabahları babaları ile okula gidip, okul çıkışında köy servisi ile evlerine dönmekteydiler. Fakat 2018 yılı itibariyle burada eğitim gören ilkokul çocuklarının sayısının artması ile çocukları taşıyan okul servisi faaliyete geçmiştir. Köylülerin çalıştıkları bölgede aynı zamanda çocuklarını da okutmaları kendilerine avantaj sağlamaktadır. Çünkü hem çocukları ile hem de onların eğitimleri ile yakından ilgilenebilmekteledir. Köylüler arasında genel itibariyle bu duruma olumlu bakılmaktadır.

Üniversitenin köylülere avantaj sağladığı diğer bir husus, şehre ulaşım noktasındadır. Köylülerin şehir merkezine ulaşmaları farklı zamanlarda farklı alternatiflerle gerçekleşmiştir. Örneğin 1970'li yıllarda köylüler, şehre ulaşımı köy kamyonu ile sağlamaktalardı. Köyde bulunan bu tek kamyon, sabah saatlerinde şehre gider ve akşam saatlerinde tekrar köye dönerdi. Sonraki yıllarda farklı alternatifler de olmuştur. Bunlardan en önemlisi de üniversitenin kurulması ve eğitim hayatına başlaması ile belediye araçlarının yolcu taşımak için üniversite ve şehir merkezi arasında sık aralıklarla gidip gelmesi ile şehre ulaşımın sağlanmasıdır. Böylece Fırıncı Köyü'nde yaşayanlar şehre gidebilmek için üniversiteye kadar yürüyüp oradan da belediye araçlarını kullanabilmişlerdir. Kısacası üniversite, köy ile şehir arasında köprü görevi görmüştür denilebilir. Bunun sonuçlarından biri köyden şehre giden insan sayısında çok büyük oranda artışın olmasıdır. Bunu şu gibi söylemlerden çıkarabiliriz:

Üniversite araçları yokken çarşıya³² çok sık gitmezdik. Çok fazla ihtiyaç duyarsak giderdik. Çünkü araba bulmamız zor olurdu. Kimi zaman da yürüyerek giderdik. Üniversite arabaları gelince köylü bu konuda rahata kavuştu diyebilirim (F₄).

³² Çarşıdan kasıt "şehir merkezi"dir.

Aslında üniversite araçları bizim ulaşımımız için kolaylık sağladı diyebilirim. Köyümüzde servisler yokken üniversiteye kadar yürür oradan araçları kullanarak şehre giderdik. Şuan hâlâ kullanıyoruz (F₂).

Öncesinde genellikle erkekler köyden şehre gidebiliyorken, üniversitenin kurulması ve belediye araçlarının buraya gelmesi ile köyde yaşayan kadınlar da şehre sıklıkla gider olmuştur. Günümüzde de bu durum geçerliliğini korumaktadır. 2004 yılında köylüler, kendi köy minibüslerini alarak şehre ulaşımı bu minibüsle gerçekleştirmeye başlamışlardır. Fakat bunun yanında köyde yaşayanlar hâlâ üniversiteye gelip, buradaki araçları kullanarak şehre ulaşımını gerçekleştirmektedirler. Yani köy ile şehir arasındaki köprü görevini günümüzde de devam ettirmektedir.

Üniversite, köylülerin sosyal ilişkilerinde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Köyün gençlerine sunduğu eğitim olanağı dışında, köyde yaşayanların neredeyse her gün vakit geçirdikleri bir alan olarak da karşımıza çıkmaktadır. Özellikle genç yaş grubundaki bireyler için sosyal tesis alanları ve kafeleri ile köyde yaşayanları kendisine çekmektedir. Sadece genç bireyler için değil aynı zamanda orta yaş grubunu oluşturan bireyler için de sosyalleşme alanı olmaktadır. Köylüler için üniversiteyi ziyaret etmek ve burada vakit geçirme amaçları değişiklik göstermektedir. Kimileri üniversiteyi eğitim almak amacıyla kullanırken kimisi sadece eğlenceli vakit geçirmek için, kimisi ürettiği köy ürünlerini üniversite personeline satmak için, kimisi de üniversitede okuyan veya çalışan arkadaşlarını/dostlarını ziyaret etmek için kullanmaktadırlar. Bu ve benzeri örnekler daha da çoğaltılabilir. Bu açıdan bakıldığında İnönü Üniversitesi, Fırıncı Köyü'nde yaşayanların sosyal ilişkilerini büyük oranda etkileyebilmektedir.

Tablo 4.8. Fırıncı Köyü’nde Yaşayanların Eğitim/İş Dışında İnönü Üniversitesi’ni Kullanma Amaçları

	S	%
Gitmiyorum	77	38,5
Market alışverişi için	52	26,0
Kafelerde vakit geçirmek için	12	6,0
Spor tesislerini kullanmak için	19	9,5
Fırından ekmek almak veya yemek yaptırmak için	25	12,5
Personele köy ürünlerini satmak için	5	2,5
Üniversitede çalışan/okuyan arkadaşlarla görüşmek için	10	5,0
Toplam	200	100,0

Tablo 4.8’de de görüldüğü üzere köylülerin üniversiteyi kullanma amaçlarının %61,5’ini eğitim ve iş dışında farklı amaçlar oluşturmaktadır. Bu da aslında Fırıncı Köyü’nde yaşayanlar için üniversitenin sadece bir eğitim kurumu ve çalışma alanı olarak kullanılmadığının göstergesidir. Hem yakın mesafede olması hem de insanları kendisine çeken birçok niteliğe sahip olması, köylülerin günlük yaşamlarında vakitlerinin bir kısmını harcadıkları bir yaşam alanı olarak algılanmaktadır. Bu da köylülerin köy dışında farklı bir yaşam alanında zaman geçirmelerini ve farklı insanlarla tanışıp sosyalleşebilmelerine katkı sağlamaktadır. Köylülerden aktarılan bazı söylemler şu şekildedir:

İnönü Üniversitesi’nde okumuyorum ve çalışmıyorum. Ama üniversiteye sık sık gidip gelirim. Genellikle tenis oynamak için gidiyorum. Bazen market alışverişi için bazen de orada okuyan arkadaşlarımla vakit geçirmek için gidiyorum. Haftada en az iki günüm üniversitede geçiyor diyebilirim (F₁₀).

Köydeki gençler üniversiteye sık sık gidip gelirler. Zaten köye yakın olduğu için gidip gelişler kolay oluyor. Köyden üniversiteye gidip zaman geçirenler çok. Benim gitme amacım farklı. İnönü Üniversitesi’nde okuyan kızım var. Okula giderken köyün minibüsünü kullanıyor. Akşamları ders çıkışında gidip okuldan alıyorum. Hafta içi hemen hemen her akşam gidiyorum (F₁₈).

Köy ürünlerimizi üniversitede çalışan pek çok personel alıyor. Köylülerin çoğu ürettiği ürünleri üniversite personeline satmak için sık sık gidip gelir. Genellikle süt ürünleri olur bunlar. Bende ürettiğimiz ürünleri satmak için sık sık üniversiteye giderim. Bu vesileyle pek çok personeli tanıma fırsatım da oldu. Onlar da bazen köyümüze gelip vakit geçirirler (F₂₉).

Köylüler, üniversite de vakit geçirirken ve farklı amaçlar için ziyaret ederken üniversitedeki kimi çalışanlar da aynı şekilde köye gelip burada vakit geçirebilmektedir. Yani köylülerin kurduğu ilişkiler karşılıklı olarak devam etmektedir. Zaman içerisinde köylülerin üniversiteyi kullanma amaçları değişiklik gösterdikçe aralarında oluşturdukları ilişkiler de buna paralel olarak yoğunluk kazanmaktadır.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türkiye köylerinde yaşanan değişim ve dönüşüm, bir takım politik ve iktisadi dönüm noktalarının etkisiyle dönemlere ayrılarak incelenebilmektedir. Yaşanan ve yaşanmaya devam eden söz konusu dönüşüm, özellikle kapitalizmin köylere girişi ve köylerde kapitalist üretim tarzının hâkim olmaya başlaması ile hızlanarak devam etmiştir. Bu çalışmada köy toplumsal yapısı, bulunduğu alan içerisinde hâkim olan üretim biçimleri ve bu üretim biçimlerinde yaşanan değişim ile bir bütün olarak ele alınmıştır.

Dinamik bir yapıya sahip olan köy toplumsal yapıları, içinde buldukları dönemin koşullarına bağlı olarak değişip dönüşmektedir. Bu değişim gerçekleşirken, köylere yakın mesafede bulunan üniversite yerleşkeleri, köy toplumsal yapılarını aralarında oluşturdukları ilişkiler çerçevesinde etkilemektedir. Bu etki köylülerin sosyal ilişkilerinde, eğitiminde, tarımsal üretimle uğraşmak dışında farklı işkollarında çalışmalarında ve daha birçok alanda yaşanan değişiminde belirleyici olabilmektedir.

Bu tez çalışmasında, zamanla değişime uğrayan köy toplumsal yapılarında söz konusu değişim meydana gelirken aynı zamanda bu yapının etkilendiği çevresel faktörler de göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Her ne kadar kısa süre içerisinde etkilerini gösteremeyecek kadar yavaş ilerleyici özelliğe sahip olsa da günümüzde hâlâ değişmekte olan bu yapı incelenirken çevresel faktörlerin etkileri de göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın nesnesini oluşturan Fırıncı Köyü'nün doğu kısmında yer alan, toplamda 5.000 dönümlük alanı kapsayan ve İnönü Üniversitesi kampüs bölgesini oluşturan bu alan kamulaşmadan önce köyün topraklarına dâhildi. Bu durum köylünün kamulaşan toprağında üniversite yerleşkesi ile iç içe olmasına sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla Fırıncı Köyü'nde yaşayanlar kendilerini İnönü Üniversitesi ile yoğun ilişkiler içinde bulunmaktadır. Böylece başta üretim biçimleri olmak üzere köylülerin toplumsal yaşamlarında meydana gelen ve gelmekte olan değişimde, İnönü Üniversitesi'nin payı yadsınamaz.

Saha araştırmasının yapıldığı alan olan Fırıncı Köyü'nde yaşamakta olanlar genel itibariyle az toprağa sahip küçük meta üreticisi köylülerdir. 1960'lı yıllardan itibaren kapitalist üretim tarzının egemenliğinde yapılan üretimin başlaması ve makineleşme ile

hız kazanmasının etkisiyle köyde toplumsal yapının değişimi de hız kazanmıştır. İlk zamanların kendi kendine yeten, sadece hane tüketimini karşılamak amacıyla yapılan tarımsal üretiminden pazar ekonomisi için yapılan üretime geçiş ile Fırıncı Köyü'nde yaşayanların üretim biçiminde meydana gelen değişim toplumsal yapıya da yansımıştır. Söz konusu değişim geleneksel kırsal üretimde meydana gelen farklılaşma ile devam etmiştir. Bu farklılaşmada çevresel faktörlerin biri olan İnönü Üniversitesi'nin etkisi de muhakkaktır. Bu etki genel olarak geleneksel kırsal üretimde üretilenin çeşidine yansımıştır. Kısacası köyde geleneksel kırsal üretim yapan meta üreticisi küçük köylü, değişen zamanın ve koşulların etkisi ile değişime devam etmiş, bu değişimi yaşarken çevresel faktörlerden de etkilenmiştir.

Fırıncı Köyü'nün değişen toplumsal yapısı içerisinde İnönü Üniversitesi'nin köylüler üzerindeki diğer etki alanı, geleneksel kırsal üretim dışında farklı bir alanda çalışma imkânını elde etmeleridir. Zira küçük meta üreticisi köylünün kırsal alanda kazanç sağlamasının tek yolu pazar ekonomisi için yaptığı kırsal üretimdir. Köylülerin yaptıkları kırsal üretimin dışına çıkarak ilk etapta üniversitenin kampüs inşaatında çalışmaları daha sonralarında bu alanda farklı iş kollarına geçmeleri, kırsalda yapılan üretimi kendileri için temel geçim kaynağı olmaktan çıkarmıştır. Bu durum sadece küçük meta üreticisi köylüler için değil aynı zamanda topraksız ve üretim yapabilmek için gerekli koşullara sahip olmayan köylüler için de geçerlidir. Özüğurlu'nun (2013) sınıflandırılmasında *fazlalık nüfustan teşkil eden hane tipini* oluşturan, köyde sadece ikamet etmek dışında köyle bağı bulunmayanlar için de çalışma alanı olmuştur. Buradaki en önemli faktörlerden biri üniversitenin köye yürüme mesafesinde olmasıdır. Aradaki mesafenin az oluşu burada çalışmayı cazip kılan etkenlerden biri olmuştur. Bu durum günümüzde de geçerliliğini nispeten korumaktadır. Günümüzde Fırıncı Köyü'nde yaşayıp İnönü Üniversitesi'nde istihdam edilenlerin sayısı oldukça fazladır.

Köyde yaşayanların genel itibariyle geleneksel ataerkil toplumsal cinsiyet normlarını taşıyan yapıda olmaları sebebiyle, özellikle kızların eğitimi ve sosyal ilişkilerini geliştirmeleri noktasında belirleyici olmaktadır. Bu noktada geçerlilik gören genel anlayış, kızlarının üniversite eğitimi almalarında mesafenin kendileri açısından önemli olduğu yönündedir. Aynı şekilde kadın istihdamı açısından da köylüler tarafından sıcak bakılan bir çalışma alanı olmuştur. Burada da yine kadın istihdamında geleneksel ataerkil cinsiyet normlarının geçerliliğini koruduğu ve çalışma alanı ile

yaşam alanı arasındaki mesafenin önemli görüldüğü söylenebilir. Kadınların tarımsal üretim dışında alternatif geçinme kaynakları bulması noktasında İnönü Üniversitesi yaşam alanları ve çalışma alanları arasındaki mesafenin az olması sebebiyle avantaj sağlamaktadır. Köyde yaşayanların pek çoğu için bu hususun önem oluşturması, değer yargılarının gençlerin üniversite eğitiminde ve kadınların geleneksel kırsal üretim alanı dışında çalışabilmeleri üzerindeki etkisinin göstergesidir. Bu açıdan İnönü Üniversitesi'nin yakınlığı, burada eğitim görenlerin bir kısmı için olmazsa olmazdır. Bu durum Fırıncı Köyü'nde yaşayanların, eğitim ve farklı iş kollarında çalışmaları noktasında sahip oldukları anlayış hakkında fikir vermektedir. Fakat bu husus köyde yaşayanların tamamı için geçerli değildir. Öyle ki çocuklarının yükseköğretim eğitiminde ve kadının kırsal üretim alanı dışında çalışmasında herhangi bir sakınca görmeyenler de mevcuttur. Fakat genel eğilim mesafe yakınlığının önemli olduğu yönündedir.

Fırıncı Köyü'nde yaşayanların *dışarı* ile münasebeti ve köy sınırlarından çıkıp sosyalleşmesi noktasında İnönü Üniversitesi'nin payı oldukça fazladır. Bu hususta ilk olarak köylülerin şehre ulaşmaları açısından üniversite köprü görevi taşımaktaydı. İnönü Üniversitesi'nin eğitim faaliyetine başlamasından önceki dönemde Fırıncı köyünde yaşayanlar açısından şehre ulaşım kısıtlı imkânlar çerçevesinde gerçekleştirilmekteydi. Kimi zaman köy kamyonu ile kimi zaman binek hayvanlar vasıtasıyla ve kimi zaman da yürüyerek sağlanan ulaşım, üniversitenin faaliyete geçmesi ile daha kolay bir hal almıştır. Bu durum köy ile şehir arasındaki ilişki yoğunluğunu da arttırmıştır.

Köylüler, kendilerine özgü toplumsal dinamiklerle oluşturdukları yapıyı kapsayan sınırların dışına çıkarak, kırsal üretim alanları dışında sosyalleşme eğilimindedirler. Bunu gerçekleştirdikleri alan da büyük oranda İnönü Üniversitesi'dir. Hemen hemen günün her vaktinde köyde yaşayanlar tarafından uğrak yeri olabilen bu alan, pek çok özelliği sebebiyle insanları kendine çekebilmektedir. Üniversitenin yaşam alanlarına yakın mesafede olması, köylülerin gereksinin duyduğu sosyalleşme ve iyi vakit geçirme isteklerine cevap vermektedir. Köyde yaşayanlar arasında hemen her yaş grubu için uğrak alanı olan bir mekân niteliğine gelmiştir. Bu da köylülerin yaşam alanları dışında sosyal ilişkiler kurabilmelerine olanak tanımaktadır.

Fırıncı Köyü'nde yaşayanların yaşam alanları içerisinde oluşturdukları kendilerine özgü toplumsal yapıları dinamik bir yapıya sahiptir. Bu yapı dönemin koşullarından ve çevresel faktörlerden kurduğu ilişkiler oranında etkilenmektedir. Bu durum *“köy yerleşmelerine yakın mesafede bulunan üniversite yerleşkeleri, köy toplumsal yapısını aralarındaki ilişkiler oranında etkiler”* hipotezini doğrular niteliktedir. Söz konusu etkiler köylülerin hayatlarının pek çok alanına yansımaktadır. Sürekli olarak değişime uğrayan köy toplumsal yapıları, bu etkilerin de yansımaları ile kendilerine özgü toplumsal yapılarını şekillendirmektedir.

Fırıncı Köyü'nün değişim yaşayan ve değişime devam eden köy toplumsal yapısının etkilendiği çevresel faktörlerden en önemlisini oluşturan İnönü Üniversitesi'nin köye yakın mesafede bulunması köylülerin üniversite ile ilişkilerini yoğun olarak yaşamasına sebep olmaktadır. Söz konusu alanın yürüme mesafesinde olması hem köylülerin yoğun sosyal ilişkilerin yaşanmasına olanak tanımış hem de eğitim ve tarımsal üretim alanı dışında farklı bir alanda çalışma imkânı sağlamıştır. Bu ve benzeri bulgular çalışmanın, *“köyler ile üniversite yerleşkeleri arasındaki ilişkilerin yoğunluğu, aralarındaki mesafenin yakınlığına bağlı olarak artar”* hipotezini destekler niteliktedir. Köyler kapalılık özellikleri sebebiyle dışarıya çok fazla açılmamakta, yakın çevre ile etkileşimi uzak bölgelere oranla daha kolay sağlayabilmektedir. Bu durum hiç kuşkusuz yakın çevrenin, köylülerin değişen toplumsal yapılarındaki önemini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, Şenol, (2012), “6360 Sayılı Yasa’nın Türkiye’nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/210847>, Erişim Tarihi: 12.11.2018.
- AKAD, M. Tanju, (2015), “Türkiye’de Kırsal Kesime Müdahaleler: 1960-1980 Dönemi”, **Türkiye’de Tarımın Ekonomi Politikası**, ed. Necdet Oral, Notabene Yayınları, Ankara.
- AKENGİN, Hamza, Aynur Kaykı, (2013), “Şehirleşme Üniversite İlişkisine Bir Örnek: Gazimağusa”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, 2013 (28), ss. 501-525.
- AKŞİT, Bahattin, (1967), **Türkiye’de Az Gelişmiş Kapitalizmin Köylere Girişi**, OTDÜ Öğrenci, Ankara.
- AKŞİT, Bahattin, (1999), “Cumhuriyet Döneminde Türkiye Köylerindeki Dönüşümler”, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- AKTAŞ, Gül, (2013), “Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 30(1), ss. 53-72.
- ARIKAN, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ankuayd/article/view/5000003302/5000003821>, Erişim Tarihi: 12.11.2018.
- ARSLAN, Ayşegül, (2018), **Mevsimlik Tarım İşçisi Kadınların Kentsel Mekânda Gündelik Yaşam Deneyimleri Şanlıurfa Örneğinde Bir İnceleme**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Lisansüstü Tezi, Malatya.
- AYYILDIZ, Merve, Adnan Çiçek, Bekir Ayyıldız, (2016), “6360 Sayılı Büyükşehir Yasası’nın Kırsal Kesime Olası Etkileri”, <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/5000128873-5000333003-2-PB.pdf>, Erişim Tarihi: 15.11.2018.
- BAKIRCI, Muzaffer, (2007), **Türkiye’de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar**, Nobel Yayınları, Ankara.

- BAYHAN, Vehbi, (2003), **Genç Kimliği Üniversite Gençliğinin Sosyolojik Profili**, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya.
- BAYKURT, Fakir, (2018), **Irazca'nın Dirliği**, Literatür, İstanbul.
- BAŞAK, Suna, (2005), "Türk Sosyolojisinde Yapı Araştırmaları", **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, (2005)32, ss. 33-63.
- BAŞARAN, Mehmet, (1990), **Özgürleşme Eylemi: Köy Enstitüleri**, Çağdaş Yayınları, İstanbul.
- BERGER, John, (2016), **Domuz Toprak**, çev. Taciser Belge, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BERKAY, Fügen, (2009), **Traih ve Toplum Köy ve Kent**, Ekin Yayınları, Bursa.
- BERNSTEİN, Henry, (2014), **Tarımsal Değişimin Sınıfsal Dinamikleri**, çev. Oya Köymen, Yordam Kitap, İstanbul.
- BORAN, Behice, (1992), **Toplumsal Yapı Araştırmaları (İki Köy Çeşidinin Mukayeseli Tetkiki)**, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- BORAN, Behice, (1999), "Kırsal Alanda Toplumsal Değişme: İki Öncü Çalışma", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BORAN, Behice, (2016), **Türkiye ve Sosyalizm Sorunları**, Yordam Kitap, İstanbul.
- BORATAV, Korkut, (1999), "1968 ve 1970 Tarım Sayımlarına Göre Türkiye'de Toprak Dağılımı", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BORATAV, Korkut, (2004), **Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm**, İmge Kitapevi, Ankara.
- BORATAV, Korkut, (2015), "Birikim Biçimleri ve Tarım", **Türkiye'de Tarımın Ekonomi Politikası 1923-2013**, ed. Necdet Oral, Notabene Yayınları, Ankara.
- BORATAV, Korkut, (2015), "Tarımsal Fiyatlar, İstihdam ve Köylülüğün Kaderi", **Türkiye'de Tarımın Ekonomi Politikası 1923-2013**, ed. Necdet Oral, Notabene Yayınları, Ankara.
- CEM, İsmail, (2007), **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- ÇAĞLAR, Yücel, (1986), **Köy Köylülük ve Türkiye’de Köy Kalkınması Sorunu**, TZD Yayınları, Ankara.
- ÇAKAN, Celal, Nezir Kızılkaya, (2015), **İnönü Üniversitesi Kuruluş Süreci**, Evin Ofset ve Etiket, Malatya.
- ÇETİN, Türkan, “Cumhuriyet Döneminde Köycülük Politikaları: Köye Doğru Hareketi”, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ENGELS, Friedrich, (1999), **Köylüler Savaşı**, çev. Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara.
- ERCAN, Fuat, (2008), **Kırsal Yapıda Toplumsal Değişme**, Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- ERCAN, Fuat, (2018), **Toplumlar ve Ekonomiler**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- ERDOST, Muzaffer İ. (1988), **Kapitalizm ve Tarım**, Onur Yayınları, Ankara.
- GEDİKOĞLU, Tokay, (2005), “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Eğitim Sistemi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1(1), ss. 66-80.
- GERAY, Cevat, (1974), **Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar, Sorunlar, Yaklaşımlar, Örgütlenmeler**, TODAİ Yayını, Ankara.
- GERAY, Cevat, (2011), **Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları**, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- GÖKÜŞ, Mehmet, Hakan Alptürk, (2016), “6360 Sayılı Yasa İle Köy Yönetiminden Mahalle Yönetimine Geçiş Sonrası Etkin Hizmet Sunumuna İlişkin Muhtarların Görüşü: Silifke Köyleri Örneği”, <http://sosyoteknik.selcuk.edu.tr/sustad/article/view/69/55>, Erişim Tarihi: 28.12.2018.
- HARVEY, David, (2016), **Sosyal Adalet ve Şehir**, çev. Mehmet Moralı, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- İÇDUYGU, Ahmet, İbrahim Sirkeci, (1999), “Bir Ülke, Bir Aile ve Birçok Göç: Cumhuriyet Döneminde Bir Toplumsal Dönüşüm Örneği”, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

- İÇDUYGU, Ahmet, Sema Erder, Ömer F. Gençkaya, (2014), **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2013: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, Mirekoç, İstanbul.
- İNAN, C. Emek, (2016), "Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinde Bir İnceleme", **Göç Araştırmaları Dergisi**, 2(3), ss. 10-33.
- KALAYCIOĞLU, Sibel, (2006), "Toplumsal Yapı: Toplumsal Kuramlar, Gruplar ve Toplumsal Değişme", **Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, ed. Mehmet Zencirkıran, Nova Yayınları, Ankara.
- KAZGAN, Gülten, (1999), "1980'lerde Türk Tarımında Yapısal Değişme", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KAZGAN, Gülten, (2013), **Tarım ve Gelişme**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KELEŞ, Ruşen, (2006), **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınevi, İstanbul.
- KELEŞ, Ruşen, Fehmi Yavuz, (1983), **Yerel Yönetimler**, Turhan Kitapevi, Ankara.
- KEYDER, Çağlar, (1999), "Tarımda Küçük Meta Üretiminin Oluşumu: Türkiye Örneği", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KEYDER, Çağlar, Zafer Yenal, (2015), **Bildiğimiz Tarımın Sonu Küresel İktidar ve Köylülük**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KEYDER, Çağlar, (2016), **Toplumsal Tarih Çalışmaları**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KIRAY, Mübeccel, (1982), "Türkiye'de Köy ve Köylü Sorununa Kalkınma Planları'nın Yaklaşımı", **Toplumbilim Yazıları**, Toplum Bilimleri Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- KIRAY, Mübeccel, (1982), **Toplumbilim Yazıları**, Toplum Bilimleri Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- KIRAY, Mübeccel, (1999), "Sosyo-Ekonomik Hayatın Değişen Düzeni: Dört Köyün Monografik Karşılaştırılması", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

- KIRAY, Mübeccel, (2006), **Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- KÖYMEN, Oya, (1999), “Cumhuriyet Döneminde Toplumsal Yapı ve Tarım Politikaları”, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KÖYMEN, Oya, (1999), “Köylü Sorunu Araştırma ve Tartışmaları”, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KÖYMEN, Oya, (2008), **Kapitalizm ve Köylülük Ağalar, Üretenler, Patronlar**, Yordam Kitap, İstanbul.
- KURT, Abdurrahman, (2006), “Dünden Bugüne Türk Ailesi”, **Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, ed. Mehmet Zencirkıran, Nova Yayınları, Ankara.
- LEFEBVRE, Henri, (2013a), **Gündelik Hayatın Eleştirisi I**, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- LEFEBVRE, Henri, (2013b), **Gündelik Hayatın Eleştirisi II**, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- LEFEBVRE, Henri, (2016b), **Mekânın Yeniden Üretimi**, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- LEFEBVRE, Henri,(2017), **Kentsel Devrim**, çev. Selim Sezer, Sel Yayıncılık, İstanbul.
- LENİN, V. İ. (1988), **Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi**, çev. Seyhan Erdoğan, Sol Yayınları, Ankara.
- LENİN, V. İ. (1996), **İşçi Sınıfı ve Köylülük**, çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara.
- LENİN, V.İ. (1996), **Tarımda Kapitalizm**, çev. Serpil Güvenç, Sol Yayınları, Ankara.
- MAKAL, Mahmut, (2008), **Bozkırdaki Kıvılcım Enstitüler**, Literatür, İstanbul.
- MAKAL, Mahmut, (2012), **Bizim Köy**, Literatür, İstanbul.

- ORAL, Necdet, (2015), ‘‘Türkiye’de Toprak Dağılımındaki Eşitsizlikler’’, **Türkiye’de Tarımın Ekonomi-Politiği 1923-2013**, ed. Necdet Oral, Notabene Yayınları, Ankara.
- ORAL, Necdet, Orhan Sarıbal, Haydar Şengül, (2015), ‘‘Cumhuriyet Döneminde Uygulanan Tarım Politikaları’’, **Türkiye’de Tarımın Ekonomi-Politiği 1923-2013**, ed. Necdet Oral, Notabene Yayınları, Ankara.
- ÖZCAN, Zühal, (2007), ‘‘Anadolu Konut Yerleşim Deseninde İkili Oluşum Ankara Batıkent-Ergazi Örneği’’, **Gazi Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi**, 22(2), ss. 295-306.
- ÖZENSEL, Ertan, (2015), **Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü**, Çizgi Kitabevi, Konya.
- ÖZUĞURLU, Metin, (2010), ‘‘Türkiye Tarımı Üzerine Gözlemler’’, **Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi**, ss.4-6.
- ÖZUĞURLU, Metin, (2013), **Küçük Köylülüğe Sermaye Kapanı**, NotaBene Yayınları, Ankara.
- ÖZTÜRK, Şinasi, Fethi Nas, Ergün İçöz, (2008), ‘‘24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı’’, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/410858>, Erişim Tarihi: 01.02.2019.
- PAMUK, Şevket, (1999), ‘‘İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İaşe Politikası ve Köylülük’’, **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- POLAMA, Margaret M, (1994), **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, çev. Hayriye Erbaş, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- SAÇAK, Fatma A. (2016), ‘‘XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatında Eleştiri’’, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016(2), ss. 999-1014.
- SAKA, Burcu, (2010), **Devlet-Köylü İlişkinde Değişim-Dönüşüm Süreçleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tezi, Ankara.
- SALEP, Mustafa, (2017), ‘‘Türkiye-Amerika İlişkilerinde Haşhaş Ekiminin Yasaklanması Meselesi’’, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5(47), ss. 351-367.

- SHANIN, Teodor, (1966), "Peasantry as a Political Factor", **Sociological Review**, 14(1), ss. 238-263.
- ŞENEL, Alâeddin, (1982), **İlkel Topluluktan Uygur Topluma**, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.
- ŞENGÜL, Mihriban, (2017), "Türkiye'de 'Sermaye Kapanı'ndaki Köylülerin HES Karşıtı Mücadelesi: Köylülerin Korumaya Çalıştığı Doğa mı?", **İdealkent**, 8(21), ss. 57-90.
- TAŞÇI, Deniz, Emre Gökcalp, Evrim Genç Kumtepe, Alper Tolga Kumtepe, Elif Toprak, (2011), "Kentın Üniversite Algısı: Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir Örneği", **Amme İdaresi Dergisi**, 2011(2), ss. 131-146.
- TEKELİ, İlhan, (1978), "Türkiye Tarımında Mekanizasyonun Yarattığı Yapısal Dönüşümler ve Kırdan Kopuş Süreci", **Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler**, der. İ. Tekeli, L. Ender, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, ss. 299-329.
- TEKELİ, İlhan, (2008), **Göç ve Ötesi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2001), **Genel Tarım Sayımı Köy Genel Bilgileri**, <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>, Erişim Tarihi: 12.05.2019.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2019), **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi**, <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>, Erişim Tarihi: 10.05.2019.
- TÜTENGİL, C. Orhan, (1977), **100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları**, Gerçek Yayınevi.
- TÜTENGİL, C. Orhan, (1999), "Köycülük Üzerine", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- USUMİ, Sadullah, (1999), "75 Yılda Hayvancılık: Gelişmeden Çöküşe", **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, ed. Oya Baydar, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ÜNVER, Ahmet, (1999), **Havza Yönetimi Fırıncı Çukuru Örnek Olayı**, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tezi, Malatya.
- YILDIRIM, Uygur D. (2015), **Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçileri: Sakarya Örneği**, SAV Araştırmalar Vakfı, İstanbul.

ZENGİN, Ozan, (2014), “Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirmesi”, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-2/4.pdf>, Erişim Tarihi: 10.11.2018.

WOLF, Eric R, (2000), **Köylüler**, çev. Abdulkerim Sönmez, İmge Kitapevi, Ankara.

EKLER

EK. 1: Görüşme Yapılan Kaynak Kişiler Listesi

		İsim	Yaş	Medeni Durumu	Görüşme Tarihi	Açıklamalar
Fırıncı Köyü (Mahallesi)	F1	Mehmet F.	65	Evli	16.03.2019	Köyün yerlisi.
	F2	İzzet Y.	54	Evli	16.03.2019	Köyün yerlisi.
	F3	Hayriye F.	60	Evli	16.03.2019	Köyün yerlisi.
	F4	Mehmet Ali Y.	63	Evli	17.03.2019	Köyün yerlisi.
	F5	Ahmet D.	58	Evli	17.03.2019	Köyün yerlisi.
	F6	Feride Y.	62	Evli	17.03.2019	Köyün yerlisi.
	F7	Abuzer Y.	64	Evli	17.03.2019	Köyün yerlisi.
	F8	Azize Ü.	60	Eşini Kaybetmiş	18.03.2019	Köyün yerlisi.
	F9	Medine Y.	70	Eşini Kaybetmiş	18.03.2019	Köye ilk yerleşen ailenin çocuğu.
	F10	Serap A.	28	Bekâr	18.03.2019	Köyün yerlisi.
	F11	Ramazan D.	68	Evli	19.03.2019	Köyün yerlisi.
	F12	Servet Y.	55	Evli	19.03.2019	Köyün yerlisi.
	F13	Aynur E.	53	Bekâr	19.03.2019	Köyün yerlisi.
	F14	Emre T.	30	Bekâr	19.03.2019	Köyün yerlisi.
	F15	Makbule D.	55	Evli	19.03.2019	Köyün yerlisi.
	F16	-	80	Evli	20.03.2019	İsmi vermek istemedi.
	F17	Cemile E.	Yaşını bilmiyor.	Evli	20.03.2019	Köyün yerlisi.
	F18	Kemal Ü.	54	Evli	20.03.2019	Köyün yerlisi.
	F19	Cemal Ü.	50	Evli	22.03.2019	Köyün yerlisi.
	F20	Hüseyin F.	53	Evli	22.03.2019	Muhtar
	F21	Bayram D.	78	Evli	22.03.2019	Köyün yerlisi.
	F22	Abdullah S.	68	Evli	22.03.2019	Köyün yerlisi.
	F23	Abdulrahman Y.	Yaşını bilmiyor	Evli	23.03.2019	Köyün yerlisi.
	F24	Hanifi B.	67	Evli	23.03.2019	Köye sonradan yerleşenlerden.
	F25	Mustafa A.	64	Evli	23.03.2019	Köyün yerlisi.
	F26	Abuzer O.	72	Evli	24.03.2019	Köyün yerlisi.
	F27	Necmiye O.	70	Evli	24.03.2019	Köyün yerlisi.
	F28	-	31	Bekâr	24.03.2019	İsmi vermek istemedi.
	F29	Ramazan Ü.	38	Evli	25.03.2019	Köyün yerlisi.
	F30	Şerif A.	35	Evli	25.03.2019	Köyün yerlisi.
	F31	Fatma İ.	68	Bekâr	25.03.2019	Köyün yerlisi.
	F32	Abuzer A.	56	Evli	26.03.2019	Köyün yerlisi.
	F33	Enes A.	28	Bekâr	26.03.2019	Köyün yerlisi.
	F34	Ayşe F.	68	Evli	26.03.2019	Köyün yerlisi.
	F35	Mustafa F.	74	Evli	26.03.2019	Köyün yerlisi.
	F36	Aslan Y.	46	Evli	27.03.2019	Köyün yerlisi.
	F37	Ümmühan Ü.	Yaşını bilmiyor	Eşini Kaybetmiş	02.04.2019	Köyün yerlisi.

EK. 2: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ VE FIRINCI KÖYÜ HARİTALARI

Harita. 1: İnönü Üniversitesi ve Fırıncı Köyü Sınır Haritası



Kaynak: Malatya Büyükşehir Belediyesi.

Harita. 2: İnönü Üniversitesi ve Fırıncı Köyü Uydu Görüntüsü



Kaynak: <https://www.google.com.tr/maps/dir//36.842046,30.599106/@36.842046,30.599106,17z?hl=t>

EK.3: GÖRÜŞME SORULARI

1.) Demografik Sorular:

1. Yaşınız nedir?
2. Doğum yeriniz neresi?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Medeni durumunuz nedir?
5. Köyde sürekli mi ikamet ediyorsunuz?
6. (Hâlâ köyde yaşayan) Sizde dâhil olmak üzere hanenizdeki nüfus sayısı kaçtır?

2.) Köyün Tarihi ve Geleneksel Köy Toplumsal Yapısını Tanımlayan İlişkileri Anlamaya Yönelik Sorular:

1. Köyünüzün kuruluş öyküsünü biliyor musunuz? Biliyorsanız anlatır mısınız? (Kurucu aileler/sülaleler/ ilk yeri/ varsa yer değiştirme nedenleri)
2. Köyünüzün çevre köy ve kasabalarla ilişkisi nasıl? (Eskiden-Şu an) Çevre köyler tarafından nasıl bilinirsiniz?
3. Eskiden köyünüzde ağalık var mıydı? (Hikâyesi). Bugün köyünüzde sözü geçen aileler var mı? Anlatır mısınız?
4. Eski zaman insanları ne ekip biçerlerdi? Günümüzde bu durum değişti mi? Nasıl? (zaman belirterek)
5. Köyde kazanç sağlamak amacıyla üretim yapmaya ne zaman başladınız?
6. Eskiden köyünüzde yapılan hayvancılığın çeşidi ve düzeyi nasıldı? Günümüzde nasıl? (zaman belirterek)
7. Köyünüze dışarıdan (yabancı) birinin gelip yerleşmesini (ev alıp ya da kiralayarak) ve toprak alıp işlemlerini nasıl karşılırsınız?
8. Köyünüzde imece usulü yardımlaşma var mı? Eskiden nasıldı şu an nasıl?
9. Köyünüzde ortakçılık ve yarıcılık var mı? Eskiden nasıldı şu an?
10. Başkasının toprağında herhangi bir bedel almadan çalıştığınız oldu mu? Bu durumu eskiye göre kıyaslarsanız neler söylersiniz. Siz en son ne zaman bir bedel almadan çalıştınız.
11. Köyünüzü diğer köylerle kıyaslarsanız ne gibi farklılıklardan bahsedersiniz? (konumu, tarım ve hayvancılığı, köylülerin kendi aralarındaki ilişkileri vb.)
12. Üniversite kurulmadan önce Malatya kent merkezi ile ilişkiniz nasıldı? Şuan nasıl?

3.) İnönü Üniversitesi'nin Köyün Geleneksel Üretim Biçimine Etkisini Anlamaya Yönelik Sorular:

1. Üniversite kurulmadan önce sizin köydeki temel geçim kaynağınız neydi? Kurulduktan sonra herhangi bir değişiklik oldu mu? Ne gibi?
2. Üniversitenin kurulduğu alanda kendinize ait toprağınız var mıydı? (Varsa) ne kadarlık bir alandı ve o toprağınızı nasıl değerlendiriyor dunuz? (Yoksa) toprağınız olmadığı halde o alanda tarım veya hayvancılık yaptığınız oldu mu?
3. Üniversite topraklarının tarım ve hayvancılık için elverişlilik düzeyi nasıldı?
4. Üniversite köyünüzün topraklarına kurulmadan önce köyde tarım ve hayvancılığın düzeyi nasıldı? Kurulduktan sonra nasıl oldu?
5. Köyde ekim yapmaktan vazgeçip toprağınızı boş bıraktığınız oldu mu? Olduysa nedeni nedir? Bunda üniversitenin etkisi var mı? (Eskiye ve şu anı kıyaslayarak)

4.) İnönü Üniversitesi'nin Köy Toplumsal Yapısına Etkilerini Anlamaya Yönelik Sorular:

1. Hanenizde İnönü Üniversitesi'nde eğitim gören veya görmüş olan birey(ler) var mı? Varsa burada okumayı tercih etmelerinin nedenleri neler? Bu tercihte öğrencinin mi, yoksa velinin mi kararı daha çok etkili?
2. Köyünüzde, üniversiteye giden öğrenci sayısını düşününce, İnönü Üniversitesi'nin size yakın mesafede bulunmasının bunda payı var mı? Kız ve erkek çocukları açısından nasıl değerlendiriyorsunuz.
3. Hanenizde, üniversitede bulunan ilkokul ve ortaokula giden çocuk var mı? Varsa, buranın tercih edilmesinin sebepleri neler?
4. Köyünüzde zaman içinde tarım ve hayvancılık dışında başka işlerden gelir sağlama arttı mı? Memur, işçi, tüccar vb. olanlar oldu mu? Üniversitenin etkisini göz önünde bulundurarak açıkla mısınız?
5. Köyünüzdeki kadınların üniversitede çalışmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Üniversitede çalışmalarını tercih ediyorsanız bunun sebeplerini anlatır mısınız?
6. Diğer köylere ve köylülere oranla kendinizi ve köyünüzü daha gelişmiş (modern) görüyor musunuz? (Evet veya hayır) neden?
7. İnönü Üniversitesi'ndeki sosyal etkinliklere ve mekânlara gider misiniz?(Evet veya hayır) neden?

8. Üniversitedeki personel ve öğrenciler ile hangi tür ilişkileriniz var? Size etkilerini anlatır mısınız?
9. Köyünüzün üniversiteden uzakta olmasını ister miydiniz? (Evet veya hayır) neden?